

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่าง เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประเภทความคิด ในการส่งผลกระทบต่อทัศนคติต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย และขอเสนอหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ (Attitude)
3. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น (Opinion)
5. ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavior)
6. แนวคิดเกี่ยวกับแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Recidivism)
7. แนวคิดเกี่ยวกับเดลฟาย (Delphi Technique)
8. กรมราชทัณฑ์ในบริบทองค์กรแห่งความพอเพียง
9. บริบทของเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม (Mahasarakam Prison 's Context)
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
11. กรอบแนวคิดของการวิจัย (Research Conceptual Framework)

1. แนวคิดทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Sufficiency Economy Concept)

1. ความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง

1.1 ความหมายของคำว่า “ความพอเพียง” หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้ ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา ความรอบคอบ

เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 6)

ความพอเพียง หมายถึง ความพอในความต้องการ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ปฏิบัติตนอย่างเพียงพอ พอเพียงในความคิด มีความพอประมาณ และมีเหตุผล โดยยึดทางสาย กลาง (ไสว นุญมา. 2543 : 5)

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ และมีเหตุผล พอมี พอกิน มีกิจมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ หูหრა เปรียบได้กับคำว่า **Self sufficiency** คือ การผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้อง ไปขอยืมคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเองที่เรียกว่า ยืนบนขาตนเอง มีความพอแค่นี้ พอแค่นั้น พอใน ความต้องการ มีความโลภน้อย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (วิโรจน์ ฌมัยพันธ์. 2546 : 33)

สรุปได้ว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ และมีเหตุผล ตลอดจน การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการมีผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอก และ ภายใน อีกทั้งการไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยยึดทางสายกลางในการดำเนินชีวิต

1.2 ความหมายของคำว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบใน ตนเอง รู้จักพึ่งพาตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยไม่คอยแต่จะให้คนอื่นช่วย หรือคอยแต่จะรับ ความช่วยเหลือจากผู้อื่น (ทิสนา แฉมมณี. 2543 : 2-19)

การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำกิจกรรมต่างๆ อย่างมี ความสามารถโดยยึดหลักความพอดี 5 ประการ คือ ความพอดี ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ

1. ความพอดีทางด้านจิตใจ ต้องมีจิตสำนึกที่ดี มีความเข้มแข็งเอื้ออาทร ประนีประนอม สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงส่วนรวม
2. ความพอดี ด้านสังคม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสร้างความเข้มแข็งให้แก่ ชุมชน รู้จักฝึกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงและแข็งแรง
3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องรู้จักใช้และ จัดการอย่างฉลาดรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และที่สำคัญต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ใน ชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้มั่นคงเป็นขั้นตอนต่อไป
4. ความพอดีทางด้านเทคโนโลยี เป็นการรู้จักการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับความต้องการ และพัฒนาเทคโนโลยี จากภูมิปัญญาชาวบ้านให้สอดคล้องเป็น ประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง
5. ความพอดี ทางด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่าง พอควรพออยู่ พอกิน สมควรตามอัตภาพและฐานะของตน (วิโรจน์ ฌมัยพันธ์. 2546 : 33-35)

การพึ่งตนเอง หมายถึงการที่ชุมชนมีความสามารถพัฒนาชุมชนของตน โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรในชุมชน กับการเชื่อมโยงกับทรัพยากรภายนอก TEMS คือ ปัจจัย 5 ตัว ที่ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองและพัฒนาได้ ได้แก่ Technology, Economic, Natural, Resource, Mental, และ Socio-Culture คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคม และวัฒนธรรม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2542 : 19-104)

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในตนเอง มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา หรือคอยให้แต่ผู้อื่นช่วยเหลือ

2. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

วิชา อธิปอนันต์ (2542 : 48) ได้สรุปความหมายไว้ว่า ตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป้าหมายหรือปรัชญาคำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน ทางสายกลาง มีความพอเพียง และพอดี โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน สิ่งสำคัญต้องรู้จักพึ่งพาตนเองและทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ก่อนจะไปพึ่งพาคนอื่นหรือปัจจัยภายนอก หรือหมายถึง การที่ผู้ชุมชนเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542 : 53) เลขานุการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพปัจจัยต่างๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและที่สำคัญ ไม่หลงไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (สมเกียรติ ศรีถัมภ์. 2551 : 57) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

เกษม วัฒนชัย (2550 : 18) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้าง ความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (อ้างถึงใน สมเกียรติ ศรีถัมภ์. 2551 : 58) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนัยแห่งวัฒนธรรม ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างกว่านั้นมาก เพราะต้องรวมเอา 1) อุดมการณ์บางอย่าง 2) โลกทัศน์บางอย่าง 3) ความสัมพันธ์บางอย่าง 4) ค่านิยมบางอย่าง อยู่ในนั้นด้วย จึงจะนับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริง ทั้ง 4 ประการที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่า วัฒนธรรมนั่นเอง

ประเวศ วะสี (2542 : 4) มองเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นการเชื่อมโยงหลายสิ่งหลายอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความสมดุล ไม่ต้องประสพกับวิกฤติ โดยจะต้องพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัวไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้ง
2. จิตใจพอเพียง สามารถรักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวอย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง หมายถึงชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย โดยควรจะมีสัมพันธ์และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รู้วาบ เดี่ยวจน เดี่ยวรวยแบบกะทันหัน หากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างวูบวาบจะเป็นเหตุให้สุขภาพจิตเสีย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (อ้างถึงใน สมเกียรติ ศรีถัมภ์. 2551 : 61) ได้แบ่งความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงใน 2 มิติ

1. มิติด้านวัตถุวิสัย คือ การมองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยที่เพียงพอหรือสมควรแก่อัตภาพ ซึ่งพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ
2. มิติด้านจิตวิสัย คือ การมองด้านจิตใจภายใน คือ การมีความพอดีทางด้านจิตใจ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจมีความพอดีไม่เท่ากัน

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตน สำหรับประชาชนในทุกกระดับ บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยยึดหลัก

ความพอเพียง กำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข

3. กำเนิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเรื่องระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระกระแสรับสั่งแก่บัณฑิตของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ในงานพระราชทานปริญญาบัตรของบัณฑิต เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2517 แล้ว ดังความตอนหนึ่ง ว่า..(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550 : 2-3)

“...ในการพัฒนาประเทศนั้น จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัด ระวังแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป ...การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับด้วยความรอบคอบ ระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์” ซึ่งในพระราชดำรัสนี้ ได้กล่าวถึงหลักการของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ ความมีกินมีใช้ ด้วยวิธีการที่ประหยัด ระวัง ทำให้คนไม่ประมาท รู้ประมาณตน รอบคอบระวัง ระวังว่าทรงมีพระราชวินิจฉัยที่แม่นยำเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจที่ประเทศใช้ อยู่ว่า อาจไม่เหมาะสม อาจมีอันตรายต่อชาติในอนาคต แต่ในขณะนั้นเศรษฐกิจของไทยกำลังเฟื่องฟู จึงไม่ได้รับความสนใจจากทางราชการและประชาชนเท่าที่ควร เนื่องจากในขณะนั้น นักเศรษฐศาสตร์และนักธุรกิจต่างปรารถนาที่จะให้ประเทศไทยเป็นเสือตัวที่ห้าของเอเชีย ปรารถนาจะให้ประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ที่เรียกว่า Nics (Newly Industrialized Countries) จึงไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

ในที่สุดกลางปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยต้องประสบปัญหาภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างรุนแรง บริษัทต้องปิดกิจการถึง 52 บริษัท ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจชะงักทั่วประเทศ ส่งผลให้เกิดการว่างงาน ค่าเงินบาทได้ลดลงอย่างรวดเร็ว จนประเทศไทยจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund, IMF)

ในวันที่ 4 ธันวาคม 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยรับสั่งข้อความตอนหนึ่งว่า “การจะเป็นเช่นนั้น ไม่สำคัญ สำคัญที่เราพออยู่พอกินและเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน” (สมพร เทพสิทธิ์, 2550 : 62-63) ซึ่งจากพระราชดำรัสในวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ได้ทำให้ทางราชการ ธุรกิจ เอกชนและประชาชนมีความสนใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างกว้างขวาง

4. ปรัชญาและแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

เศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (จุมพล วิเชียรศิลป์. 2550 : 6)

จากกระแสพระราชดำรัส เมื่อ วันที่ 4 ธันวาคม 2540 จับความได้ 3 ประการด้วยกัน ประการแรก คือ ให้เปลี่ยนวิถีชีวิตมายึดเอาระบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจการค้า ซึ่งพระองค์ท่านรับสั่งเองว่า การค้าขาย การลงทุน ต้องกู้เงิน ต้องทำอะไรต่ออะไรอีก ให้กลับมาสู่เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นคำแรกที่พระองค์ท่านสอน

ประการที่ 2 คือ ต้องอยู่อย่างเฉลียวฉลาด คือ การทำอะไรต้องมีสติปัญญา อย่าหลงกระแสไปเรื่อยๆ เวลาที่เราบ้าประชาธิปไตย บ้าสิทธิมนุษยชน บ้าสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งไม่รู้ว่าประโยชน์อยู่ตรงไหน ตรงไหนมีประโยชน์ ตรงไหนไม่มีประโยชน์ ไม่รู้ มันดี พุคกัน อย่างนี้แล้วสนุกดี ก็ต้องไปอย่างนี้ พระองค์ท่านจึงต้องให้ความเฉลียวฉลาด ให้รู้ว่าประโยชน์ของตัวเองอยู่ตรงไหน ยังไง แล้วก็รู้สึกว่ามีระบบจัดการ ไม่ใช่หลงกระแสแล้วไม่ทำอะไรเลย ลองสังเกตดูจะเห็นชัด จะต้องมีจัดการอย่างไรให้มีของใช้หรือมีทรัพยากรใช้อย่างต่อเนื่อง ตรงกับคำว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน

ประการที่ 3 ต้องอยู่ในสามัคคีธรรม โดยต้องขจัดความขัดแย้งในสังคมทั้ง 3 อย่าง เศรษฐกิจพอเพียง ความเฉลี่ยมวลลาด หรือสติปัญญาแล้วที่อยู่ด้วยความสามัคคีธรรม นั่นคือสิ่งที่พระองค์ท่านให้ไว้ (สุนทร กุลวัฒน์วรพงษ์. 2544 : 171-173)

การดำเนินชีวิต โดยยึดหลักพุทธปัจจัย 4 ตามหลักปัจจัย 4 มีที่พักพิงอาศัยที่พอสมควร มีเสื้อผ้าใส่พอสมควร มียารักษาโรค มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีอาหารพอเพียง เข้าสู่ปรัชญาทางพุทธศาสนา คือ ความสันโดษ เพราะฉะนั้น เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ท่านกำลังสอนเราว่า ควรจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตัวเองเสียใหม่ ปรับเปลี่ยนปรัชญาในการดำรงชีวิตเสียใหม่ คือให้อยู่แบบปรัชญา ไทยที่มีมาแต่ก่อน ซึ่งเป็นที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่พึงกระทำ แต่เราหลงทางอยู่เป็นระยะเวลาานาน ตอนนี้ให้เลี้ยวกลับมาสู่พื้นฐานเดิมที่เรามีอยู่และมีความสุขมาโดยตลอด โดยมีแนวคิดหลักว่าอยู่อย่างให้เกินตัว

เศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบเศรษฐกิจพอที่พึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น อาจมองได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ (เดชา กลิ่นจันทร์. 2549 : 13)

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน หมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือ ภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ ที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต ที่มีหลักการพึ่งตนเอง อาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ (เดชา กลิ่นจันทร์. 2549 : 14)

1. ด้านจิตใน ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตในเอื้ออาทร ประณีประนอม เป็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ชุมชนที่แข็งแกร่งเป็นอิสระ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพื่อมูลค่า โดยยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งข้อดีและไม่ดีจึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการตามสภาพแวดล้อมและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การมุ่งที่จะลดรายจ่ายในภาวะที่เศรษฐกิจวิกฤต เช่น เวลานี้ จึงต้องปรับทิศทางการพัฒนาใหม่ คือต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

ดังราชกระแสที่ว่า ... หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกันทำสัก 1 ใน 4 ประเทศชาติของเราจะสามารถรอดพ้นจากวิกฤตได้...

นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ว่า

“... คำว่า พอเพียง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอใช้สำหรับตัวเอง มีความหมายว่าพอมีพอกิน ...พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง...”

“...ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอแม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อแต่ก็ทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ.”

“... Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง...”

“... คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความ โลภน้อย เมื่อมีความ โลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไร ต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข...”

การดำรงชีพแบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการเข้าสู่มาตรฐาน พออยู่พอกิน ตามพระราชดำริ อาจปฏิบัติตนดังนี้(เดชา กลิ่นจันทร์. 2549 : 15-17)

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “... ความเป็นอยู่ที่ดีไม่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ...”

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า “... ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางใช้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องชวนช่วยใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า “... การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้าง

ตนเองให้มันคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมี พอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อย ที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า “... พยายามไม่ก่อให้เกิดความชั่ว ให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอพยายามรักษา เพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นในสิ่งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...”

คำตอบที่ว่าแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยแก้ไขวิกฤตทางเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคมไทย ได้อย่างไรนั้น อย่างหนึ่งคือ การให้ผู้ต้องขังที่กระทำผิดในสังคม และที่พ้นโทษกลับคืนสู่ภูมิลำเนาแล้ว จะต้องมีการทำ มีรายได้ ในขณะที่เกี่ยวกับจะต้องสร้างรากฐานของบุคคลเหล่านั้นและของชุมชนให้มีรากฐานที่แข็งแรงเพียงพอที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โดยยึดแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ลดรายจ่าย และอยู่บนพื้นฐานของการมีความรู้และมีคุณธรรม

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา และพัฒนาสังคม ฯลฯ

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กร พัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสาร ข้อมูลนัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 เป็นระบบเศรษฐกิจที่ถือหลักการที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ใสสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้และหลักใหญ่ สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา กุ้ง ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่ 2 เศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้าน จะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจ

ค้าขาย และการท่องเที่ยวในระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้า
แข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มี
รายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้เศรษฐกิจโดยรวมของ
ประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัว
ไปพร้อมๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่ 3 เศรษฐกิจแบบพอเพียง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา
ความเอื้ออาทรและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพ
ต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึง รายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยัง
รวมถึงประโยชน์ในมิติอื่นๆด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบัน
ชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบ
ธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

4.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้หลักของแนวคิดของระบบเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้
(จุมพล วิเชียรศิลป์. 2550 : 8) เป็นการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่
ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้
ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และดำเนินการ โดย
คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดย
เน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนอันมีหลักแนวคิด 5 ส่วน
ได้แก่

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทาง
ที่ควรจะเป็น มีพื้นฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา
และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและ
วิกฤต เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้น
การปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาแบบยั่งยืน

3. คำนียามประกอบด้วย 3 ลักษณะพร้อมๆกัน

- 3.1 ความพอประมาณ คือ ความพอดีที่น้อย ไม่มากเกินไป โดยไม่

เบียดเบียนผู้อื่น

3.1.1 ความมีเหตุผล การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียง ต้องเป็น
อย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

3.1.2 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและ
การเปลี่ยนแปลงใดๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงสถานการณ์ที่จะเกิดในปัจจุบันและอนาคต

3.2 เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินการกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับ
ความพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 ส่วน

3.2.1 ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้สาขาวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบ
ด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้มาใช้ พิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อการวางแผนและ
ระมัดระวังในการปฏิบัติดำเนินการตามแผน

3.2.2 คุณธรรม ต้องเสริมสร้างให้มีความตระหนักในคุณธรรม คือ
ความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีความเพียร การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่
ตระหนี่

3.3 แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ นำไปใช้ประยุกต์เพื่อการพัฒนา
ที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกๆด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม
สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

4.3 สรุปปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

แนวคิดหลัก เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของ
ประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งใน
การพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ
เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

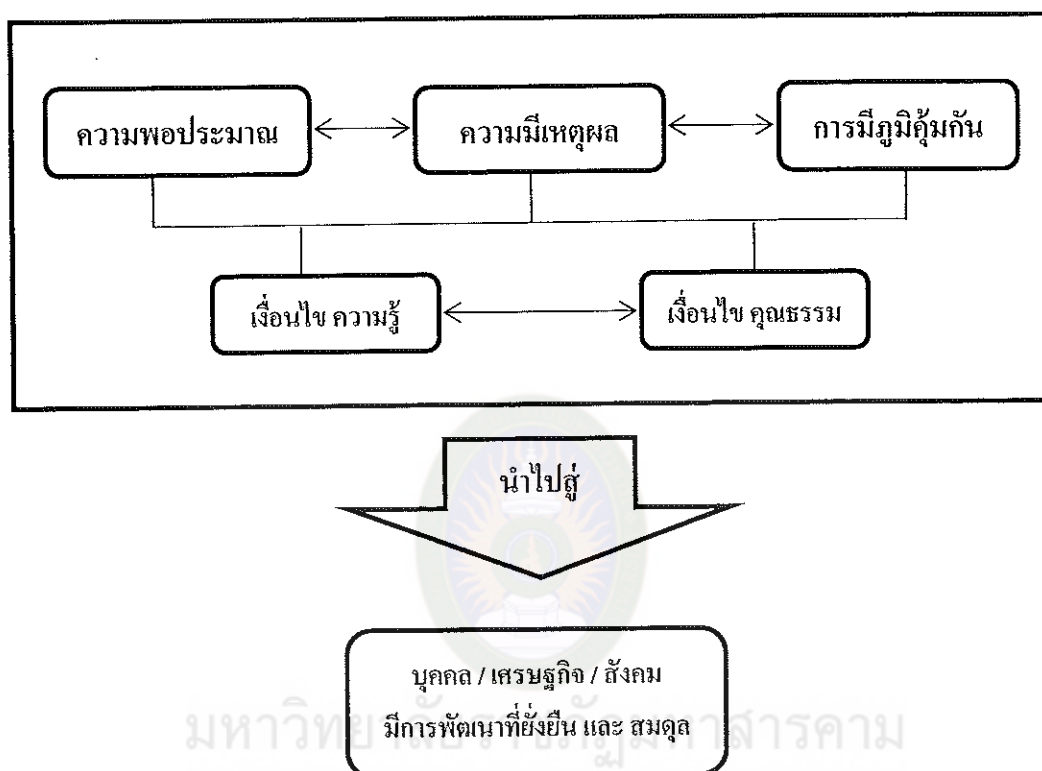
เป้าหมาย มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่าง
รวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคมและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้
เป็นอย่างดี

หลักการ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้าง
ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก
และภายใน

เงื่อนไขพื้นฐาน (ความรู้คู่คุณธรรม)

1. จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งใน
การนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผน และดำเนินการทุกขั้นตอน

2. การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบของแนวคิดเสริมธุรกิจพอเพียง

5. พระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่างๆ ดังนี้ (สมพร เทพสิทธา. 2550 : 24-26)

1. มิติการทำงาน

“การทำงาน อย่างให้มีคุณภาพ ให้ได้ผลบริบูรณ์จะอย่างไร เบื้องต้นต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องในงานที่จะทำเสียก่อน โดยใช้ปัญญาไตร่ตรองให้เห็นเหตุที่แท้ ผลที่แท้ ที่ถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่พึงมุ่งหวัง แล้ว วางแผนการอันแน่นอนที่จะดำเนินการต่อไป ด้วยหลักวิชา ด้วยความร่วมมือปรองดองกัน และสำคัญที่สุด ต้องมีความ پاکเพียร ไม่ย่อหย่อนใน

อันที่จะกระทำต่อไปจนกว่าจะเป็นผลสำเร็จ” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 19 กรกฎาคม 2517)

2. มิติด้านการลงทุน

“การลงทุนอย่างมากรั้นบอกให้เขาทราบ ว่า ไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะว่า เคยทำโรงงานเล็กๆที่ทางภาคเหนือ ใช้เงินสามแสนบาท เพื่อที่จะเอาผลผลิตของชาวบ้านเขามาใส่กระป๋องแล้วขาย ก็ได้ผลเป็นโรงงานเล็กๆ บอกว่าที่เขาลงทุนเป็นล้าน รู้สึกว่าเสี่ยง เขาบอกว่าต้องทำอย่างนั้น เขาก็ลงทุนทำไปทำมาสัปดาห์ที่อำเภอบ้านบึง ทางชลบุรี ก็มีไม่พอ เมื่อมีไม่พอต้องไปสั่งสัปดาห์จากปราณบุรี สัปดาห์จากปราณบุรีก็ต้องขนส่งมา ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำไปทำมาโรงงานก็ล้ม อย่างนี้ก็แสดงให้เห็นว่า ทำโครงการอะไรก็ต้องถึงขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่า อัดภาพ หรือกับสิ่งแวดล้อม” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : 4 ธันวาคม 2540)

3. มิติด้านการประกอบอาชีพ

“ขอให้ทุกคนรำลึกถึงอุดมคติของวิชาชีพที่มุ่งหวังจะบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน เห็นสิ่งอื่นใด และรักษามรรยาทของการประกอบอาชีพโดยเคร่งครัด จงหมั่นฝึกฝนตนเองให้ทันสมัยในวิทยาการประกอบโรคศิลป์อยู่เสมอ” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ : 1 เมษายน 2498)

4. มิติด้านความเจริญของประเทศ

“สมัยนี้ เป็นสมัยพัฒนาประเทศ เรากำลังร่วมกันดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ อย่างเร่งรีบ และได้รับผลดีจากโครงการเหล่านั้นอย่างน่าพอใจหลายประการ ความเจริญของประเทศนั้น หมายถึงความเจริญของประชาชนเป็นส่วนรวม สมำเสมอทั้งประเทศ” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 20 กรกฎาคม 2510)

5. มิติด้านความเป็นตัวของตัวเอง

“ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในบ้านเมืองของเรา ทำให้เกิดความรู้สึกว่าประเทศไทยและคนไทยกำลังเสื่อมลงกำลังจะถูกกลืนหายไปกับอิทธิพลแห่งความเสื่อมในโลกปัจจุบัน ความรู้สึกเช่นนี้ไม่ตรงกับความจริงนัก เพราะคนไทยเรามีความเป็นตัวของตัวเอง มีสมบัติทั้งทางวัตถุและจิตใจอย่างอุดมสมบูรณ์ มาแต่เดิม เป็นการยากที่จะถูกกลืนหรือถูกทำลายอย่างที่คิดกัน” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : 5 สิงหาคม 2514)

6. มิติด้านความสุข

“ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงนี้มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 10กรกฎาคม 2518)

6. ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจ ดังนี้ (สมพร เทพสิทธิ์า. 2550 : 23)

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านตัวอาคารไว้ นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป”

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญดังนี้

1. เป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิตของแต่ละคน ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ตั้งตนได้ในทางเศรษฐกิจ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นประโยชน์
2. เป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม ทำให้สังคมมีความปกติสุข ไม่เบียดเบียนกัน มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน ไม่มีการขัดแย้ง แยกแยกความสามัคคี
3. เป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศชาติ ทำให้การบริหารประเทศมีความโปร่งใส ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน มีการใช้อำนาจที่เป็นธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน

โดยสามารถแสดงให้เห็นได้ดังแผนภาพที่

แผนภาพที่ 2 ความสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

7. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีมิติ 4 ด้าน

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตกซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นเรื่องของนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจทุนนิยมหรือเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านจิตใจ มิติด้านสังคม และมิติด้านวัฒนธรรม (สมพร เทพสิทธา. 2550 : 17-22)

1. มิติด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขสมควรแก่สภาพ พ้นจากการเป็นหนี้และความยากจนสามารถพึ่งตนเองได้มีครอบครัวที่อบอุ่นและเป็นสุข

2. มิติด้านจิตใจ

เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “ใต้เบื้องพระยุคลบาท” ว่าเศรษฐกิจพอเพียงกล่าวโดยสรุปคือการหันกลับมายึดมั่นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ

พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกหิมต่อสู่ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป

พึ่งตนเองทางสังคม ความเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน

พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น สามารถเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง ซึ่งก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

พึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือแม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถื่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย

3. มิติด้านสังคม

เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข ประชาชนมีความเมตตา เอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต้องอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน รวมไปถึงการไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม, ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากวัตถุนิยมหรือการบริโภคนิยม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่สภายูวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่ออันเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการประชุมยูวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศครั้งที่ 18 ในวันที่ 18 มกราคม 2530 มีข้อความที่สำคัญดังนี้

“การสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินทอง หรือการช่วยตัวเองในปัจจุบันนี้ เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความสงบให้เกิดขึ้นก่อน โดยเร็ว เพราะถ้าความสงบยังไม่เกิด เราจะคิดอ่านแก้ปัญหาหรือจะรวมกำลังกันทำการงานช่วยตัวเองไม่ได้ ความสงบนั้นภายนอกได้แก่สถานการณ์อันเรียบร้อยเป็นปกติ ไม่มีวุ่นวายขัดแย้ง ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบเบียดเบียน หรือมุ่งทำลายกัน ภายในได้แก่ความคิดจิตใจที่ไม่ฟุ้งซ่านหัวน้ไหวหรือเดือดร้อน กระวนกระวายด้วยอำนาจความมักได้เห็นแก่ตัว ความร้ายกาจเพ่งโทษ ความหลงใหลเห่อเหิม อันเป็นต้นเหตุของอกุศลทุจริตทั้งหมด การทำความสงบนั้นต้องเริ่มที่ภายในใจก่อน”

4. มิติด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิต (Way of life) ของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

สาเหตุประการหนึ่งของความยากจนคือการขาดการประหยัดและอดออม ใช้จ่ายเกินกว่ารายได้ ใช้จ่ายเงินซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่เกินความจำเป็น ใช้จ่ายเงินเพื่อการเที่ยวเตร่และความสนุกสนานที่เกินขอบเขต

คนไทยมักจะชอบแข่งขันกันในการการใช้จ่ายสินค้าที่มียี่ห้อราคาแพงทำให้ใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยเกินฐานะ เมื่อรายได้ไม่พอก็กู้หนี้ยืมสิน ทำให้ต้องมีหนี้สิน บางคนไม่มีเงินชำระหนี้สินก็หาทางออกโดยการทุจริต ทำผิดกฎหมาย หรือการฆ่าตัวตาย

คนที่ไม่มีเงินออกจะต้องเป็นคนประหยัด ใช้จ่ายน้อยกว่ารายได้ คนที่ไม่ควบคุมการใช้จ่าย มีนิสัยฟุ้งเฟ้อ เห็นคนอื่นมีก็อยากมีบ้าง ทั้งที่ฐานะทางการเงินไม่อำนวยให้ จะพยายามหาเงินมาไม่ว่าโดยทางสุจริตหรือทุจริต ไม่ว่าโดยชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม

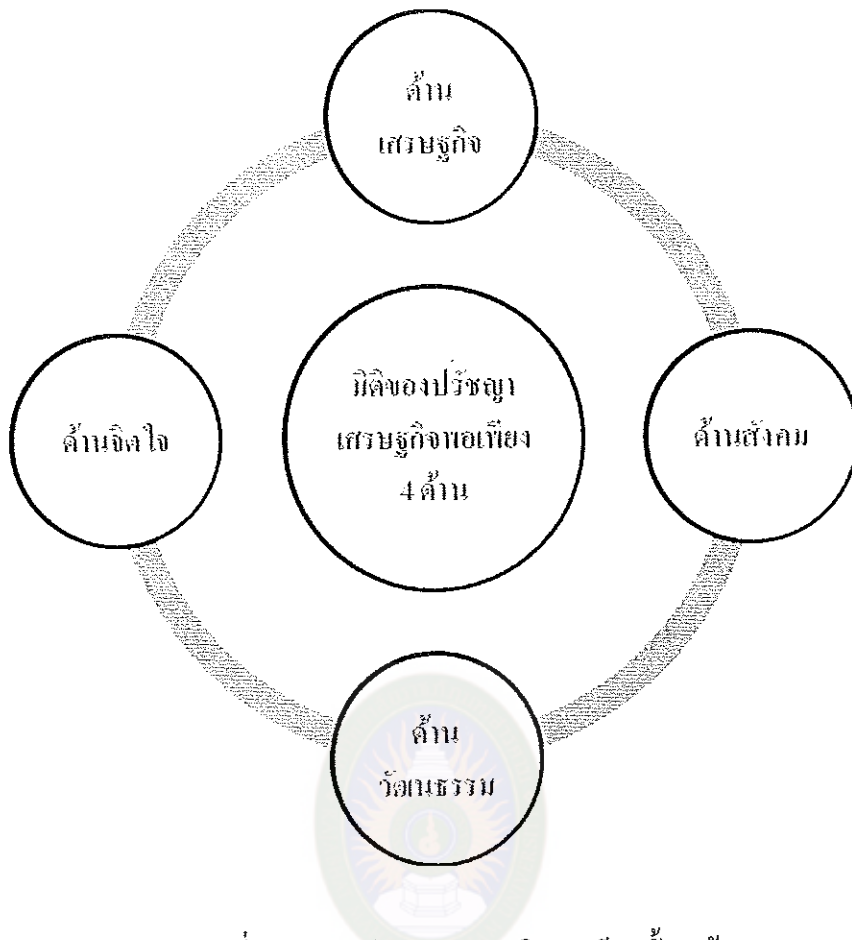
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับความฟุ้งเฟ้อ ดังนี้

“ความฟุ้งเฟ้อทำให้เกิดความไม่พอ คนเราฟุ้งเฟ้อก็ไม่มีทางที่จะหาทรัพย์ มาป้อนความฟุ้งเฟ้อได้ ความฟุ้งเฟ้อเป็นปากที่หิวไม่หยุด เป็นปากที่หิวตลอดเวลา ป้อนเท่าไรก็ไม่พอ ฉะนั้นจะต้องหาทางป้องกันวิธีที่จะนำมาป้อนความฟุ้งเฟ้อ ซึ่งก็คือ การทุจริต” (สมพร เทพสิทธิฯ. 2550 : 44)

กล่าวโดยสรุป การมีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงมีข้อปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

1. มีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
2. ให้อึดถือทางสายกลาง รู้จักพอ พอดี พอประมาณและพอใจ
3. มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือและช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบกัน
4. ประกอบอาชีพที่สุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ใฝ่หาความรู้เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์
5. ให้สามารถพึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน ให้สามารถพออยู่พอกิน ไม่เดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยมและบริโภคนิยม

โดยผู้วิจัยได้สรุปมติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้าน ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 มิตินของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

RAJABHAT MAHASARAKAM

8. แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่: พัฒนาการและแนวคิดจากพระราชดำรัส

8.1 ความหมายและความเป็นมาของแนวคิดทฤษฎีใหม่

8.1.1 แนวคิดของเกษตรทฤษฎีใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จแปรพระราชฐาน และเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมพระสกนิกร โดยเฉพาะประชาชนในชนบท และท้องถิ่นทุรกันดารทั่วราชอาณาจักร พระองค์ได้ทรงประสบกับความทุกข์ยากของพสกนิกรด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะพสกนิกรที่เป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ คนเหล่านี้ล้วนแต่ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพมากมาย ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาวะเศรษฐกิจและการตลาด

ด้วยพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงทรงพระราชดำริเพื่อแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของเกษตรกร โดยเน้นที่เกษตรกรยากจนในเขตน้ำฝน ซึ่งมรอยู่กว่าร้อยละ 70 ของเกษตรกรทั้งประเทศ เกษตรกรเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 5-15 ไร่ (เฉลี่ยทั่วประเทศ ประมาณ 25 ไร่ ต่อครอบครัว)

แนวทางในการแก้ปัญหาคือ “ต้องมีน้ำบริโศก” น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่ามีชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ นอกจากการจัดการในเรื่องแหล่งน้ำแล้ว ยังเน้นการจัดระบบ การปลูกพืชที่เหมาะสม เช่น แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าวไว้บริโศกในครอบครัว และพื้นที่ปลูกพืชอื่นๆ ไว้บริโศกใช้สอย และจำหน่าย แนวทางการประกอบอาชีพการเกษตรแบบนี้จะทำให้เกษตรกรมีงานทำ มีอาหารไว้บริโศก มีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ สามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามอัตภาพ อันจะเป็นการแก้ปัญหาในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่เกษตรกร ซึ่งจะก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ นับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติในอนาคต แนวคิดในการแก้ปัญหาคือการประกอบอาชีพการเกษตรตามแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นี้ จึงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่”

8.1.2 ความเป็นมาของเกษตรทฤษฎีใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นพระผู้มีเมตตาแก่ปวงชนชาวไทยอยู่เสมอ เมื่อพสกนิกรประสบปัญหาความยุ่งยากลำบาก พระองค์จะทรงแก้ไขปัญหามาให้สำเร็จลุล่วงได้ทุกครั้งไป ปัญหาหลักที่เกษตรกรประสบอยู่ก็คือ ความแห้งแล้ง ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ พระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหามาโดยทรงริเริ่ม โครงการต่างๆ ขึ้นมากมาย ในช่วงแรกทรงเน้นด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร และพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ต่อมาทรงเน้นการพัฒนาอาชีพของประชาชนในชนบท และในปี พ.ศ.2532 ได้ทรงริเริ่มแนวทางการพัฒนาผสมผสานโดยทรงพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์บริการพัฒนา” ขึ้นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้น “ทฤษฎีใหม่”

8.1.3 ทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์ นับเป็นปัจจัยสำคัญในการเกษตรการที่จะทำให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์ได้นั้น ก็คือ สระเก็บน้ำจะต้องทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเต็มความสามารถ โดยต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเพิ่มเติมน้ำ ในสระเก็บกักน้ำให้เต็มอยู่เสมอ ดังเช่น ในกรณีของการทดลองที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเสนอวิธีการดังนี้

8.2 หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่

หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ เช่น ชุมชนชนบท การผลิต เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ความมั่นคง วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ การปกครอง การรวมตัวของสมาชิกในครอบครัว และที่สำคัญที่สุดคือ วิธีคิดและจิตสำนึกของคน

การเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ได้พระราชทาน เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพของเกษตรกร พระองค์

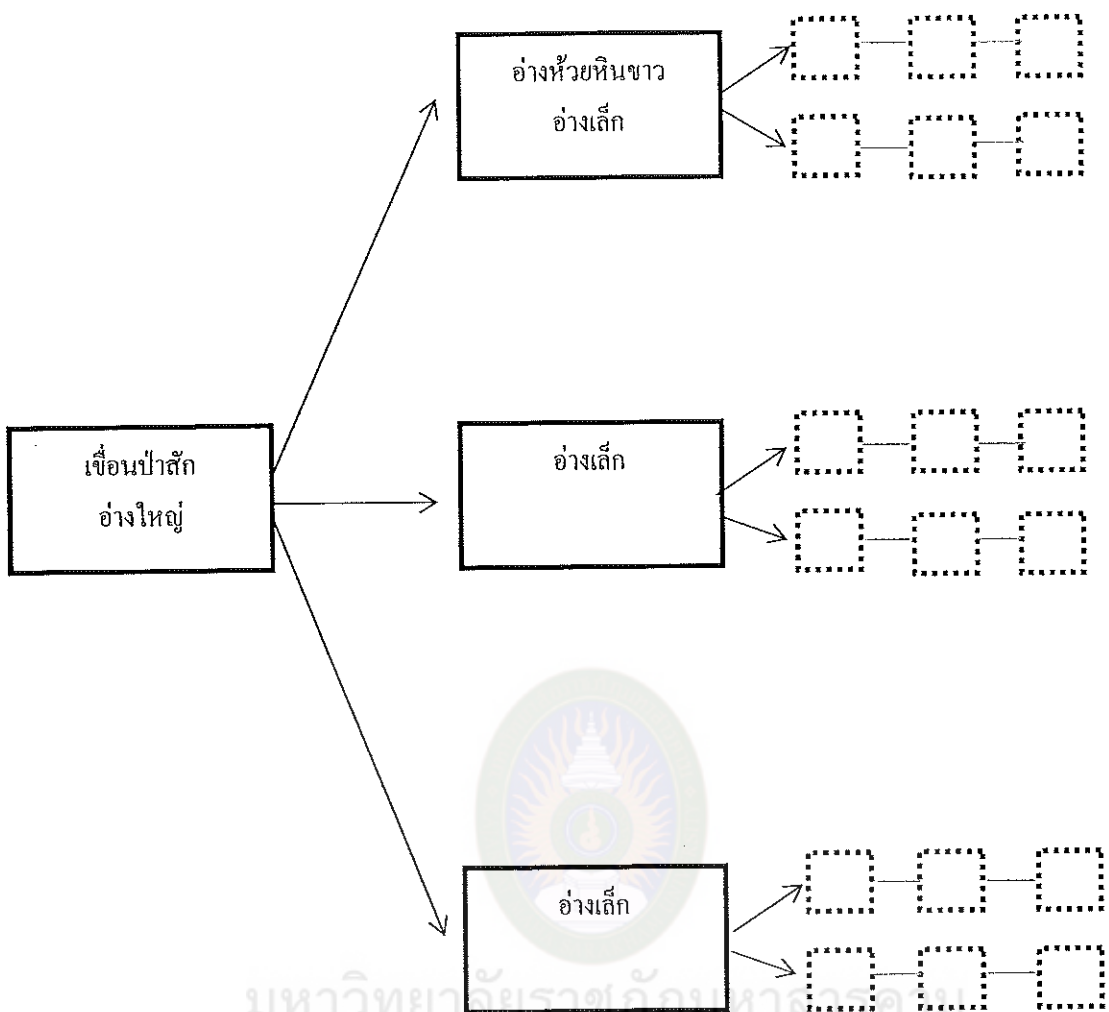
ได้ทรง ทดลองศึกษา และทดสอบว่าใช้ได้ผลแล้ว จึงออกเผยแพร่สำหรับเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพของเกษตรกร หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เป็นหลักการสำคัญ มีดังนี้

1. เป็นระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ระบบนี้มีหลักการเพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตนเองได้ ในระดับชีวิตที่ประหยัด ปลอดภัย ก่อนเมื่อสามารถเลี้ยงตัวเองและมีความมั่นคงเพียงพอแล้ว จึงขยายให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

2. เป็นแนวคิดในการพัฒนาที่ยึดหลักความสามัคคีในชุมชนมีการร่วมมือร่วมใจ ร่วมใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำนองเดียวกันกับวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยในอดีต คือ “ประเพณีการลงแขก” แบบดั้งเดิม ทำให้ลดค่าใช้จ่าย เพราะไม่ต้องไปจ้างแรงงานจากภายนอกมาช่วยกิจการ

3. การผลิตข้าวไว้บริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลักพื้นฐาน ถ้าหากครอบครัว เกษตรกรมีข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักไว้บริโภคอย่างเพียงพอแล้ว จะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย และสามารถที่จะประกอบกิจการหือดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ โดยประมาณการว่าเกษตรกรรายย่อยที่มีสมาชิกในครัวเรือนประมาณ 5 คน ที่พื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 15 ไร่ แบ่งพื้นที่สำหรับปลูกข้าว ประมาณ 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวไว้บริโภคอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี

4. การจัดทำแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการประกอบอาชีพการเกษตร หลักทฤษฎีในเรื่องการใช้น้ำอย่างคร่าวๆ ก็คือ พืช 1 ไร่ จะใช้น้ำในการเจริญเติบโต ประมาณ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 ระบบทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์ อ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก อ่างเล็กเติมสระน้ำ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 5.

จากแผนภาพที่ 4 สิ่งเล็ยเล็กคือ สระน้ำ ของเกษตรกรที่จะได้รับจากอ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ซึ่งได้ทำระบบส่งน้ำไว้เรียบร้อยแล้ว แต่ถ้าในอ่างห้วยหินขาว มีปริมาณไม่เพียงพอ ก็รับน้ำมาเติมโดยวิธีผันน้ำจากป่าสัก (อ่างใหญ่) ต่อลงมายังอ่างเล็ก จากนั้นการจัดการให้มีแหล่งน้ำ ทำให้เกษตรกรสามารถปลูกพืชได้ตลอดปี สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ แต่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูง จึงต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งจกทางราชการ มูลนิธิและภาคเอกชนต่างๆ ในการดำเนินงานเพื่อให้มีแหล่งน้ำ

5. การจัดสรรแบ่งพื้นที่ การเกษตรทฤษฎีใหม่มีสมมติฐานว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่เฉลี่ย 15 ไร่ การจัดสรรหรือพื้นที่ในการดำเนินงานมี 4 ส่วน ดังนี้

5.1 สระน้ำ จำนวน 3 ไร่ โดยขุดสระลึก 4 เมตร สระจะสามารถจุน้ำได้ 19,200 ลูกบาศก์เมตร สามารถใช้ปลูกพืช จำนวน 10 ไร่ ได้อย่างเพียงพอ รวมทั้งสามารถใช้เลี้ยงปลาไว้บริโภคด้วย

5.2 พื้นที่นาข้าว จำนวน 5 ไร่ ใช้ปลูกข้าวไว้บริโภคสำหรับสมาชิก ภายในครอบครัว จำนวน 5 คน เพียงพอตลอดทั้งปี

5.3 พื้นที่ปลูกพืชอื่นๆ จำนวน 5 ไร่ พืชที่ปลูก ได้แก่ พืชไร่ ไม้ผล พืชผัก พืชสมุนไพร และไม้ใช้สอยสำหรับใช้บริโภคภายในครอบครัว ถ้ามีเหลือก็สามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้แก่ครอบครัว

5.4 ที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ จำนวน 2 ไร่

จากสูตรการแบ่งพื้นที่ดังกล่าวมา จำนวนพื้นที่ของสระน้ำ : นาข้าว : แปลงปลูกพืช : ที่อยู่อาศัย คิดเป็นพื้นที่ 3 : 5 : 5 : 2 ไร่ และเมื่อคิดเป็นสัดส่วน มีค่าเท่ากับ 20: 33.3:33.3:13.3 แต่ต่อมาได้ปรับให้เป็นสัดส่วนโดยประมาณ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ คือ สัดส่วน 30: 30:30:10

8.3 ขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ (วัลลภ พรหมทอง. 2544 : 1 - 26)

ขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นั้น พระองค์ทรงกำหนดไว้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ทฤษฎีใหม่ : ขั้นที่ 1 เป็นขั้นตอนของการผลิตทางการเกษตรโดยตรง เพื่อให้มีอาหารอย่างเพียงพอ สำหรับการบริโภคภายในครอบครัวของเกษตรกร โดยยึดแนวการดำเนินงานตามหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีการจัดทำแหล่งน้ำ สำหรับปลูกพืชและแบ่งหรือจัดสรรพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน เพื่อใช้ในการปลูกพืชและดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ลักษณะของการจัดสรรพื้นที่ มีดังนี้

พื้นที่ส่วนที่ 1 : ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับขุดสระหรือสร้างแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร และเก็บกักน้ำไว้ใช้ในยามขาดแคลน

พื้นที่ส่วนที่ 2 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับปลูกข้าวไว้บริโภคภายในครอบครัวให้เพียงพอตลอดทั้งปี

พื้นที่ส่วนที่ 3 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับปลูกพืชอื่นๆ ได้แก่ พืชไร่ ไม้ผล พืชผัก พืชสมุนไพร และใช้สอยอื่นๆ

พื้นที่ส่วนที่ 4 ประมาณร้อยละ 10 ใช้สำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและโรงเรือนอื่นๆ เช่น โรงเรือนสัตว์ โรงเรือนเพาะเห็ด โรงเก็บเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร รวมทั้ง คู คลอง และคันดิน

2. ทฤษฎีใหม่ : ชั้นที่ 2 การรวมพลังกันในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์ ซึ่งเป็น การร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมต่างๆดังต่อไปนี้

2.1 การผลิต ในกระบวนการผลิตทางการเกษตรนั้นเกษตรกรสามารถที่จะ ดำเนินการร่วมกันได้ในหลายๆด้านดังนี้

2.1.1 การร่วมมือกันในด้านพันธุ์พืช มรดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยน ซึ่งกันและกันภายในชุมชนแล้ว ทำให้เกษตรกรประหยัดต้นทุนในการประกอบอาชีพ และ จะทำให้การประกอบอาชีพนั้นประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

2.1.2 การร่วมมือกันในการเตรียมดิน หากเกษตรกรช่วยเหลือซึ่งกัน แลกเปลี่ยนเครื่องมืออุปกรณ์และแรงงานกัน ดังที่เกษตรกรทั่วไปเรียกว่า เอาแรงกัน จะทำให้ ประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่าย

2.1.3 การร่วมมือกันทำงาน เช่น การค้ำนา การหว่านเมล็ด หรือการ ปลุกพืช การกำจัดวัชพืช การเก็บเกี่ยวผลิตผล กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ควรช่วยเหลือซึ่งกันและ กัน ร่วมมือ ร่วมแรงกัน ดังกรณีประเพณี การลงแขกของชาวนาไทยในอดีต

2.1.4 การช่วยเหลือกันในการจัดการแหล่งน้ำ มีการช่วยเหลือกันในการ ขุดสระน้ำ หรือในกรณีที่ขาดน้ำ มีการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะเป็นการ แก้ปัญหา หรือลดปัญหาในการขาดแคลนน้ำได้

2.2 การตลาด เมื่อเกษตรกรผลิตได้มากกว่าปริมาณที่ใช้ในการบริโภค ส่วนที่เหลือก็สามารถนำไปจำหน่ายได้ ดังนั้นเกษตรกรควรมีการร่วมมือกันในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.2.1 ลานตากข้าว เกษตรกรควรร่วมมือกันในการจัดทำและใช้ลาน ตากข้าวร่วมกัน โดยกำหนดระยะเวลาการใช้ให้เหมาะสม ถ้าหากทำเช่นนั้นจะทำให้เกษตรกร ประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่าย จะทำให้มีรายได้สูงขึ้น

2.2.2 ยุ้งข้าวหรือยุ้งนาง เก็บรักษาเมล็ดพืชไว้ เพื่อรักษาผลผลิต

2.2.3 เครื่องสีข้าว เกษตรกรควรรวมกลุ่มกันเพื่อจัดหาหรือจัดตั้ง เครื่องสีข้าว สำหรับใช้ในชุมชนของตนเอง จะทำให้ขายข้าวได้ในราคาสูง เพราะเป็นการขาย ให้แก่โรงสีของตนเอง ไม่ต้องขายให้พ่อค้าคนกลาง และยังสามารถสีข้าวไว้บริโภคเอง เป็นการ ประหยัดค่าใช้จ่าย

2.2.4 การจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรร่วมกันในรูปของกลุ่ม เกษตรกร หรือ สหกรณ์ จะสามารถจำหน่ายได้ในราคาสูง เป็นการจำหน่ายแก่ผู้บริโภคโดยตรง ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดราคาจากผู้ซื้อ

2.3 ความเป็นอยู่ เกษตรกรควรพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยพื้นฐาน จำพวกอาหารการกิน เช่น พริก เกลือ น้ำปลา กะปิ น้ำมันพืช หรือแม้แต่เสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มก็สามารถแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันกันได้

2.4 สวัสดิการ ในแต่ละชุมชนควรจัดตั้ง จัดหาสวัสดิการต่างๆ สำหรับชุมชน เช่น กองทุนเงินกู้ยืมสำหรับสมาชิก รวมทั้งการบริการในด้านสุขภาพในชุมชน เพื่อให้เป็นสวัสดิการภายในชุมชน

2.5 การศึกษา การศึกษาจะเป็นส่วนช่วยให้สังคมและชุมชนอยู่อย่างมั่นคงและมีความสุข ดังนั้น เกษตรกรที่ร่วมดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรมีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา เช่น จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา จัดหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็นไว้บริการภายในชุมชน เพื่อประโยชน์ในการเล่าเรียนของบุตรหลานเกษตรกรเอง

2.6 สังคมและศาสนา ชุมชนจะอยู่อย่างสงบสุขได้จะต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วยกัน การพัฒนาสังคมและชุมชนร่วมกัน หากเกษตรกรใจชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาให้มีสภาพดีแล้ว ชุมชนก็สามารถใช้ร่วมกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 การดำเนินการด้านธุรกิจ เป็นการติดต่อประสานงาน และการร่วมมือกับองค์กรนอกกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการเงิน องค์กรเอกชน และองค์กรธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงินสำหรับเพิ่มทุนประสิทธิภาพในด้านปัจจัยการผลิต การตลาด และการบริโภคผลผลิตเกษตร สามารถเข้าถึงแหล่งทุน มีช่องทาง การตลาดสำหรับผลผลิตกว้างขวาง ขายผลผลิตได้ในราคาที่เหมาะสมในตลาดแข่งขันเสรี และประหยัดต้นทุนในการซื้อขายแลกเปลี่ยน เป็นต้น ตัวอย่างการมีประโยชน์ร่วมกันระหว่างเกษตรกรและองค์กรนอกกลุ่มเกษตรกร ในการดำเนินงานตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ได้แก่

3.1 ผลิตผลทางเกษตรได้รับการพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้น

3.2 เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)

3.3 ธนาคารหรือบริษัทเอกชนสามารถซื้อผลผลิตทางการเกษตรได้จากเกษตรกรโดยตรง

3.4 เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์สามารถจัดซื้อได้ในราคาส่ง)

สรุป ทฤษฎีใหม่ในพระราชดำริ คือ การพัฒนาทางการเกษตร โดยเฉพาะปลูกหลายอย่างในที่เดียวกัน หรือผลิตปลูกหมุนเวียนกัน (พระราชดำรัส, 4 ธันวาคม 2541) จุดเริ่มต้นของทฤษฎีใหม่เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทรงพบว่า ข้าวที่ราษฎรปลูกนี้ ไม่มีเมล็ดเนื่องจากความแห้งแล้งจึงทรงคิด

หาวิธีที่จะพัฒนาวิธีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.2544 : 6) จากเหตุการณ์ที่ทรงพบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพัฒนาสูตรสำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ตามทฤษฎีใหม่ที่จังหวัดสระบุรี ในความดูแลของมูลนิธิชัยพัฒนา และในปี พ.ศ. 2537 มูลนิธิชัยพัฒนาได้เผยแพร่ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 และในปี พ.ศ. 2538 เผยแพร่ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2544 : 7)

ทฤษฎีใหม่ (New Theory)

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1

1. กล่าวอย่างสรุป เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกร ที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่)
2. หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวได้ (Self Sufficiency) โดยในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น
3. มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้
4. เพื่อการนี้ จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น หากมี 5 ไร่จะต้องมีน้ำ 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่แปลง (15 ไร่) ทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่ หรือไม้ผล ฯลฯ 5 ไร่ (= 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อปี จึงได้ตั้งสูตรคร่าวๆว่า แต่ละแปลง จะประกอบด้วยนา 5 ไร่ พืชสวนหรือพืชไร่ 5 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร (19,200) ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่
5. อุปสรรคที่สำคัญที่สุดคือ อ่างเก็บน้ำหรือสระที่ได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้ง จะมีการระเหยวันละ 1 ซม. โดยเฉลี่ยในวันที่ฝนไม่ตก หมายความว่า ในปีหนึ่งถ้านับว่าแห้ง 300 วัน ระดับน้ำของสระจะลดลง 3 เมตร และจะเหลือน้ำที่ใช้ได้เพียง 4,750 ลูกบาศก์เมตร จึงมีความจำเป็นต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ ซึ่งจะต้องมีแหล่งน้ำเพิ่ม
6. ปัญหาใหญ่อีกข้อ คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ส่วนราชการ มูลนิธิ และทางเอกชน) แต่คำดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. ทฤษฎีใหม่ มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 15 มีนาคม 2537 สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2544 : 8)

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2

เมื่อตั้งศูนย์บริการที่วัดมงคลชัยพัฒนาและแปลงตัวอย่างที่ “ทางดิสโก้” สำเร็จแล้ว เกษตรกรก็เริ่มเข้าในวิธีการ จึงขอให้ดำเนินการในที่ดินของตน เมื่อได้ผลก็ต้องเริ่มขั้นที่ 2 คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมแรงในการตั้งนี้

1. การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ)
2. การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
3. การเป็นอยู่ (กะปี่ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
4. สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
5. การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก)
6. สังคมและศาสนา

โดยการรวมพลังเพื่อดำเนินการดังกล่าวจะต้องได้รับความร่วมมือของหน่วยงานราชการ มูลนิธิ และเอกชน(ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. ทฤษฎีใหม่ มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2538 สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2544 : 9)

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 3

ติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหารโรงสี ตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ เพื่อช่วยในการลงทุนและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์ คือ

1. เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)
2. ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรโดยตรงและมาสีเอง)
3. เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภค บริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ราคาขายส่ง)
4. ธนาคารกับบริษัท จะสามารถกระจายบุคลากร (ทฤษฎีใหม่

มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2538 สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2544 : 10)

8.4 ประโยชน์และความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่

1. เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถลดและแก้ปัญหาภัยแล้งได้ พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 อยู่นอกเขตชลประทาน ซึ่งเป็นเขตการเกษตรที่อาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ก็คือ การขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำในช่วงที่มีฝนตกสำหรับเก็บไว้ในการเกษตรในเวลาที่ขาดแคลน ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถแก้ปัญหาหรือลดความแห้งแล้งที่เกษตรกรประสบอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบันได้ในระดับหนึ่ง

2. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้การใช้พื้นที่การเกษตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นมีการจัดสรรพื้นที่ปลูกพืชอย่างเหมาะสมรวมทั้งมีการจัดแบ่งพื้นที่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย ทำให้พื้นที่ทุกส่วนได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ สามารถใช้พื้นที่ได้ตลอดทั้งปี

3. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคอย่างเพียงพอ การแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ส่วนแรกประมาณร้อยละ 30 สำหรับขุดสระน้ำ สามารถใช้เลี้ยงปลาไว้บริโภคในครัวเรือนได้ ส่วนที่ 2 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับปลูกข้าว จะทำให้เกษตรกรที่ข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักไว้บริโภคภายในครัวเรือนอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี ส่วนที่ 3 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับเป็นที่เลี้ยงสัตว์ เพาะเห็ด สำหรับเป็นอาหารบริโภคภายในครัวเรือน จึงถือได้ว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ สามารถทำให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี

4. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นระบบการเกษตรที่มีการจัดการพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชหลายชนิดอย่างเหมาะสม และหมุนเวียนปลูกพืช ได้ตลอดทั้งปี เป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างคุ้มค่า สิ่งที่มาคือ เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตการเกษตรหลายชนิด และมีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี โดยรวมแล้วจึงทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

5. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปี เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้มีงานทำตลอดทั้งปี ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานในท้องถิ่น เป็นการว่างงานตามฤดูกาลได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นการแก้ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชากรในระดับชุมชนและระดับประเทศได้

6. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้ปัญหาสังคมลดลง เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถทำให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภค มีงานทำ มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ เกษตรกรก็ไม่จำเป็นต้องไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการตามเมืองหลวงหรือหัวเมืองใหญ่ ๆ เกษตรกรมีงานทำอยู่กับบ้านตนเอง มีเวลาอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานปัญหาต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลง

7. เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศได้ เกษตรทฤษฎีใหม่นั้นจะเน้นการใช้แรงงานภายในครอบครัว ที่มีสมาชิกภายในครอบครัวประมาณ 5-6 คน การดำเนินงานก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งเครื่องจักร และอุปกรณ์จากภายนอก แนวทางของทฤษฎีใหม่ มักจะเน้นการใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักในการปลูกพืช และการใช้สารสกัดจากธรรมชาติหรือสมุนไพรในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันในการดำเนินงาน นับว่าเป็นการลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศได้มากที่สุด

8. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมั่นคงยิ่งขึ้น เกษตรทฤษฎีใหม่จะทำให้เกษตรกรซึ่งเป็นกระดูกสันหลังของชาติ มีความมั่นคงเนื่องจากมีงานทำ มีอาหารบริโภค มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงทำให้เกษตรกรมีกำลังในการใช้จ่ายใช้สอยตามอัตรา เมื่อเกษตรกรซึ่งเป็นฐานของประเทศมีความมั่นคงก็จะทำให้ประเทศชาติมั่นคง

9. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทฤษฎีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อนำทฤษฎีนี้ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมทั้งยึดหลักการพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเคร่งครัด ก็จะเป็นที่มั่นใจได้ว่าประชากรจะมีแต่ความสมบูรณ์ ไม่มีปัญหาการว่างงานและขาดแคลนอาหารบริโภค ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมก็จะลดน้อยลง ประเทศชาติก็จะมั่นคงแข็งแรง ลดการพึ่งพาจากภายนอกหรือต่างประเทศ ดังนั้น การพัฒนาการประกอบอาชีพการเกษตร ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นี้เป็นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนตลอดไป

9. ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีใหม่กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทองค์ต่างๆ ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างชัดเจนว่า “ทฤษฎีใหม่ต้องใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติ” กล่าวคือ ต้องใช้หลัก ความพอเพียง ปฏิบัติด้วยความพอประมาณ และมีเหตุผล เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ โดยอาศัยความสามัคคี ความร่วมมือ ความขยัน อดทน และความปรารถนาดีต่อกัน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้ประเทศเจริญได้(สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. 2544 : 35)

“เมื่อเป็นทฤษฎีใหม่แล้ว ก็มาเข้าเป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง คนที่ทำงานนี้ต้องไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ได้เขียนไว้ในทฤษฎีนั้นว่า ลำบาก เพราะผู้ปฏิบัติต้องมีความเพียร และต้องอดทน ไม่ใช่ทำงานง่าย ๆ ไม่ใช่บอกว่าเป็นทฤษฎีของในหลวง แล้วจะทำได้สะดวก และไม่ใช่ว่าจะทำได้ทุกแห่ง ต้องเลือกที่ว่างๆทำไปก็จะสามารถขยายความคิดของทฤษฎีใหม่นี้ไปได้ โดยดัดแปลงทฤษฎีนี้แล้วแต่สภาพของภูมิภาค... ..ถ้าทำโครงการอะไรที่ให้ออกคล้องกับสภาพภูมิประเทศก็สามารถจะสร้างความเจริญให้กับเขตที่ใหม่ได้ เขตที่ปลูกข้าวก็จะแผ่ทั่วประเทศได้ แต่เพื่อการที่จะต้องมีความร่วมมืออย่างดีจากทุกฝ่าย ทั้งนักวิชาการและนักปกครอง ดังนั้นจึงบอกว่า เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่สองอย่างนี้ จะนำความเจริญให้แก่ประเทศได้ แต่ต้องมีความเพียร แล้วต้องอดทน ไม่ใจร้อน ต้องไม่พุดมาก ต้องไม่ทะเลาะกัน ถ้าทำโดยเข้าใจกัน เชื่อว่าทุกคนจะมีความพอใจได้.... (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. 2541)

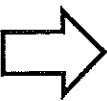

ความสัมพันธ์อีกด้านหนึ่งระหว่างทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เพราะมีจุดหมายหลัก คือ ให้ความพอเพียงโดยเลี้ยงตัวได้ (Self Sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ส่วนทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 และ 3 จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เพราะมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของชุมชน สังคม

และประเทศอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการศก.2544 : 36) โดยทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการประยุกต์ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริมาปฏิบัติโดยยึดหลักการทางพุทธศาสนา คือ “สัน โดษ” เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกโลกาภิวัตน์ (กรมวิชาการ. 2542 : 16)

จากแนวคิดที่ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับ “ทฤษฎีใหม่” เป็นอย่างยิ่งเพราะ ทฤษฎีใหม่เน้นที่ระบบการผลิตแบบพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตนเองได้ในระดับประหยัดก่อนแล้วจึงค่อยๆ พัฒนาไปสู่ขั้นก้าวหน้าและเข้มแข็งขึ้น ทฤษฎีใหม่จึงเป็นเสมือนแนวทาง หรือวิธีการในการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่างๆ เพื่อให้แนวคิดดังกล่าวสามารถเห็นผลได้หรือประสบความสำเร็จได้ โดยซึ่งสามารถพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง “ทฤษฎีใหม่” กับ “เศรษฐกิจพอเพียง” ดังแผนภาพที่ 5

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

3 ขั้นตอนของทฤษฎีใหม่	ส่งผลให้เกิด	3 ขั้นตอนของเศรษฐกิจพอเพียง
ขั้นตอนที่ 3 กาดำเนินการด้านธุรกิจ โดยเชื่อมโยงและร่วมมือกับองค์กรนอกกลุ่มเกษตรกรเพื่อดำเนินธุรกิจชุมชน		สร้างเครือข่ายระบบธุรกิจ ชุมชนที่ยั่งยืนมุ่งเน้นความพอเพียงระดับประเทศ
ขั้นตอนที่ 2 การรวมพลังในรูปกลุ่ม / สหกรณ์ เริ่มมีการแลกเปลี่ยนและเกื้อกูลกัน		การผลิตขายสู่ตลาดชุมชน มุ่งเน้นความพอเพียงระดับชุมชน
ขั้นตอนที่ 1 การผลิตเพื่อพึ่งตนเอง เน้นการพัฒนาตนเองให้สามารถเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียงในระดับประหยัด โดยการบริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด		ทำกินให้พอเพียงเพื่อเลี้ยงชีพ มุ่งเน้นความพอเพียงระดับครอบครัว

แผนภาพที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 7

10. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

จากวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนชั้นทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนาดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจึงต้องเขามาแก้แค้นไขปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทาง

เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

10.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน จึงต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ มาใช้เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่าชุมชนเข้มแข็งไว้ ดังนี้

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2451 : 35) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือมีวัฒนธรรม ความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ประเวศ วะสี (2540 : 76) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน จึงหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็นองค์การชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ปัญหาาร่วมกันของชุมชน และถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชน สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย

ทั้งนี้ องค์การชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์โดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์การทางสังคมที่

สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยในสมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้

10.2 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

1. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
  2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
  3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักที่ถ่องแท้ รักชุมชน
  4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
  5. มีกระดุมให้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
  6. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
  7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
  8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
  9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบต่อกัน
- ตลอดไป

10.3 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนกระบวนการชุมชน

5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่นภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

สรุปได้ว่า แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน ได้อย่างมีระบบ โดยมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ภายใต้อาสาสมัครร่วมมือของสมาชิกในชุมชน มีการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็นและสามารถเรียนรู้เพื่อปรับตัวได้ในอนาคต

10.4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมกันทุกด้านหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศจึงต้องผนึกกำลังดำเนินงานการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง
2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชน ได้มีการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงประเพณีเพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัด

การทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ในบางครั้งอาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

11. ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนเข้มแข็ง

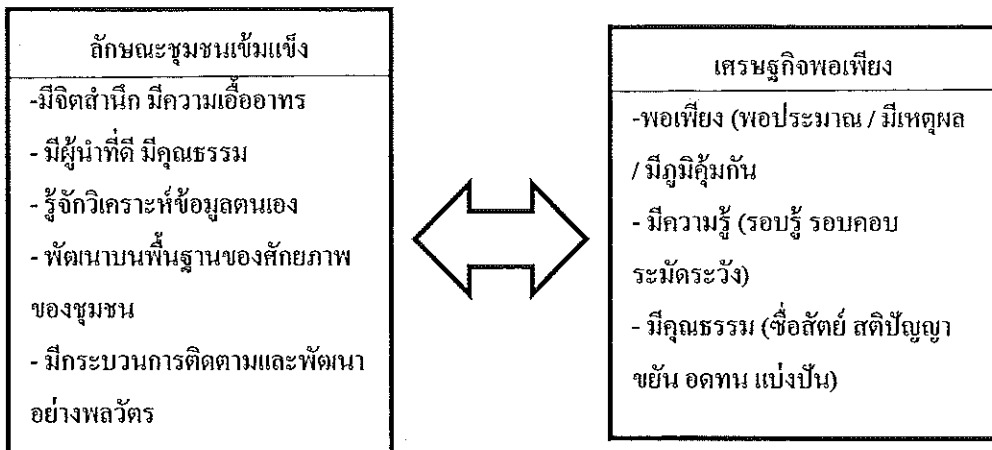
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สมพร เทพสิทธา, 2550 : 53) ได้อธิบายว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความเชื่อมโยงกับความเป็นชุมชนเข้มแข็งดังนี้

ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีจิตสำนึกสาธารณะมีความเอื้ออาทร มีผู้นำที่ดี มีคุณธรรม เมตตาธรรม รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลของตนเอง มีกระบวนการเรียนรู้ พัฒนากิจกรรมบนพื้นฐานของศักยภาพชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและมีกระบวนการพัฒนาและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ชุมชนเข้มแข็ง จึงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านความคิด ที่อยู่บนพื้นฐานของการคิดที่จะพึ่งตนเองให้ได้ก่อนในเบื้องต้น คิดที่จะแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ตลอดจนตั้งอยู่บนเหตุผล และความสมดุลของแต่ละชุมชน

จากลักษณะที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับครอบครัวและชุมชนนั้น ส่งเสริมการดำเนินชีวิตของครอบครัวและชุมชนที่พอกิน พอใช้เป็นพื้นฐาน โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ขณะเดียวกันผู้ที่ฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้แล้วนั้น ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนและสังคมได้ บนพื้นฐานของการแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 คือ การรวมกลุ่ม และขั้นที่ 3 ที่มีการขยายผลเป็นเครือข่ายที่กว้างขึ้นในสังคม

โดยผู้วิจัยได้สรุปความสัมพันธ์ดังกล่าวออกมาเป็นแผนภาพที่ 6 ดังนี้

แผนภาพที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนเข้มแข็ง

12. ระดับความพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

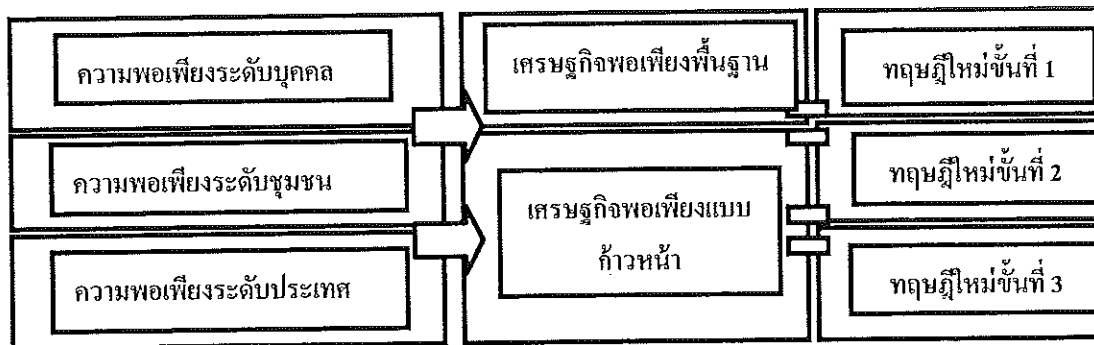
ระดับความพอเพียง อาจแบ่งได้ 3 ระดับคือ (จุฬพล วิเชียรศิลป์.2550 :7-8)

1. ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัว ใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้และดำเนินชีวิตอย่างพอกิน พอใช้ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อเหลือกินเหลือใช้ ก็แบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้เกิดความสุขและความพอใจในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง พยายามพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ในทุกสถานการณ์สร้างความสมดุลให้ดีขึ้นในชีวิตและครอบครัว และสามารถทำตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมได้

2. ความพอเพียงระดับชุมชน และประเทศ เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวเป็นพื้นฐานแล้ว สมาชิกสามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลในทางปฏิบัติไปสู่ระดับชุมชนได้ มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม โดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถที่ตนมีอยู่เป็นพื้นฐานประกอบการดำเนินชีวิต มีความช่วยเหลือแบ่งปันกันจนเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคม สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกันต่อไปซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชน โดยรวมในการดำเนินชีวิตที่สมดุลอย่างแท้จริง

3. ความพอเพียงในระดับรัฐหรือระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆแห่ง ที่มีความพอเพียงมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ด้วยหลักแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนเกิด

เป็นสังคมแห่งความพอเพียง ในที่สุดเมื่อรู้แจ้งเห็นจริงด้วยเหตุผลว่าพื้นฐานของประเทศเป็นอย่างไรก็จะสามารถวางนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาให้สังคมก้าวหน้าได้อย่างสมดุล โดยสามารถแสดงให้เห็นได้ตามแผนภาพที่ 7 ดังนี้

แผนภาพที่ 7 ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง (ปรียานุช พิบูลศราวุช.2549 : 13)

13. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ

13.1 การประยุกต์ในชีวิตประจำวัน

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งตนเองเป็นหลัก หมายถึง การทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะพอควร ความสมเหตุสมผล และการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละส่วนแต่ละระดับ ครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเศรษฐกิจ เราสามารถประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ ดังนี้ (ปรียานุช พิบูลศราวุช. 2549 : 21)

13.1.1 ด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควร คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป การเฝ้าระวังเลือกสำรอง

13.1.2 ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

13.1.3 ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล อนุรักษ์สามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

13.1.4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดรอบคอบ เลือกรักษาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

13.1.5 ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านเองก่อน ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

13.2 การประยุกต์ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจฯ 2544 : 43-53)

13.2.1 ด้านความคิด

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 17) กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ว่าเป็นแนวพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ คือ

1. เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นพหุคูณความคิดแบบตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนา คือ ความคิดแบบตะวันตก มีลักษณะเป็นเอกนิยม (Unitary, Singularity, Uniformity) และทวินิยม (Duality, Binary, Either-or, Polarity) แต่พระราชดำริทฤษฎีใหม่มีลักษณะพหุนิยม (Plurality, Multiplicity, Multiple) ในอดีตเรามักคิดแก้ไขปัญหาเกือบทุกเรื่องด้วยหลักและวิธีคิดแบบเอกนิยมหรือไม่ก็แบบทวินิยม เช่น การเกษตรของเรามักแนะนำให้ ปรับเปลี่ยนที่นาเป็นพืชไร่ และคิดว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ การปรับเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมนี้เป็นหลักคิดแบบทวินิยม

2. เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นพหุคูณความคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectical) ซึ่งถือว่า มี Thesis – Antithesis – Synthesis โดยธาตุหรือส่วนที่มีคุณลักษณะเหนือกว่า มีพลังแรงกว่า เมื่อแย้งกับธาตุหรือสิ่งที่ด้อยกว่าก็จะมีผลปรับเปลี่ยนให้ธาตุหรือส่วนเดิมแปรผันในเชิงคุณภาพไปเป็นธาตุส่วน ซึ่งมีคุณลักษณะใหม่ โดยทฤษฎีใหม่ต่างไปจากแนวคิดดังกล่าวตรงที่ว่า ทฤษฎีใหม่ ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเองดำรงอยู่ร่วมกับการผลิต การเกษตรอุตสาหกรรมหรืออุตสาหกรรมได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียง ไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น

3. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ จึงเป็นทฤษฎีที่ผืนกประชาชนเป็นเนื้อเดียวกันกับการปฏิบัติ มิใช่เป็นเพียงทฤษฎีลอยๆปฏิบัติไม่ได้

4. เป็นทฤษฎีที่มีความเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน จึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกระดับสามารถเข้าใจ เข้าถึง และนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

5. เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของไทย และลักษณะทางสภาพแวดล้อม ลมฟ้าอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนคุณลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่และการผลิตของ

ไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตัญญาหารและมีส่วนเกินทางการผลิตัญญาหารมารวมกันขึ้นเป็น
ทฤษฎีใหม่

6. เป็นแนวคิดที่สมสมัย และได้จังหวะเวลาเหมาะสม ในการเตือนให้ผู้มี
บทบาททางการจัดทำ และดำเนินตามนโยบายและแผนการพัฒนาประเทศ ให้มีสติและความ
ระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาประเทศ

7. เป็นแนวคิดที่แฝงไว้ซึ่งปรัชญาในการดำรงชีพและดำรงชาติด้วย
มิใช่เป็นแต่เพียงทฤษฎีทางเศรษฐกิจหรือทฤษฎีด้านหนึ่งด้านใด โดยเฉพาะ หากเป็นทฤษฎีแบบ
องค์รวม (Holistic Theory) เพราะมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปรัชญาการ
ดำรงชีวิต อีกทั้งมีผลในทางการส่งเสริมจริยธรรมแห่งความพอ และความพอเพียงอีกด้วย

8. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้ มีพลัง เข้าใจถึงความ
เป็นจริง ไม่มีปมด้อย หรือข้อแก้ในโชคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัธยาศัย
และเข้าใจหลักของสัน โดษ ไม่ถูกมองหรือทับถมว่าเป็นผู้ด้อยพัฒนา หรือมีปัญหามันชวาก
หนามของการพัฒนา

9. เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์ และอุดมการณ์ จึง
เป็นทฤษฎีใหม่ที่มีความเป็นกลาง สามารถนำไปใช้ได้โดยปราศจากข้อข้องในด้านการเมือง
ย่อมเป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาคล้ายกับประเทศไทย ทั้งในเอเชีย ลาตินอเมริกา แอฟริกา
หรือแม้แต่ในโลก

13.2.2 ด้านการเมือง การบริหารและการปกครอง

อนันต์ อนันตกุล (2541 : 32) กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

โดยพิจารณาจากมิติด้านเศรษฐศาสตร์และการเมืองว่า เป็นปรัชญาการพัฒนา และเป็นพันธกิจ
แห่งชาติที่ทุกฝ่ายสามารถนำมายึดถือปฏิบัติ เพื่อตอบสนองให้เป็นไปตามเป้าหมายและค่านิยม
แห่งชาติ ที่สำคัญคือ จะเป็นกลไกการพัฒนาทางการเมืองของประเทศที่เข้มแข็ง เพราะยึด
หลักการของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ
ประชาชน การพัฒนาบนพื้นฐาน ภูมิรัฐศาสตร์ การพัฒนาอย่างยั่งยืน การเสริมสร้างพลัง
ประชาชน และการส่งเสริมการพัฒนาทุนทางสังคม ในการบริหาร โครงการจะต้องมีหลักการ
บริหารจัดการที่ดี การดำเนินงานจะต้องคำนึงถึงและเสริมสร้างให้เกิดปัจจัยแห่งความสำเร็จ
ได้แก่ คุณภาพของประชาชน ศักยภาพของพื้นที่ ความสามัคคี กระบวนการกลุ่ม การยอมรับ
ของประชาชน ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ ภาวะผู้นำในระดับนโยบายและปฏิบัติ
การปฏิรูประบบราชการ การกระจายอำนาจ การบริหารงบประมาณไปสู่ภูมิภาค การจัดรูปที่ดิน
ที่มีประสิทธิภาพ การยึดหลักพึ่งตนเองเป็นสำคัญและส่งเสริมท้องถิ่นให้เป็นกลไกสำคัญใน

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการส่งเสริมแนวพระราชดำริให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศน์ คือ ทัศนคติ วิธีคิด วิธีทำงานของหน่วยงานและบุคลากรให้สอดคล้อง และเอื้ออำนวยต่อหลักการ ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ด้วยการนำกลยุทธ์การพัฒนาประชาคมมาใช้ปฏิบัติ

อมร รักษาสัตย์ (2541 : 56) มองทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับทฤษฎีประชาธิปไตยใหม่สำหรับโลกในศตวรรษที่สาม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การบริหาร และการปกครอง ใ้ว่า ทฤษฎีประชาธิปไตยใหม่เป็นประชาธิปไตยเพื่อประชาชน และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เน้นการช่วยเหลืออุดหนุนกัน มากกว่าจะดึงผลประโยชน์เข้าหากลุ่มของตน เน้นการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และรัฐบาลต้องมีไว้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถมีชีวิตที่มีคุณภาพ ในทุกๆด้าน ดังนั้น ในภาพรวมทฤษฎีประชาธิปไตยใหม่และรัฐธรรมนูญใหม่ จึงมีเจตนารมณ์ และอุดมการณ์ตรงกับพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะทางยกฐานะความเป็นอยู่ของพสกนิกรชาวไทย ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

13.2.3 ด้านการพัฒนาสังคม

เปรม ติณสูลานนท์ (2541: 46) มีความเห็นว่า ทฤษฎีใหม่มีความลึกซึ้ง และเป็นแก่นแท้แห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องกับชุมชน เกี่ยวเนื่องกับชนบท เกี่ยวเนื่องกับการผลิต เกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจ เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม เกี่ยวเนื่องกับประเพณีท้องถิ่น เกี่ยวเนื่องกับความมั่นคง เกี่ยวเนื่องกับการปกครอง เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ เกี่ยวเนื่องกับวิทยาศาสตร์ เกี่ยวเนื่องกับการรวมตัวของสมาชิกในครอบครัว และที่สำคัญที่สุดคือ เกี่ยวเนื่องกับวิธีคิดและจิตสำนึกของคน ทั้งนี้ เพราะปรัชญาแห่งทฤษฎีใหม่ เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ที่สุด เป็นการมองสังคมอย่างเป็นองค์รวม ไม่แยกการพัฒนาออกเป็นส่วนๆ

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (สำนักงานสภาพัฒนาการศก. 2544 : 47) มีความเห็นว่า ทฤษฎีใหม่ เป็นทฤษฎีการพัฒนาที่ให้แสงสว่างในการพัฒนาสังคมชนบท

สันทัต โรจนสุนทร (2541 : 47) เสนอสูตรของการปฏิบัติงานพัฒนาจากพระราชดำรัสว่า การพัฒนาส่งเสริมกิจการงานใดๆ ให้เจริญก้าวหน้า ไปจนบรรลุเป้าหมายที่ประสงค์นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นจากพื้นฐานของกิจการนั้นก่อน คือ เริ่มต้นด้วยการพิจารณาสำรวจสถานะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ทราบแน่ชัด การทราบแน่ชัดถึงพื้นฐาน โครงสร้างของงาน จะทำให้ประมาณกำลังความสามารถที่พัฒนาต่อไป และกำหนดรู้แนวทางที่จะปฏิบัติได้ถูกต้อง เมื่อกำหนดแนวทางได้แล้ว ก็วางขั้นตอนปฏิบัติให้เป็นไปตามลำดับที่สำคัญนั้น ต่อจากนั้นก็ถึง

มือปฏิบัติให้จริงด้วยความหนักแน่น ต่อเนื่องเป็นกระบวนการโดยสมควร และพอเหมาะแก่เหตุ แก่สภาวะแวดล้อม ก็จะเป็นปัจจัยประกอบกันให้งานทุกอย่างก้าวหน้าไปจนบรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์ทุกประการ

13.2.4 ด้านการวางผังภาคและผังเมือง

ชลิตถาการ วีรพลิน (2541 : 48) เสนอแผนการนำทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริไปสู่การปฏิบัติตามหลักวิชาการวางผังภาค ผังเมือง และผังชนบท ประกอบด้วยโครงการตามแผนพัฒนาสาขาต่างๆ รวม 4 แผน ดังนี้

1. แผนพัฒนาสาขาการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรตามทฤษฎีใหม่ (Agricultural Conservation Plan)
2. แผนพัฒนาสาขาการจัดตั้งชุมชนชนบท ภายใต้การพัฒนาหน่วยพื้นที่รวมกิจกรรมอเนกประสงค์ (Rural Settlement Policy within the Planned Unit Development)

13.2.5 ด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้และน้ำที่เสียสมดุล

เปี่ยมศักดิ์ เมนะเสวต (2541 : 50) สนับสนุนการแก้ปัญหาวัฏจักรของน้ำตามแนวพระราชดำริ โดยใช้ 2 มาตรการควบคู่กัน คือ การเพิ่มพื้นที่ป่า และเพิ่มพื้นที่การไหลของน้ำลงสู่ทะเล โดยการขุดลอกแหล่งน้ำหรือการสร้างแก้มลิง

ธวัชชัย สันติสุข (2541 : 52) เสนอวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบประชารัฐตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ไว้ โดยมีรายละเอียดการปฏิบัติ ดังนี้

1. เปลี่ยนความต้องการจากส่วนเกินของชีวิตมาเป็นการบริโภคเพื่อความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ ปัจจัยสี่
2. วางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและปรับปรุงความสมบูรณ์ของดินทั้งในระดับ ชุมชน และครัวเรือน เพื่อผลิตอาหารจากเกษตรกรรม และใช้เป็นที่อยู่อาศัย ตลอดจนทำกิจกรรมต่างๆตามทฤษฎีใหม่
3. วางแผนเรื่องแหล่งน้ำทั้งในระดับชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อการบริโภค การเกษตร ความอุดมสมบูรณ์ของดิน การเลี้ยงสัตว์และกิจกรรมต่างๆ
4. วางแผนการผลิตอาหารเพื่อการบริโภคของคนและสัตว์เลี้ยงให้เพียงพอเพื่อลดการนำเข้าจากภายนอก
5. วางแผนการผลิตอาหารเพื่อบริโภคและเพื่อเป็นรายได้ โดยปลูกในรูปแบบผสมผสานความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพรรณไม้ผล ไม้ป่าพืชอาหารป่าฯลฯ

6. วางแผนการเลี้ยงสัตว์อย่างบูรณาการ มีการคัดเลือกพันธุ์สัตว์ และ ฟังตนเองเรื่องอาหารสัตว์

7. วางแผนการเพาะเลี้ยง ขยายพันธุ์สัตว์ พืช การเลี้ยงดู บำรุงรักษา การ เก็บเกี่ยว แปรรูป ถนอมอาหาร ส่วนที่เหลือจากการบริโภค เพื่อจัดการไปสู่การรวมกลุ่มธุรกิจ ชุมชน และจัดการด้านการตลาด

8. รวมความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และการจัดการความสมดุลของ ธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า การจัดการพันธุ์พืช-สัตว์ ในรูปแบบการผลิตแบบผสมผสานอย่างสมดุล ยั่งยืน และบูรณาการซึ่งกันและกันให้รวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

13.2.6 ด้านเกษตรและการอารักขาพืช

วัลลภ พรหมทอง (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2544 : 49) มีความเห็น ว่า การประยุกต์ใช้หลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ในแต่ละท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ใช่สูตร สำเร็จตายตัว สามารถประยุกต์หรือดัดแปลงไปตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความพร้อมของเกษตรกรเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงสามารถนำไป ประยุกต์ได้ทั้ง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้

สุธรรม อารีกุล (2541 : 51) มีความเห็นว่า การเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้เกิด ความหลากหลายในแมลงและ โรคที่เกิด ซึ่งมีทั้งคุณและโทษ มีวัฏจักรแห่งสมดุลธรรมชาติที่ สลับซับซ้อน ดังนั้น การบริหารและการจัดการศัตรูพืช โดยพึ่งพาตนเองนั้น ต้องใช้ภูมิปัญญา ของท้องถิ่นผสมผสานกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งเกษตรกรสามารถปฏิบัติ ได้ ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นที่มีอยู่ อันได้แก่ วัสดุเหลือทิ้ง วัสดุพื้นบ้าน การประดิษฐ์และใช้ เครื่องมือแบบง่ายๆ การใช้พืชพื้นบ้าน การปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงศัตรูพืชให้เป็นประโยชน์ หรือเป็นผลพลอยได้อาชีพเสริม ในการจัดการศัตรูพืชให้ได้ประโยชน์สูงสุด ใช้เทคนิคต่างๆ ทั้ง ทางด้านการเกษตร กลวิธี ชีววิธี วิถีธรรมชาติ ความร้อน แสงเสียงและสารฉีดพ่นที่มีใช้ใน พื้นบ้านให้ประสานกันในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช สร้างสมดุลแห่งธรรมชาติ ด้วยวิธีต่างๆ พร้อมกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน

13.2.7 ด้านการดำเนินชีวิต

สุเมธ ดันดิเวชกุล (2541 : 64) มีความเห็นว่า แนวคิดระบบเศรษฐกิจ พอเพียงสำหรับเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการทฤษฎีใหม่ ทั้ง 3 ขั้นด้วย และระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงน่าจะนำมาใช้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาประเทศ ไทย ในระยะต่อไป โดยมีแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต 5 ประการ

1. ยึดหลักความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง

2. ยึดหลักการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพก็ตาม

3. ยึดหลักการละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางการค้าขาย หรือการประกอบอาชีพที่ต้องต่อสู้กันอย่างรุนแรง

4. ยึดหลักการไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางใช้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องชวนชายไฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงในเป้าหมายสำคัญ

5. ยึดหลักการปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป บุญเสริม บุญเจริญผล (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.2544 : 51)เสนอแนวทางการดำเนินชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อทำให้ชีวิตมีความสุข ดังนี้

1. ต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด ทำเอง กินเอง ใช้เอง
2. ต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด เกิดประโยชน์ที่สุด
3. ต้องไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง แสวงหาความพอเหมาะพอดี ได้คุณภาพ
4. ต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่ต่างคนต่างอยู่โดยไม่เหลียวแลกัน

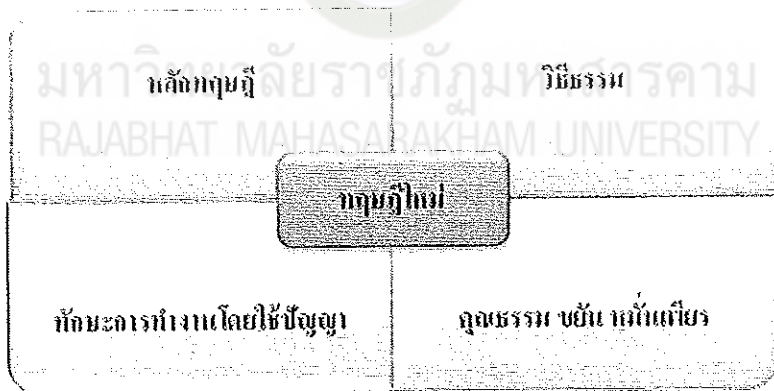
13.2.8 ด้านจริยธรรม

มบุญมุขประดิษฐ์ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2544 : 52) มีความเห็นว่า ปรัชญาหลักของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้น มุ่งเน้นมรรควิธีของการเดินสายกลาง ตามแนวพระพุทธศาสนาผสมกลมกลืนด้วยมิติทางด้าน “จริยธรรม” ของการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่ง สงเคราะห์เกื้อกูลพึ่งพากันปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ผนวกแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา เข้ามาประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรอย่างกลุ่มเล็ก และชาวนาฉลาด เช่น หลักของมัชฌิมาปฏิปทา การรู้จักพอในการบริโภคและการใช้ชีวิตลด ละ และเลิก “วัฒนธรรมการบริโภคที่ไร้สาระและบ้าคลั่ง” การมัชฌิมาถ้อยคำ การสร้างความมั่นคงในชุมชนพร้อม ๆ กับความมั่งคั่งของจิตใจ โดยไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน มีความเกื้อกูลกันรู้จักให้และสงเคราะห์กัน ประสานประโยชน์กัน และป้องกันตนเองจากการถูกเอาเปรียบจากนายทุนฉ้อฉลและพวกลงทุนน้อยกว่า

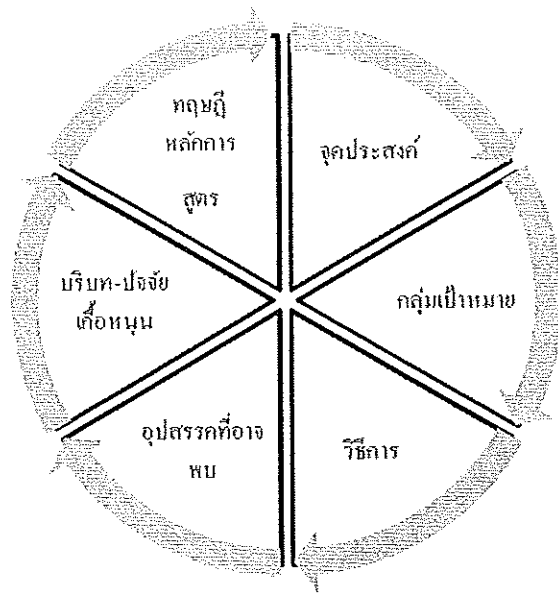
13.2.9 ด้านการเรียนรู้และการศึกษา

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2541: 67) เสนอ “ทฤษฎีใหม่” คือ การเรียนรู้เพื่ออิสรภาพของชีวิต โดยมีมุมมองว่า ทฤษฎีใหม่ คือ หลักการพัฒนาชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและคุณธรรมประจำใจ ผู้ที่ศึกษาทฤษฎีใหม่ต้องปฏิบัติจริง ทำงาน ทำใจ ใช้สติปัญญาให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้ว่าการศึกษาคือ วิถีชีวิต วิถีคุณธรรม และวิถีของปัญญาธรรม ทฤษฎีใหม่แสดงให้เห็นถึงลักษณะบูรณาการของการเรียนรู้เป็นองค์รวมของการพัฒนาชีวิตที่ประหยัดเรียบง่ายสอดคล้องกับธรรมชาติ ทักษะวิธีการทำงานที่เน้นความเพียร และเป้าหมายสู่ความพอเพียงพื้นฐานของมนุษย์

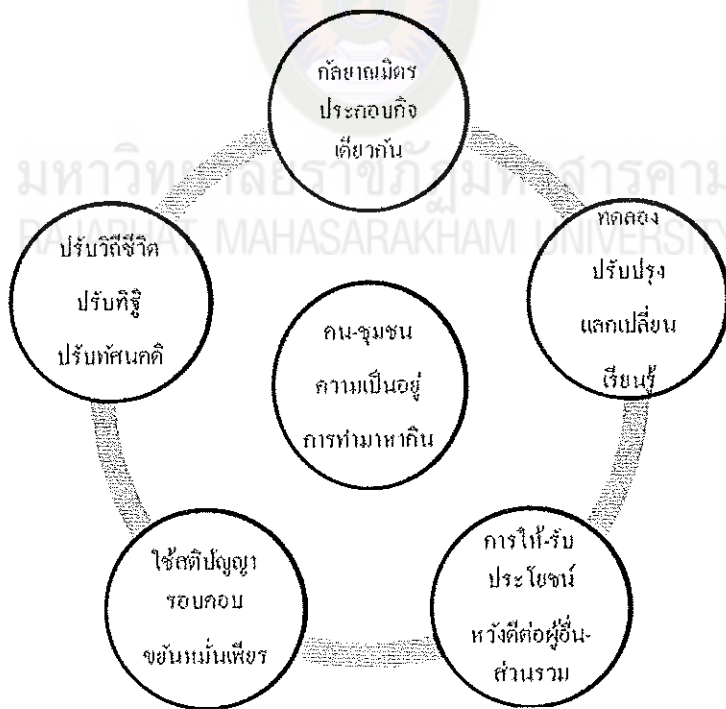
ทฤษฎีใหม่แสดงให้เห็นถึง การเรียนรู้จากการกระทำปรับปรุงแก้ไขผลที่เกิดขึ้น ผู้ศึกษาทฤษฎีใหม่จึงเรียนรู้ทักษะชีวิต พร้อมเผชิญ ผจญผสมผสานความคิดและจัดการกับปัญหาได้ เมื่อพระองค์พระราชทานหลักการและความรู้แล้ว ทรงติดตาม ตรวจสอบ ชี้แนะ และช่วยเหลือด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ซึ่งตรงกับหลักการนิเทศการศึกษาที่เกิดประสิทธิภาพ สามารถสรุปเป็นสูตรที่ได้จากทฤษฎีใหม่ที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ และการศึกษาได้ คือ “พูดน้อย ทำมาก พากเพียร เรียนรู้ ตลอดชีวิต คิดถูกต้องด้วยปัญญา” ดังแผนภาพที่ 8 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 8 ทฤษฎีใหม่: สรรค์สร้างชีวิตอิสระ (สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา 2544 : 52)

แผนภาพที่ 9 องค์รวมของกระบวนการเรียนรู้ตาม “ทฤษฎีใหม่”
(สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา. 2544 : 53)

แผนภาพที่ 10 ทฤษฎีใหม่ สร้างสังคมการเรียนรู้
(สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา. 2544 : 53)

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (อ้างถึงใน สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา 2544 : 54) ได้กล่าวถึงทฤษฎีใหม่กับการศึษา ไว้ว่า การจัดการศึษาควรมุ่งให้คนได้มีแนวคิดใหม่ ทฤษฎีใหม่ ที่จะเป็ประโยชน์และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การจัดการศึษาทุกระดับ ทั้งผู้เรียนและผู้สอนควรเรียนรู้ที่จะนำทฤษฎีไปสู่ภาคปฏิบัติ และนำภาคปฏิบัติมาสรุปลงเป็ทฤษฎี รวมทั้งควรเรียนรู้ที่จะระดมทรัพยากรทั้งของภาครัฐและเอกชน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางด้านวิชาการและการศึษาอย่างต่อเนื่อง

ทิตนา เขมมณี (2541 : 84) ได้วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีใหม่ว่า มีแนวคิดหลักที่สำคัญ 7 ประการ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง ความเป็นอิสระภาพ การบริหารจัดการ การทำงาน การพัฒนา การมีส่วนร่วม และการประยุกต์ใช้ทฤษฎี แนวคิดดังกล่าวแฝงตัวอยู่ในการพัฒนาพลเมืองของประเทศให้มีการดำรงชีวิต อยู่รอด อยู่ดี มีคุณภาพชีวิต และสังคมที่ดีขึ้น ส่วนการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีใหม่ในการจัดการศึษา สามารถนำไปประยุกต์ได้ 5 ด้าน สำคัญ ได้แก่ การประยุกต์ใช้ในด้านจุดมุ่งหมายของการศึษา ด้านการพัฒนาและการใช้หลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา และด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับการศึษา

14. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ที่เกี่ยวข้องกัแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 มีการพัฒนาทางด้าน โครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนน ไฟฟ้า และประปา เกิดปัญหา ช่องว่างการกระจายรายได้และคุณภาพชีวิต ฉบับที่ 3 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม การลดอัตราการเพิ่มประชากร และการกระจายรายได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 4 ความผันผวนทางการเมืองและวิกฤตการณ์น้ำมัน ก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลการค้า และดุลบัญชีเดินสะพัดอย่างรุนแรง ฉบับที่ 5-6 มุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนมากขึ้น ฉบับที่ 7 เริ่มปรับแนวคิดไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งการรักษาระดับการเจริญเติบโตในระดับที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ 8 เน้นให้ “คนเป็ศูนย์กลางของการพัฒนา” การพัฒนาแบบองค์รวมเปิด โอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ประเทศต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อคนและสังคมโดยรวม ทำให้ต้องมีการปรับแผน เพื่อแก้ไขวิกฤตของประเทศ โดยเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การลดผลกระทบต่อการพัฒนาคนและสังคม การ

ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ให้เข้มแข็งและกลับสู่สมดุล และการปรับระบบบริหารจัดการ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 :4-5)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและการบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลมีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไป ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 โดยนำความคิดของทุกภาคส่วนในสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติ มาสังเคราะห์เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบให้เกิดเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” โดยคำนึงถึงภาพรวมการพัฒนาที่ผ่านมา เพื่อนำไปสู่สังคมไทยที่พึงประสงค์ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และสร้างคุณค่าที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชักรอบทิศทางการพัฒนาประเทศ ในระยะปานกลาง ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาว มีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับอันจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนที่มี “คน” เป็นศูนย์กลางได้อย่างแท้จริง

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้วางพื้นฐานให้เกิดการปฏิรูปที่สำคัญทั้งทางสังคม การเมือง การบริหารภาครัฐ และการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน และพลังท้องถิ่นชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ทั้งจุดแข็งของฐานการผลิตการเกษตรที่หลากหลาย มีศักยภาพเป็นแหล่งผลิตอาหารของโลก มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมเป็นปึกแผ่นและมีสถาบันหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เร่งรัดการปฏิรูประบบเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น และมุ่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้หลุดพ้นจากภาวะวิกฤตพร้อมทั้งวางรากฐานการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้มีความเข้มแข็งมีเสถียรภาพ และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าที่ดีในสังคมไทย บนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย จึงได้กำหนดสภาพสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ

สังคมคุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม มีวินัยมีความรับผิดชอบมีจิตสำนึกสาธารณะพึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบดี มีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย

สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถ คิด เป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทัน โลก เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง สามารถสั่งสมทุนทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูลกัน รู้รัก สามัคคี มีจารีตประเพณีดีงาม มีความเอื้ออาทรรัก ภูมิใจในชาติและท้องถิ่น มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ

ในการพัฒนาประเทศจะยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้การพัฒนาอีกทางสายกลาง อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และความพอประมาณ อย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองสามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทัน โลก คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าทางสังคมไทย ที่มีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกันอันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล มีคุณธรรมและยั่งยืน ใช้ศักยภาพด้านการผลิตและบริการเพื่อเตรียมพัฒนาประเทศสู่ความเป็นฐานเศรษฐกิจของภูมิภาค โดยเฉพาะด้านการเกษตรการแปรรูปการเกษตรและอาหาร

การดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 มีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้ฟื้นตัวอย่างรวดเร็วและมีเสถียรภาพ
2. การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก เน้นพัฒนาธุรกิจชุมชน โดยส่งเสริมการระดมทุนในลักษณะกองทุนหมุนเวียน เพื่อการดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการขยายโครงการสินเชื่อรายย่อยเพื่อบรรเทาปัญหาสภาพคล่อง ให้มีความสำคัญกับการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่มีการพัฒนารูปแบบ และคุณภาพได้มาตรฐาน มีเอกลักษณ์เฉพาะ รวมทั้งพัฒนาข้อมูลข่าวสาร ให้เข้าถึงชุมชนเพื่อการแปรรูปผลผลิต ตลอดจนเสริมสร้างประสิทธิภาพด้านการตลาด และการกระจายผลผลิตที่เชื่อมโยงระหว่างตลาดท้องถิ่น ผู้ตลาดภูมิภาค ระดับประเทศ และต่างประเทศ
3. การบรรเทาปัญหาสังคมเร่งป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเชิงรุกให้ครบวงจร พัฒนาระบบประกันสุขภาพให้มีประสิทธิภาพ ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานให้ครอบคลุมทั้งในและนอกระบบให้มีความสำคัญกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบ ทั้งในภาครัฐภาคการเมืองและภาคเอกชนอย่างจริงจัง
4. การแก้ปัญหาค่าความยากจน ที่มุ่งจัดการแก้ไขปัญหาย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เน้นที่ตัวคนจน และสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาเชิงระบบและโครงสร้างโดย
  - 4.1 เสริมสร้าง โอกาสให้คนยากจนสามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างทั่วถึงโดยการกระจายบริการการศึกษา สาธารณสุขที่มีทางเลือกเหมาะกับวิถีชีวิตของคนยากจน และเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งความรู้ แหล่งข้อมูลข่าวสาร
  - 4.2 สร้างโอกาสให้คนยากจนสามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของคนยากจนให้คนยากจนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

4.3 พัฒนาโครงการค่ายการคุมครองทางสังคม เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตแก่คนยากจน โดยการปรับปรุงรูปแบบและแนวการดำเนินงานให้เข้าถึงกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้อย่างแท้จริง รวมทั้งจัดสวัสดิการสังคมที่สอดคล้องกับปัญหาและตรงกับความต้องการของคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในแต่ละพื้นที่

4.4 พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง เพื่อสร้างศักยภาพ และเพิ่มขีดความสามารถให้คนยากจนสามารถก่อร่างสร้างตัวและพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งผ่านกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาของตน ควบคู่ไปกับการสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและเพิ่มรายได้ ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างครบวงจร สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสม สร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและต่างประเทศได้

4.5 ปรับระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้เอื้อต่อการสร้างโอกาสให้คนยากจน โดยสนับสนุนให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขความยากจน ที่มีความชัดเจนของกลุ่ม เป้าหมายคนยากจนแต่ละพื้นที่ มีมาตรการเฉพาะตามศักยภาพของกลุ่มคนยากจนในชนบทและในเมือง รวมทั้งให้มีการประสานแผนงานและปรับระบบการจัดสรรงบประมาณลงสู่กลุ่มเป้าหมายคนยากจนอย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนมีการพัฒนาเครื่องชี้วัดความยากจนให้ถูกต้อง และปรับได้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

4.6 เร่งปฏิรูปกฎหมายและปรับกฎระเบียบให้คนจนได้รับโอกาส สิทธิและความเสมอภาคในด้านต่างๆ อาทิ สิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สิทธิการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิการประกอบการจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิทธิการถือครองที่ดิน สำหรับกลุ่มคนยากจนในภาคเกษตรที่ไร้ที่ทำกิน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544:ก-ณ,1-4)

15. โครงการส่งเสริมและเผยแพร่กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยงานต่างๆ

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกร จึงได้มีมติของคณะรัฐมนตรีให้หน่วยงานของรัฐ 4 กระทรวงหลักเข้าไปดำเนินการส่งเสริมและเผยแพร่กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเกษตรกรนำไปปฏิบัติ หน่วยงานต่างๆ ของ 4 กระทรวงหลัก จึงได้นำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยการจัดทำโครงการต่างๆขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังต่อไปนี้ คือ

1. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ วัดชัยมงคลพัฒนา ต.เขาดินพัฒนา และ ต.ห้วยบง อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี
2. โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา
3. โครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ในตำบลต่างๆ
4. โครงการเกษตรธรรมชาติด้วยการใช้สารจุลินทรีย์EM กองพันทหารช่าง
5. ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
6. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
7. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงกลาโหม
8. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงมหาดไทย
9. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงศึกษาธิการ

1. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ วัดชัยมงคลพัฒนา ต.เขาดินพัฒนา และ ต.ห้วยบง อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี

1.1 ที่มาของโครงการ นับตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ เมื่อพุทธศักราช 2487 เป็นต้นมา พระองค์ได้เสด็จแปรพระราชฐานและเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมพสกนิกร โดยเฉพาะประชาชนในชนบทและท้องถิ่น ทูรกันดารทั่วราชอาณาจักรอย่างสม่ำเสมอ พระองค์ได้ทรงประสบกับความทุกข์ยากของพสกนิกร ด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะพสกนิกรที่เป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ คนเหล่านี้ล้วนแต่ประสบกับปัญหาในการประกอบอาชีพมากมาย ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติปัญหาหลักที่เกษตรกรประสบอยู่ก็คือ ความแห้งแล้ง ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ดังเช่นราษฎรที่หมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดกาฬสินธุ์ พระองค์เสด็จทรงเยี่ยมราษฎร และได้ทรงพบว่า ข้าวที่ราษฎรปลูกนี้ ไม่มีเมล็ดเนื่องจากความแห้งแล้ง เกษตรกรทำนาปีละครั้ง โดยอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ได้ผลผลิตข้าวเพียงไร่ละ 4-5 ถังเท่านั้น หรือบางปีไม่ได้เลยก็มี

...ที่จังหวัดกาฬสินธุ์...ได้ไปเยี่ยมหมู่บ้านแห่งหนึ่ง...เข้าไปดูข้าว แล้วจับข้าวเป็นรวงนั้น ...มีแต่รวงเปล่าๆเมล็ดข้าวมีเพียงสองสามเมล็ด หมายความว่า ไร่หนึ่งเขาก็หุง ได้สักถึงเดียวหรือสองถัง ...เขาบอกว่ามันแล้ง แล้งมาทุกปี... ก็เลยบอกกับชาวบ้านว่าจะช่วยจะลงหาวิธีที่จะทำให้เขามีข้าว... มีคนให้ที่ดิน 13 ไร่ ...กว้างพอใช้ ไม่มีน้ำ ไม่มีอ่างเก็บน้ำ ไม่มีลำห้วย ...ก็เลยคิดวิธีว่า ถ้าใน 13 ไร่นั้น เราทำบ่อ ทำสระ ที่จะเก็บน้ำได้ประมาณ หมื่นลูกบาศก์เมตร เข้าใจว่าเมื่อฝนตก สระนั้นจะเต็มได้ และเมื่อเต็มแล้ว ถ้าหากว่าเขาปลูกข้าวแล้วเกิดความแห้งแล้งก็สามารถที่จะตักน้ำมาใส่ना ...ในปีที่แล้วจึงปฏิบัติเช่นนั้น ลงทุนใช้เงินประมาณสามแสน

บาทพัฒนาในที่ 13 ไร่...ทำสระ...ทำที่ที่จะเป็นที่นาและปลูกต้นไม้ เช่น ต้นมะม่วง ปลูกผัก เช่น ผักคะน้า เลียงสัตว์ เช่น ไก่ ทั้งได้ทำที่สำหรับพักของผู้เป็นเจ้าของ เมื่อเดือนที่แล้วได้รับ รายงานพร้อมด้วยรูปถ่าย ในสระมีน้ำ ในนาที่ได้มีข้าวและมีเม็ดข้าวด้วย ผักก็ขึ้น ต้นไม้ก็ขึ้น

...ฉะนั้น ถ้าทำทุกแห่งแบบนี้ ก็จะทำให้ชาวบ้านและชาวนายูดี ไม่ต้องใช้เงินถึงสามแสนก็จะได้ เพราะค่อยๆชุด ก็จะไม่เสียเงินมากนัก ในโครงการที่กล่าวถึงนี้ ที่ต้องใช้เงินสามแสนก็เพราะเหตุว่าต้องรีบทำ มิฉะนั้นคนจะไม่เชื่อว่าทำได้ แต่ตอนนี้คนเชื่อได้แล้ว เพราะว่าภายในเวลา 1 ปี สามารถที่จะพัฒนาให้อยู่ได้ฉะนั้นคนเรากล้ามีความขยัน และมีความรู้พอสมควร ก็สามารถที่จะทำกินได้ในที่ที่เรียกว่า แร่นแค่น...(พระราชดำริพระราชทานแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันพฤหัสบดีที่ 16 ธันวาคม 2536)

เหตุการณ์ที่ทรงพบในจังหวัดกาฬสินธุ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพัฒนาสูตรสำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ที่จังหวัดสระบุรีในความดูแลของมูลนิธิชัยพัฒนา

มูลนิธิชัยพัฒนาได้จัดตั้ง โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริขึ้น จำนวน 16 ไร่ 2 งาน 23 ตารางวา ซึ่งอยู่ใกล้บริเวณวัดชัยมงคลพัฒนาตั้งอยู่ในตำบลเขาหินพัฒนาและตำบลห้วยบง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ (เดิมคือ อำเภอเมือง) จังหวัดสระบุรี สำหรับเป็นต้นแบบสาธิตการพัฒนาการเกษตร สาเหตุที่ทรงเลือกพื้นที่ ณ จุดนี้ เนื่องจากได้ทรง “จินตนาการ และความคิดฝัน” และพิจารณาจากแผนที่จังหวัดสระบุรีนำไปเป็นต้นแบบ และใช้เป็นแนวทางการสาธิตในการประกอบอาชีพการเกษตรในเขตอื่นต่อไป

ในพื้นที่ที่ทรงจัดซื้อแห่งนี้ พระองค์ทรงมอบให้กรมชลประทานขุดสระน้ำและปรับพื้นที่ กรมวิชาการเกษตรและสำนักงานเกษตรจังหวัดทดสอบการปลูกพืช โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกร้อยละ 30 ขุดสระ ส่วนที่ 2 ร้อยละ 60 ใช้สำหรับการปลูกพืช และส่วนที่เหลือร้อยละ 10 ใช้สำหรับสร้างที่อยู่อาศัย ถนน คู คลอง และคันดินต่างๆ

การเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้ขยายการศึกษาทดสอบไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง 6 ศูนย์ คือ เขาหินซ้อน ห้วยฮ่องไคร้ ภูพาน พิกุลทอง ห้วยทราย และทุ่งกระเบน นอกจากนี้ กรมพัฒนาชุมชน แระทรวงมหาดไทยร่วมกับ กปร. ขยายผล “เกษตรทฤษฎีใหม่” ไปในเขตชลประทานทั่วประเทศ ภายใต้โครงการ “น้ำเพื่อชีวิต” “ทฤษฎีใหม่” ชั้นที่ 1 ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2537 และ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2538 และ เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2538 ตามลำดับ เพื่อใช้เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ “เกษตรทฤษฎีใหม่” แก่ประชาชนให้แพร่หลายต่อไป

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2539 นายโสภณ สุภาพงษ์ ได้จัดตั้ง “บริษัทมงคลชัยพัฒนา” ขึ้นเพื่อเป็นการสนับสนุน “เกษตรทฤษฎีใหม่” ขั้นที่ 3 การจัดตั้งบริษัท ดังกล่าวผู้ถือหุ้นประกอบด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จำนวน 15,300 หุ้น บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด จำนวน 14,293 หุ้น และบุคคลอื่น ๆ อีกจำนวน 7 คน คนละ 1 หุ้น รวมทั้งสิ้น 30,600 หุ้น

จนกระทั่งมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 ที่เห็นชอบในหลักการโครงการศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำโครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชน โดยการจัดตั้งศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในตำบล ในลักษณะตำบลนำร่อง ตำบลหลัก เพื่อเป็นตัวอย่าง และเป็นแม่ข่ายในการบริการ และการเรียนรู้ของชุมชน โดยให้ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของตำบล ภายใต้การศึกษาศักยภาพ และข้อมูลของชุมชน มีการศึกษาความต้องการของชุมชนในการพัฒนาการเกษตรร่วมกับผู้นำชุมชน จัดเวทีชุมชนหรือจัดเสวนา ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างรายได้การฟื้นฟูเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรตลอดจนพัฒนาการผลิต เชื่อมโยงการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร

2. โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา

โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านจักรมงคล ตำบลธงชัย อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ของสำนักงานเกษตรอำเภอปักธงชัย มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานเพื่อเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของเกษตรกรและประชาชนผู้สนใจทั่วไป จะได้นำไปเป็นต้นแบบและทางเลือกประกอบการตัดสินใจที่จะทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่

สำนักงานเกษตรอำเภอปักธงชัย กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เข้ามาทำโครงการเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ในช่วงแรกสำนักงานเกษตรอำเภอและ ธกส. ได้ฝึกอบรมความรู้รวมทั้งให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร จากนั้นทาง ธกส. ได้ให้ความช่วยเหลือในการขุดร่องน้ำเพื่อเป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้ในช่วงหน้าแล้งทำให้ สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี เมื่อแก้ปัญหาในเรื่องแหล่งน้ำได้ในระดับหนึ่งแล้วจึงได้ปรับปรุงพื้นที่ โดยนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริมาประยุกต์ใช้ถึงแม้ว่าวิธีการจัดทำรวมทั้งสัดส่วนในการแบ่งพื้นที่ จะไม่ตรงตามหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ทั้งหมดแต่ก็ถือได้ว่าเป็นการดำเนินการที่ใช้แนวคิดและหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ดังนั้น พื้นที่จำนวน 13 ไร่ จึงถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ทำเป็นร่องน้ำสำหรับเก็บกักน้ำไว้ใช้ในยามขาดแคลน รวมทั้งใช้เป็นบ่อเลี้ยงปลาไว้บริโภคภายในครัวเรือน ร่องน้ำมีขนาด กว้าง 2 เมตร ลึก 2.50 เมตร ยาว

ประมาณ 20 เมตร โดยขุดเป็นแนวยาวรอบแปลงปลูกพืชและในพื้นที่ปลูกไม้ผล บริเวณขอบร่องน้ำปลูกพืชล้มลุกและพืชผักสวนครัว เช่น ข่า ตะไคร้ กะเพรา บัวบก และปลูกแฝกริมขอบบ่อเพื่อกันการพังทลายของดิน

ส่วนที่ 2 ใช้เป็นพื้นที่ทำนาปลูกข้าว จำนวน 5 ไร่ ซึ่งทำนาเฉพาะฤดูนาปีเท่านั้น ส่วนหลังฤดูการทำนา ก็ปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย อายุสั้นและให้ผลผลิตเร็ว เช่น ข้าวโพดหวาน ผักกาดเขียว เป็นต้น พืชเหล่านี้สามารถเก็บเกี่ยวไว้บริโภค และนำไปขายเป็นรายได้แก่ครอบครัว

ส่วนที่ 3 เป็นพื้นที่ปลูกพืชอื่นๆ มีทั้งไม้ผลยืนต้น ได้แก่ มะม่วง มะปราง มะพร้าว มะสาว มะกรูด และพืชผักล้มลุกต่างๆ เช่น พริก ถั่วฝักยาว ถั่วฝักยาว ถั่วฝักยาว ถั่วฝักยาว ถั่วฝักยาว นอกจากนี่ยังมีไม้ประดับพวกหมากนวลรวมทั้งทำดอกสำหรับทำปุยหมัก จากเศษพืชเศษหญ้าภายในสวน ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี

ส่วนที่ 4 ใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยรวมทั้งสร้างคอกสัตว์ เช่น คอกไก่ คอกกระต่าย เพื่อเลี้ยงสัตว์เหล่านี้ไว้เป็นอาหาร ส่วนมูลสัตว์ที่ได้ก็สามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยให้กับพืช และได้นำเศษพืชผักมาใช้ในการเลี้ยงสัตว์ จึงทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย

3. โครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายเกษตรกรทฤษฎีใหม่ในตำบลต่างๆ

เพื่อให้การพัฒนาเกษตรกรร่วม โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างต่อเนื่อง จากขั้นที่ 1 ไปสู่ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ตามแนวพระราชดำริที่มุ่งให้เกิดการเสริมสร้างการเรียนรู้และเครือข่ายการรวมพลังร่วมแรงกัน ในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ในการจัดการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้นนำไปสู่การขยาย กิจกรรมขยายความช่วยเหลือแก่ผู้คนที่ติดต่อกันตลอดจนพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรแต่ละราย ให้แสดงบทบาททั้ง “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” อย่างเหมาะสมในการแลกเปลี่ยนความรู้ความสามารถ ทักษะ ทักษะซึ่งกันและกันในระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด ร่วมกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จึงได้จัดทำโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ขึ้นเพื่อ

1. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีสนับสนุนเกษตรกรร่วม โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการผลิตให้พึ่งพาตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างยั่งยืน

2. เพื่อสร้างให้เกิดเครือข่ายเกษตรกรที่มีการจัดการไร่นาในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มุ่งเน้นให้มีการรวมพลัง และร่วมแรงสนับสนุนพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์

3. เพื่อสร้างความร่วมมือเชื่อมโยงเกษตรกรร่วม โครงการกับการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรประจำตำบล นวัตกรรมเพิ่มศักยภาพ ภูมิปัญญาเทคโนโลยี การสร้างความร่วมมือกับแหล่งทุน แหล่งพลังงาน และแหล่งทรัพยากรของชุมชน ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินงาน โครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายเกษตรกรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดนครราชสีมา

ขั้นตอนที่ 1 การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เจ้าหน้าที่เกษตรและประชาชนทั่วไป รับทราบเข้าใจหลักการและแนวทางการดำเนินงานของโครงการ

1. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ประชุมชี้แจงและประชาสัมพันธ์ให้ส่วนราชการในสังกัดและที่เกี่ยวข้องทราบเข้าใจหลักการและแนวทางการดำเนินงานโครงการ
2. ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ให้เกษตรกรและประชาชนทราบหลักการ และแนวทางการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 2 การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม เข้าร่วมโครงการ

1. สำนักงานเกษตรจังหวัด คัดเลือกพื้นที่/จุดดำเนินการ โดยพิจารณาจาก
  - 1.1 เป็นตำบลที่มีเกษตรกรเต็มรูปแบบ และเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี พ.ศ. 2541-2544

1.2 เป็นตำบลที่มีกลุ่ม/เครือข่ายเกษตรกรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรกรผู้ทำไร่นาสวนผสม สวนเกษตร เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ ฯลฯ อย่างเป็นรูปธรรม

1.3 มีเกษตรกรที่สามารถเป็นวิทยากรเกษตรของจุดถ่ายทอดของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่

2. ให้เกษตรกรเต็มรูปแบบมีความพร้อมที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเกษตรกร และจุดเรียนรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ยื่นความจำนง ขอเข้าร่วมโครงการที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล และประสานงานกับสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยให้ใช้ฐานข้อมูลเกษตรกรผู้ร่วม โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี พ.ศ. 2541-2544 เป็นข้อมูลประกอบการรับสมัครด้วย

3. คัดเลือกเกษตรกรร่วมโครงการ เพื่อจัดทำเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ เกษตรทฤษฎีใหม่ ตักษณะฟาร์มเรียนรู้ (Farm Learning Center) จังหวัดละ 1 จุด/ราย เป็น วิทยากรเกษตรกร ซึ่งต้องพิจารณาจาก

3.1 เป็นเกษตรกรเต็มรูปแบบ ที่มีคุณสมบัติครบ 8 ข้อ ดังนี้

3.1.1 มีพื้นที่ถือครองไม่เกิน 25 ไร่

3.1.2 อยู่ในเขตเกษตรใช้น้ำฝน

3.1.3 มีสระน้ำที่สามารถเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร

3.1.4 เกษตรกรมีฐานะค่อนข้างยากจน

3.1.5 ปัจจุบันยังคงทำนาในแปลงของตนเอง

3.1.6 ไม่มีอาชีพ หรือแหล่งรายได้ที่ดีกว่าบริเวณใกล้เคียง

3.1.7 มีความพร้อมที่จะจัดทำบัญชีฟาร์ม

3.1.8 มีความพร้อมที่จะจัดทำแผนการผลิต

3.2 มีการทำแผนฟาร์ม/บัญชีฟาร์มอย่างสม่ำเสมอ

3.3 เป็นแกนนำกลุ่มหรือเครือข่าย

3.4 ได้รับการอบรมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

3.5 เป็นผู้รู้หรือเข้าใจในหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่/เศรษฐกิจพอเพียง/

ผ่านการอบรม ประชุม หรือสัมมนาตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

3.6 ควรพิจารณาประเด็นอื่นๆ เพื่อประกอบการคัดเลือก ดังนี้

3.6.1 เป็นแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ประสบผลสำเร็จ โดยการดำเนินงานที่ผ่านมาสามารถแสดงผลสำเร็จ และได้ดำเนินการมาต่อเนื่อง มีกิจกรรมการเกษตรอย่างต่อเนื่องมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ฯลฯ

3.6.2 มีความพร้อมด้านการคมนาคม และสาธารณูปโภคสะดวก เช่น ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ ฯลฯ เป็นต้น

3.6.3 ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักมีการจ้างแรงงานนอกฟาร์มที่จำเป็น

3.6.4 วิทยากรเกษตรกรต้องมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี (เทคนิคการถ่ายทอดฯ และการปฏิบัติงาน) และสามารถเป็นจุดถ่ายทอดฯ และศึกษาดูงานได้ตลอดปี

3.6.5 เทคโนโลยีที่ใช้มีความชัดเจน ถูกต้องตามหลักวิชาการ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.6.6 เป็นเกษตรกรที่ชุมชนยอมรับ

3.6.7 มีสถานที่และบริเวณเพียงพอสำหรับการถ่ายทอดความรู้

3.6.8 มีอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้ และมีกิจกรรมการเกษตรในฟาร์มที่สามารถสาธิตศึกษาดูงานได้ตามความเหมาะสม

3.6.9 มีความขยันขันแข็ง มีความสนใจ และสมัครใจดำเนินงานตามโครงการฯ และปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการฯ

4. คัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการ เพื่อเป็นสมาชิกกลุ่ม/เครือข่ายเกษตรกร ทฤษฎีใหม่ 30 ราย ซึ่งจะต้องพิจารณาจากเกษตรกรที่อยู่ในตำบลนั้น (ภายใต้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล) เป็นอันดับแรกหรืออยู่ในตำบลใกล้เคียงซึ่งสามารถเดินทางมาที่จุดถ่ายทอด หรือฟาร์มเรียนรู้ได้สะดวกเป็นอันดับต่อมา โดยจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

4.1 เป็นเกษตรกรเต็มรูปแบบเป็นอันดับแรก ถ้าไม่มีเกษตรกรเต็มรูปแบบพิจารณาจากเกษตรกรเครือข่ายประยุกต์และเกษตรกรผู้สนใจทั่วไป

4.2 เกษตรกรต้องมีความขยันขันแข็งสมัครใจ และยินดีปฏิบัติตามเงื่อนไขโครงการฯ

5. ให้คณะกรรมการศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีส่วนร่วมในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการฯ

6. สำนักงานเกษตรอำเภอ จัดทำทะเบียนเกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการ (เกษตรกรวิทยากรและเกษตรกรเครือข่าย) ตามแบบฟอร์ม 1

6.1 เก็บไว้ที่สำนักงานเกษตรอำเภอ 1 ชุด

6.2 ส่งให้สำนักงานเกษตรจังหวัด 1 ชุด

6.3 สำนักงานเกษตรจังหวัด ส่งให้สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตและกรมส่งเสริมการเกษตร หน่วยงานละ 1 ชุด

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการกระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายเกษตรกรทฤษฎีใหม่เพื่อให้เกษตรกรผู้ร่วม โครงการฯ ทั้งเกษตรกรวิทยากรและเกษตรกรเครือข่ายได้ใช้เวที ในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นปรึกษาหารือ เรื่องเกษตรกรทฤษฎีใหม่และเรื่องกระบวนการกลุ่ม และเครือข่ายหรือเรื่องอื่นๆ ณ แปลงเรียนรู้ของเกษตรกรวิทยากร (Farm Learning Center) ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหรือสถานที่อื่นที่เหมาะสม

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบโครงการฯ จัดเวทีเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ร่วม โครงการฯ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานป่าไม้จังหวัด หน่วยงานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ หน่วยงานกรม

วิชาการเกษตรในพื้นที่ เขตเกษตรเศรษฐกิจในพื้นที่ เป็นต้น) จำนวนประมาณ 40 คน ให้มี
โอกาสมาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยจัด 2 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 4 การสนับสนุนด้านวิชาการเกษตรกร ได้รับความรู้ ข้อมูลด้านวิชาการ
การตลาด การผลิตการเกษตร เพื่อประกอบการตัดสินใจ

1. หน่วยงานในพื้นที่ ประสานงานกับสำนักงานเกษตรอำเภอ เพื่อให้
คำแนะนำให้ข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการ
2. หน่วยงานในพื้นที่ ร่วมในการจัดเวทีเรียนรู้ของเกษตรกร ณ ฟาร์มเรียนรู้
(Farm Learning Center) เพื่อให้คำแนะนำ แสดงความคิดเห็น
3. หน่วยงานในพื้นที่ มีบทบาทเปรียบเสมือนผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูล ผู้
ประสานงาน ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวก ตลอดจนทำงานเป็นทีม

ขั้นตอนที่ 5 การติดตาม นิเทศ และรายงาน เพื่อติดตามให้คำแนะนำ ทราบ
ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการตาม โครงการ เป็นข้อมูลในการประเมินผล
แนวทางในการปฏิบัติงานต่อไป

1. เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางออกติดตาม ให้คำแนะนำ และรับทราบ
ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการตาม โครงการในพื้นที่เป้าหมาย โดยประชุม
พูดคุยกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบระดับจังหวัด อำเภอ และติดตามดูงานในพื้นที่
2. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจากสำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ
ออกติดตาม/ร่วมประชุม การจัดเวทีเรียนรู้ของเกษตรกร เพื่อให้คำแนะนำแก้ไขปัญหาอุปสรรค
3. เจ้าหน้าที่รับผิดชอบระดับอำเภอ รายงานความก้าวหน้าตามแบบฟอร์ม 2
ทุกครั้งเสร็จสิ้นการจัดเวทีเรียนรู้ (รายงาน 2 ครั้ง) ส่งให้สำนักงานเกษตรจังหวัด
4. เจ้าหน้าที่รับผิดชอบระดับจังหวัด ส่งรายงานความก้าวหน้าตามแบบฟอร์ม
ให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตทราบ 1 ชุด กรมส่งเสริมการเกษตร 1 ชุด
5. เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด รายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงาน ตาม
โครงการในการประชุมหัวหน้าส่วนราชการของอำเภอ จังหวัด เพื่อประชาสัมพันธ์งานของ
โครงการด้วย

4. โครงการเกษตรธรรมชาติด้วยการใช้สารจุลินทรีย์EM กองพันทหารช่างสนามที่

201

ตามที่ผู้บัญชาการทหารบกมีนโยบายให้หน่วยทหารในกองทัพบกเป็นศูนย์การ
เรียนรู้ ระบบเศรษฐกิจพอเพียงและการเรียนรู้เกษตรธรรมชาติ ด้วยการ ใช้สารจุลินทรีย์ โดยให้
ทุกค่ายทหารจัดตั้งศูนย์บริการการใช้สารจุลินทรีย์ฯ อย่างน้อย 1 ศูนย์ เพื่อตอบสนองนโยบาย
ผู้บังคับบัญชาการทหารบกดังกล่าว แม้ที่พภาคที่ 2 ได้ออกคำสั่งกองทัพภาคที่ 2 เฉพาะที่

208/2544 ลง 14 กุมภาพันธ์ 2544 เพื่อให้หน่วยขึ้นตรงกองทัพภาคที่ 2 จัดตั้งศูนย์ในค่ายทหาร และพื้นที่ปฏิบัติงานในสนามขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมให้แก่กำลังพล และครอบครัว ตลอดจนประชาชนผู้สนใจ เพื่อจัดทำแปลงเกษตร และเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้อง ตลอดจนเป็นแหล่งบริการสารจูลินทรีย์กับกำลังพลและประชาชนทั่วไป

กองพลพัฒนาที่ 2 ได้เข้าร่วมโครงการเกษตรธรรมชาติ โดยใช้จุลินทรีย์ EM โดยให้หน่วยระดับกองพันขึ้นไปดำเนินการภายในพื้นที่ของหน่วย จำนวน 3 กองพัน คือ กองพันทหารช่างที่ 201 กองพันทหารช่างก่อสร้างที่ 202 และกองพันพัฒนาที่ 2

หน่วยกองพันทหารช่างสนามที่ 201 ดำเนินโครงการเกษตรธรรมชาติ โดยใช้จุลินทรีย์ EM มีแผนดำเนินการ ดังนี้

1. หลักการและเหตุผล

1.1 ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริสดำรัสเกี่ยวกับโครงการทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาระบบเกษตรให้มีความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ พัฒนาคุณภาพชีวิต อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้น โครงการดังกล่าวจึงเหมาะสมที่จะนำมาส่งเสริมพัฒนาการให้หน่วยและกำลังพลมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ และได้ซื้อสินค้าทางด้านการเกษตรในราคาถูกและปลอดภัยทำให้กำลังพลของหน่วยทหารมีความเพียงพอในการครองชีพ และสามารถพึ่งพาตนเองได้

1.2 เป็นนโยบายของผู้บัญชาการทหารบกต้องการให้หน่วยทหารในกองทัพบกเป็นศูนย์การเรียนรู้ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงและการเรียนรู้เรื่องเกษตรธรรมชาติ ด้วยการใช้สารจุลินทรีย์ EM

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 2.1 เพื่อชักนำกำลังพลของหน่วยทำการเกษตร และเพิ่มพูนรายได้
- 2.2 เพื่อให้กำลังพลห่างไกลอบายมุขทั้งหลาย
- 2.3 เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ถ่ายทอดเทคโนโลยี การใช้สารจุลินทรีย์ EM
- 2.4 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับฐานะให้สูงขึ้น
- 2.5 เพื่อส่งเสริมให้อุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
- 2.6 เพื่อเสริมสร้างให้กำลังพลใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3. เป้าหมายของโครงการ

- 3.1 กำลังพล และครอบครัว ช.พัน. 201
- 3.2 ประชาชนทั่วไปที่สนใจ

4. พื้นที่ดำเนินการ

บริเวณบ่อท่าประปา ช.พัน.201 เนื้อที่ 17 ไร่

5. ลักษณะของโครงการ

ส่งเสริมรายได้ของกำลังพล ลดต้นทุนการผลิต และเป็นแหล่งให้ความรู้ในด้านเกษตร

6. แผนและวิธีดำเนินงาน

- 6.1 วิเคราะห์พื้นที่ ศึกษาศักยภาพการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์
- 6.2 แนะนำในการจัดทำแผนการผลิต โดยเลือกที่เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่
- 6.3 สนับสนุนปัจจัยการผลิตและวิชาการเกษตร
- 6.4 สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรของหน่วยและจัดหาปัจจัยเพื่อดำเนินงาน

อย่างต่อเนื่อง

7. กิจกรรมที่ดำเนินการในโครงการ

7.1 ผลิตสารจุลินทรีย์EM

7.2 ประชาสัมพันธ์การใช้สารจุลินทรีย์EM และแจกจ่ายสารจุลินทรีย์ บริเวณตลาดนัด ช. 2 ทุกวันพฤหัสบดี สุดท้ายของเดือน ตั้งแต่เวลา 15.00-18.00 น.

7.3 จำหน่ายผลิตผลปลอดสารพิษทางการเกษตรให้กับพลและบุคคลทั่วไป

7.4 ปลูกพืชผักปลอดสารพิษตามฤดูกาล เช่น พริก, ผักบุ้ง, ถั่วฝักยาว, คะน้า

7.5 ปลูกไม้ผล เช่น กล้าย, มะม่วง, ขนุน, มะพร้าว

7.6 ทำโรมันสำปะหลัง

7.7 ทำนาข้าว และนาบัว

7.8 เลี้ยงสัตว์

7.8.1 เลี้ยงปลาดุก 2 บ่อ

7.8.2 เลี้ยงปลานิล 2 บ่อ

7.8.3 เลี้ยงปลาตะเพียน 1 บ่อ

7.8.4 เลี้ยงเป็ด-ไก่ พันธุ์เนื้อ

7.8.5 เลี้ยงเป็ด-ไก่ พันธุ์ไข่

7.8.6 เลี้ยงไก่พื้นบ้าน

7.8.7 เลี้ยงวัว

7.9 จัดอบรมให้ความรู้แก่กำลังพลและประชาชนทั่วไป ในเรื่องการใช้สารจุลินทรีย์EM และการประยุกต์ใช้สารจุลินทรีย์EM

8. ระยะเวลาดำเนินการ เริ่มต้นตั้งแต่ตุลาคม 2545 เป็นต้นไป

9. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้โครงการ/กิจกรรม

9.1 หน่วยงานหลักกองพันทหารช่างสนามที่ 201

9.2 หน่วยงานสนับสนุนกองร้อยหน่วยขึ้นตรงกองพันทหารช่างสนามที่ 201

10. งบประมาณ

งบประมาณขั้นต้นในการดำเนินการ ใช้งบประมาณของหน่วยตามขีด

ความสามารถของหน่วย

11. ผลที่คาดว่าจะได้รับ / ผลตอบแทน / โครงการ / กิจกรรม

11.1 เป็นแหล่งถ่ายทอดเทคโนโลยี, สถานที่ดูงาน ของกำลังพลและประชาชน
ที่สนใจ

11.2 สามารถดำเนิน โครงการเป็นรูปกองทุนหมุนเวียนพึ่งพาตนเอง ได้

11.3 ผู้เข้าร่วม โครงการมีความรู้ความสามารถในการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ

11.4 กำลังพลและครอบครัวมีชีวิตที่ดีขึ้น

11.5 รักษาสภาพแวดล้อมและเป็นการเสริมสร้างการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ

12. ความสอดคล้องกับนโยบายและแผนอื่นๆ

12.1 สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9

12.2 สอดคล้องกับแผนของรัฐบาล เรื่องพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

12.3 สอดคล้องกับแผนอนุมัติของผู้อำนวยการทหารบกในการดำเนิน โครงการ
กองร้อยนำอยู่ กองพันเข้มแข็ง เขตทหารปลอดภัยเสพติด

13. การติดตามและประเมินผล โครงการ

13.1 แนะนำการจัดบันทึก ระบบการผลิต

13.2 ติดตามผลความก้าวหน้าของกิจกรรมใน โครงการว่ามีปัญหาและ

อุปสรรคในการใช้ทรัพยากร พร้อมหาวิธีแก้ไข

13.3 กำหนดเกณฑ์ชี้วัดความสัมฤทธิ์ผล โดยคำนวณจากต้นทุนการผลิตและ

ผลกำไร

13.4 จัดทำรายงานแผนการปฏิบัติโครงการเป็นรายเดือน

13.5 จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน

13.6 จัดทำแผนการผลิต

14. ผู้จัดทำโครงการและอนุมัติโครงการ/กิจกรรม

ผู้จัดทำโครงการ ร้อยโท ชัยณรงค์ แก้วหานาม และผู้อนุมัติโครงการพันโท

ไพรวลัย ขุ้ยเจริญ

5. ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตามที่คู่สมรสคณะรัฐมนตรีซึ่งมีคุณหญิงพจมาน ชินวัตร เป็นประธานมีพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นที่ปรึกษา ได้จัดกิจกรรมเทิดพระเกียรติและถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา ได้แก่ กิจกรรมการเลี้ยงอาหาร การให้อาชีพ และการให้บริการสาธารณะทั้งหลาย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม และประชาชนเป็นครั้งคราวในห้วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยขณะนั้นวิกฤตเศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัว ประชาชนตกงานและความยากจนมีอยู่มาก

ต่อมาเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้นตามลำดับ จึงนึกถึงแนวพระราชดำริในเรื่องทฤษฎีใหม่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และงานศิลปะของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คู่สมรสคณะรัฐมนตรี จึงปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรที่จะให้เกิดอานิสงส์ถาวรที่จะมีไว้เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่ 2 พระองค์ และให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมแนวความคิดดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการสร้างศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯ มีอยู่ทั้ง 4 ภาค 4 แห่ง ได้แก่ ภาคเหนือเป็นแห่งแรกอยู่ที่อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เปิดบริการตั้งแต่วันที่ 5 ธันวาคม 2546 ภาคกลาง อยู่ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคใต้ อยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ที่สวนน้ำบึงตาค้าว เฉลิมพระเกียรติ ร.9 จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และด้านศิลปะ สำหรับข้าราชการและครอบครัวเยาวชน เกษตรกร และประชาชนทั่วไป รวมทั้งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนทั่วไป ช่วยสร้างรายได้ และอาชีพเสริมแก่เกษตรกรและประชาชนในท้องถิ่น

แนวคิดหลักของโครงการ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สนุกสานและมีชีวิตชีวา ในลักษณะของศูนย์การเรียนรู้การดำเนินงานขั้นพื้นฐาน (Activity-based learning center) โดยมีกิจกรรมในรูปแบบนันทนาการเพื่อการศึกษา (Edutainment)

ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย

1. ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย อาคารนันทนาการศูนย์การเรียนรู้และแปลงทฤษฎีใหม่พร้อมบ้านเกษตรกร เล้าเป็ด เล้าไก่ โรงปุ๋ย และคอกวัว
2. ส่วนศิลปะ ประกอบด้วย อาคารนันทนาการศิลปะ และกลุ่มอาคารสาธิตงานศิลปะ
3. ส่วนบริการอื่นๆประกอบด้วย อาคารประชาสัมพันธ์ อาคารขายสินค้า ร้านอาหาร อาคารสุขา และห้องน้ำสาธารณะ

4. เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียนรู้ฯ จำนวน 78 คน ประกอบด้วยข้าราชการ ทหาร 33 คน ข้าราชการพลเรือน 10 คน ทหารประจำการ 14 คน และครอบครัวแม่บ้านทหาร กองทัพอากาศที่ 2 จำนวน 21 คน

5. ที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ อยู่ระหว่างถนนพิบูลละเอียดกับถนนเดชอุดม ติดสวน น้ำพุตกแล้ว เฉลิมพระเกียรติ ร.9 ค่ายสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ 28 ไร่ รูปแบบการให้บริการ มี 2 ประเภท คือ

1. จัดกลุ่มนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย จัดกลุ่มเกษตรกร และประชาชน ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมนิทรรศการ และเข้าฝึกอบรมโดยวิทยากร เก็บค่าบริการตาม ความเหมาะสม เพื่อใช้ดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งที่ผ่านมา มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนจากจังหวัดต่างๆ เดินทางมาเยี่ยมชมและฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก

2. เปิดให้ผู้สนใจทั่วไปเข้าเยี่ยมชม โดยไม่เก็บค่าบริการแต่อย่างใด

แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯ กิจกรรมหลัก

1. เศรษฐกิจพอเพียง (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯดำเนินการร่วมกับ เจ้าหน้าที่ของจังหวัด นครราชสีมา)

1.1 อุปรกรณ์ อาคารใหม่, นิทรรศการตัวอาคาร,แปลงทฤษฎีใหม่,พืชพันธุ์, สัตว์ต่างๆ,เอกสารขั้่นต้น เกษตรจังหวัดตั้งบ

1.2 คน เจ้าหน้าที่ดูแล (กำลังพลจากกองบัญชาการช่วยรบที่ 2) วิทยากร (เจ้าหน้าที่เกษตร มาประจำ 4 นาย/ 5 ปี)

1.3 เกษตรจังหวัดนครราชสีมาสนับสนุนอาหารสัตว์ตลอดปี,ผลผลิตขาย เงินหมุนเวียนสินค้าเกษตรจากหน่วยใน กองทัพอากาศที่ 2 ส่งเข้าร้านค้าของศูนย์ฯ เพื่อ

2. ขายปลีกศิลปาชี (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯดำเนินการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของจังหวัด นครราชสีมา)

2.1 อุปรกรณ์ อาคารศิลปาชีพ (จัดแสดงผลงาน ความเป็นมา ติดตัวอาคาร จ้างเหมาบริษัทดำเนินงาน,อาคารสาธิต 3 หลังจัดการสาธิตงานศิลปาชีพ โดยมีวิทยากรประจำ วัสดุที่ใช้ขั้่นต้นศูนย์ส่งเสริมตั้งบแล้วมาจัดแสดง วันที่ 9 สิงหาคม 2547 ส่งมอบสนับสนุน อุปรกรณ์ช่วงแรก

2.2 คน แม่บ้านกองทัพอากาศที่ 2 ฝึกอบรมจากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม จำนวน 40 คน เมื่ออบรมจบจะหมุนเวียนมาปฏิบัติงานที่ศูนย์ฯ ที่เหลือจัดเป็นกลุ่มแม่บ้านทำ อาชีพเสริม และเป็นตัวแทนอิสระ หากกลุ่มผู้เข้าใช้บริการทั่วรั้ภายในและนอกศูนย์ฯ

3. การบริการอื่นๆ (ศูนย์การเรียนรู้ฯ ดำเนินการรายนำมาเป็นค่าใช้จ่ายของศูนย์ฯ)

3.1 ร้านอาหาร จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม

3.2 ขายสินค้า ศิลปาชีพ,สินค้าเกษตรจากแปลงทฤษฎีใหม่ของศูนย์ฯ และจากแปลงเกษตรของหน่วยในกองบงทพภาคที่ 2 สินค้า OTOP (ขอทราบจากจังหวัดต่างๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์) ที่สอดคล้องจัดพื้นที่คัดสินค้า, กำหนดราคา เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของศูนย์ (ลูกจ้าง 1 คน + เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ 1 คน)

3.3 การท่องเที่ยวภูมิภาค(เจ้าหน้าที่กิจกรรม+พันธมิตร-จัดแพคเกจแบ่งช่วง)

3.3.1 การท่องเที่ยวภายในศูนย์ฯ และพักแรม

3.3.2 การท่องเที่ยวภายในค่ายฯ,สวนน้ำ,อบรมกลุ่มรถไฟนำชม

สถานที่

3.3.3 การท่องเที่ยวภูมิภาค

3.4 การบริการเสริม – ให้เช่าห้องประชุมจัดเลี้ยง,สัมมนากลุ่มย่อย

3.5 การเก็บค่าบริการ ชมฟรีสำหรับผู้เข้าชมทั่วไป หากเป็นบริการเพิ่มเติมเป็นหมู่คณะ เป็นแพคเกจต่างๆ เก็บเงินตามปริมาณการให้บริการ

4. กิจกรรมเสริม-เพื่อสร้างความน่าสนใจ,เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่จะทำให้ศูนย์ฯที่ชีวิตชีวาและมีผู้เข้าใช้บริการ โดยต่อเนื่อง

4.1 ศูนย์ฯ/โครงการตามแนวพระราชดำริฯ อีสานตอนบน 18 แห่ง และอีสานตอนล่าง 17 แห่ง ของกองทัพภาคที่ 2 หมุนเวียนมาจัดกิจกรรม และขายสินค้าของศูนย์ฯ/โครงการนั้นๆ

4.2 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด หมุนเวียนมาจัดกิจกรรมในห้วงเวลาก่อนถึงงานประเพณีสำคัญของจังหวัดเพื่อประชาสัมพันธ์และขายสินค้าขึ้นชื่อ

4.3 เชิญวิทยากรพิเศษที่น่าสนใจ เช่น คุณวิวัฒน์ ศัลยกำจร มาแนะนำผลงาน

4.4 จัดเวทีแสดงออก ภาคสมัครใจ ให้ผู้ที่ต้องการโชว์ผลงานที่ประสบความสำเร็จให้แสดงออกพบกับผู้สนใจด้านต่างๆ เช่น การประกวดการทำอาหาร,การประกวดการวาดภาพ,ประกวดเพลงพื้นบ้านและกิจกรรมบันเทิงอื่นๆ

5. แผนการใช้เวลา

5.1 ก่อนเปิด วันที่ 5 ธันวาคม 2547

5.1.1 ทำการตลาด,การประชาสัมพันธ์ เช่น การทำวารสารศูนย์การเรียนรู้ฯ ,จัดประกวดอาหารประเภทต่างๆ

5.1.2 เตรียมความพร้อมของสถานที่, การบริการ, ฝึกอบรมบุคลากร

5.1.3 ทดลองให้บริการ (คิดราคาพิเศษ) ก่อนเปิด วันที่ 5 ธันวาคม 2547

5.2 หลังเปิด วันที่ 5 ธันวาคม 2547

5.2.1 กำกับดูแล

5.2.2 ประเมินผล, ไขข้อสงสัย, ไขข้อสงสัย, ประเมินตนเอง

5.2.3 ปรับแผน

6. กลุ่มเป้าหมาย กำหนดการบริการให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม

6.1 เยาวชน (อายุไม่เกิน 17 ปี)

6.2 18 ปี ขึ้นไป

6.3 บริการเฉพาะกลุ่ม เช่น เสนอแพคเกจเฉพาะ

การบริการของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงฯ

1. ทรรายอุปฐมประเทศฟินแลนด์ เข้าเยี่ยมชม ในวันที่ 25 กันยายน 2547

2. คู่สมรสคณะรัฐมนตรี ตรวจเยี่ยม ในวันที่ 20 ตุลาคม 2547

3. เกษตรกรรายย่อยสมาชิกสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา เข้ารับการอบรม จำนวน 500 คน ในวันที่ 25 กันยายน 2547

4. กลุ่มแม่ค้าตลาด ชกส. จังหวัดนครราชสีมา เข้ารับการอบรม จำนวน 1,200 คน ตั้งแต่ วันที่ 29 กันยายน – 19 พฤศจิกายน 2547

6. คณะครูและนักเรียน โรงเรียน โรงเรียนอนุบาล กองบัญชาการช่วยรบที่ 2 เข้าเยี่ยมชม จำนวน 30 คน ในวันที่ 8 ตุลาคม 2547

7. พลทหารกองพันสรรพาวุธกระสุน 22 กองบัญชาการช่วยรบที่ 2 เข้าเยี่ยมชม จำนวน 57 คน ในวันที่ 14 ตุลาคม 2547

6. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ไปใช้ คือ การจัดทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ใช้เป็นแปลงตัวอย่างสำหรับหน่วยงานอื่นๆ และเกษตรกรผู้สนใจทั่วไปได้ใช้เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน เพื่อเป็นเกษตรทางเลือกที่เหมาะสม สำหรับเกษตรกรรายย่อย ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างของแต่ละพื้นที่ ในทุกภูมิภาคของประเทศเกษตรกรสามารถลงไปปฏิบัติตามโอกาสด้วยอันจะนำไปสู่ ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สถานที่ศึกษาดูงาน โครงการ แปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เพื่อให้งานด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดสถานที่สาธิต ศึกษาดูงานประชาชนทั่วไป สามารถติดต่อศึกษาดูงาน และขอ

รายละเอียดได้ที่เกษตรจังหวัด และสหกรณ์จังหวัด ทั้งนี้เพื่อนำความรู้ไปพัฒนา ปรับใช้ให้มีความเหมาะสมตามสภาพเงื่อนไขของพื้นที่ และสภาพเศรษฐกิจสังคมของเกษตรแต่ละภูมิภาค ดังนี้

ภาคเหนือ จำนวน 3 แห่ง

1. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ห้วยตึงเต่า จังหวัดเชียงใหม่
2. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ สถานีทดลองข้าวพาน กรมวิชาการเกษตร อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
3. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก กรมวิชาการเกษตร อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 5 แห่ง คือ

1. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ บ้านแดนสามัคคี อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ จังหวัดนครพนม
3. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
4. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ จังหวัดอุบลราชธานี
5. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ภาคกลาง จำนวน 6 แห่ง คือ

1. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี
2. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ตำบลทัพราช อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
3. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี
4. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

5. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ศูนย์การศึกษาการพัฒนาเขานินซอน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

6. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ โครงการพัฒนาพื้นที่ บริเวณอ่างเก็บน้ำคลองสี่เสียด อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

ภาคใต้ จำนวน 4 แห่ง คือ

1. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 8 จังหวัดพัทลุง
2. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ตำบลท่าหิน อำเภอทิงพระ จังหวัดสงขลา
3. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ณ ศูนย์การศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

7. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงกลาโหม

กระทรวงกลาโหมกำหนดนโยบายในการปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ได้ปฏิบัติในพื้นที่ เพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน เพื่อความมั่นคงภายใน และ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงการดำเนินงานใน โครงการต่างๆ โดย กองทัพบกมอบหมายให้กองทัพภาคต่างๆจัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพ เพื่อให้การอบรมพลทหารประจำการ ข้าราชการ และครอบครัวตลอดจน ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมีโครงการช่วยเหลือประชาชนนอกกองทัพมีโอกาสเข้าร่วมตาม โครงการเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกองทัพบก เป็นกำลังหลักในการดำเนินงานตาม โครงการแต่ละพื้นที่ เช่น โครงการศิลปอาชีพ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเจ๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์ โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง โครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น

2. โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง กองทัพบกประสานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่มีความสามารถในการพัฒนาเข้าไปดำเนินการ เช่น โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง คอยยาว คอยผาหม่น คอยผาจิ โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง ภูซัด ภูเมียง ภูสอยดาว โครงการ

พัฒนา เพื่อความมั่นคงลุ่มน้ำนาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง แม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

3. โครงการพิเศษเป็นโครงการ ที่มุ่งแก้ปัญหาในพื้นที่ต่างๆอย่างครบทั้งระบบ เช่น โครงการพัฒนาคอกยุง โครงการฮาร์บับนารู โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง เป็นต้น

4. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้ากรมแพทยทหารบก จัดชุดเข็นเทียมเคลื่อนที่ให้บริการแก่ประชาชนตามพื้นที่จังหวัดชายแดน และท้องถิ่นทุรกันดาร เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว

8. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทย ได้น้อมนำแนวพระราชดำริ เรื่องทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งงานพัฒนาตามแนวพระราชดำริ มีหลัก 2 ประการ คือ

การพัฒนาความเป็นอยู่ คือ การพัฒนาเพื่อให้ประชาชน มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือการแสวงหาปัจจัย 4 ในการดำรงชีพ

การพัฒนาคน คือ การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบกิจกรรมที่มีความมั่นคงในชีวิตและการทำงาน

การพัฒนาทั้ง 2 ประการ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ มุ่งให้ราษฎรพึ่งตนเองได้ และตอบสนองความต้องการของราษฎร เมื่อประชาชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อจิตใจสมบูรณ์มีคุณธรรมจะเกิดความพร้อมที่จะเสียสละเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาประเทศชาติอันเป็นเป้าหมายร่วมกันของสังคม

กระทรวงมหาดไทย ได้น้อมนำหลักการทฤษฎีใหม่มาใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ และพัฒนาคน โดยใช้กลยุทธ์ 5 ประการ ได้แก่

1. ใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก
2. ใช้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ
3. ใช้การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน
4. ใช้การส่งเสริมระบบการตลาดชุมชน
5. ใช้การจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ “คิดเองทำเอง”

การประเมินการดำเนินงานตามกิจกรรมดังกล่าว ประกอบด้วย 53 ตัวชี้วัดลงปฏิบัติในพื้นที่ 875 อำเภอ กิ่งอำเภอ 15,787 หมู่บ้าน ระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2541-2543 พบว่าสามารถคลี่คลายปัญหาความทุกข์ยากของ ประชาชน นอกจากนั้นประชาชนยังรู้จักช่วยตัวเองได้ เมื่อปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และยังสามารถพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ตามลำดับ

9. การน้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ : กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้น้อมนำพระราชดำริเศรษฐกิจพอสู่การปฏิบัติตาม บทบาทความรับผิดชอบที่จะทำให้บังเกิดผลดีต่อประชาชน อาทิ โครงการวัฒนธรรมไทยสู่ภัย เศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนและชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านจิตใจ บนพื้นฐานคุณค่าแห่งภูมิปัญญาไทยอย่างมีศักดิ์ศรี สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนต่างๆ

2. การศึกษาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และการนำภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นมา ประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

โครงการนี้มีหน่วยงานการศึกษา รับไปปฏิบัติเผยแพร่ให้ชุมชนต่างๆ ทั้ง 12 เขต การศึกษาได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคล และชุมชนมีความสุขใน พื้นฐานของการประกอบอาชีพอย่างมีความสุข

ผลการดำเนินโครงการ วัฒนธรรมไทยสู่ภัยเศรษฐกิจของชุมชนใน 12 เขต การศึกษา จำนวน 81 ชุมชน ประสบความสำเร็จจากการรวมกลุ่มร่วมมือร่วมคิดร่วมพลัง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลความเป็นอยู่ และจัดระบบการประกอบอาชีพที่ทำอยู่เป็นพื้นฐาน และอาชีพเสริมให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ นำรายได้มาสู่ประชาชนทุกชุมชนตามความสนใจ และภูมิปัญญาชาวบ้านที่ร่วมกันดำเนินงาน และได้รับการเชิดชูเกียรติยกย่องในผลงานที่ ช่วยกัน เพื่อผู้ภัยเศรษฐกิจ และความมั่นคงของชุมชน การอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัยจากทุกข์ ต่างๆนับเป็น โครงการหนึ่ง ที่จัดอยู่ใน โครงการพระราชดำริ ที่ช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเองได้

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง

1. ศึกษารายละเอียดเกษตรทฤษฎีใหม่
2. วิเคราะห์สภาพของการศึกษา
3. ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร
4. ศึกษาแนวการจัดการเรียนรู้
5. ดำเนินการจัดการเรียนรู้
6. ติดตาม ประเมินผลและรายงาน

รายละเอียดแนวการจัดการเรียนรู้เกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

1. ศึกษารายละเอียดแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ จากการศึกษาเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่

2. วิเคราะห์สภาพของสถานศึกษา ในด้านพื้นที่ตลอดจนบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

3. วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ สํารวจว่ามีความพร้อมในการดำเนินงานเพียงใด
4. งบประมาณ พิจารณาทั้งงบประมาณที่ได้รับจากรัฐและเงินนอกงบประมาณ
5. สภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยส่งผลให้เกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงประสบ

ผลสำเร็จ

หลักสูตรที่เอื้อต่อการดำเนินงานเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง

1. กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่

1.1 งานเกษตร

1.2 งานเลือก

2. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ

2.1 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

2.2 กิจกรรมสถานศึกษา

แนวการจัดการเรียนรู้เกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง

1. เป้าหมาย ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตตามแนวเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งพาตนเอง และมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืน โดยสถานศึกษาเป็นแหล่งของการเรียนรู้เบื้องต้น

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 เพื่อให้มีความสามารถในการกระบวนกร และการบริหารจัดการตามแนวเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 เพื่อให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

2.4 เพื่อให้สามารถนำแนวการจัดการรับรู้ ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน กระบวนกรเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ สรุปได้ 4 ขั้นตอน

2.4.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ

2.4.2 การวางแผนและการออกแบบการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่

ทำกิน

2.4.3 การดำเนินงาน

2.4.4 การประเมิน ปรับปรุง และพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง”

เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันเพื่อต่อสู้กับวิกฤตทางเศรษฐกิจ

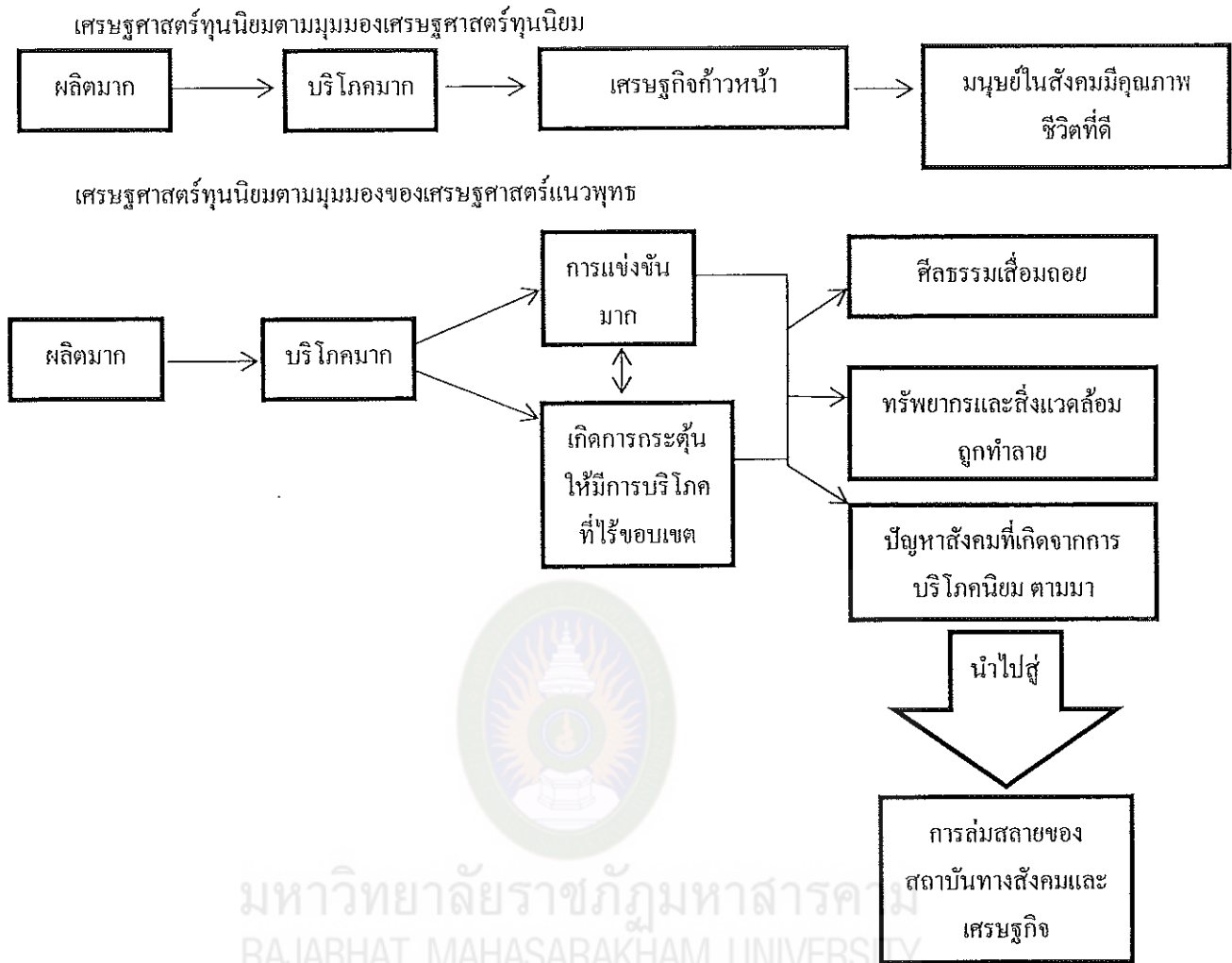
16. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาพุทธ

16.1 เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics)

16.1.1 อี เอฟ ชูமாகเกอร์ (E.F. Schumacher) (สมพร เทพสิทธิ์า. 2550 : 57-58) นักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมันได้เสนอความคิดทางเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ ซึ่งคัดค้านระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยได้เขียนหนังสือชื่อ Small is Beautiful ในปี พ.ศ. 2516 และบทที่ 4 ของหนังสือเล่มนี้ได้ตั้งชื่อว่า Buddhist Economics ซึ่งมีผู้แปลว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ หรือ พุทธเศรษฐศาสตร์ และได้รับความสนใจจากผู้คนจำนวนมาก ทั้งในวันออกและตะวันตก ซึ่ง ชูமாகเกอร์ได้กล่าวว่า สัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นธรรมข้อหนึ่งในมรรคแปดของพระพุทธศาสนา เป็นเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ โดยนักเศรษฐศาสตร์ระบบทุนนิยมจะส่งเสริมให้มนุษย์มีมาตรฐานการดำรงชีวิตสูง โดยวัดจากจำนวนบริ โภค และถือว่าผู้บริโภคมากจะอยู่ดีกินดีกว่าผู้บริโภคจำนวนน้อย กล่าวคือ ยิ่งผลิตมาก ยิ่งบริโภคมาก จะทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า แต่นักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธจะเน้นความพอดี พอประมาณ และมีความเห็นว่า การบริโภคเป็นเพียงมรรค ซึ่งจะนำมาซึ่งการอยู่ดีกินดี อีกทั้งเห็นว่า การผลิตและบริโภคที่มากเกินไป อาจทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จุดหมายของแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธจึงน่าจะอยู่ที่การทำให้อยู่ดีกินดีมากที่สุด โดยการบริโภคให้น้อยที่สุด โดยหัวใจของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธคือ ความเรียบง่าย อหิงสาธรรมและทางสายกลาง

ชูமாகเกอร์ ได้กล่าวเตือนว่าการทำให้ประเทศมีความทันสมัย โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทางศาสนาและคุณค่าทางจิตใจ ผลที่เกิดขึ้นจะเป็นหายนะภัย และไม่อาจหาความสุขได้ทั้งทางกายและทางจิตใจ (สมพร เทพสิทธิ์า. 2550 : 58)

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ระหว่างเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมและเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ดังแผนภาพที่ 11

แผนภาพที่ 11 มุมมองทางเศรษฐศาสตร์ระหว่างเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมและเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

16.1.2 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (สมพร เทพสิทธา. 2550 : 59)

พระเถระผู้เป็นนักปราชญ์ของพระพุทธศาสนา ผู้ได้รับการถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ผู้ที่ได้รับการเคารพยกย่องอย่างสูงทั้งจากชาวไทยและชาวต่างประเทศได้แสดงปาฐกถาธรรมเรื่อง “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 9 มิถุนายน 2531

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีลักษณะสำคัญเป็นทางสายกลาง อาจจะเรียกว่า เศรษฐศาสตร์ทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา คือ มีความพอดี พอประมาณ ได้ดุลยภาพ

หลักการของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีดังนี้

1. บริโภคด้วยปัญญา
2. ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม

3. เศรษฐกิจเป็นปัจจัย ไม่ใช่จุดมุ่งหมายสุดท้าย
4. สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์

16.1.3 ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน (อ้างถึงใน สมพร เทพสิทธิ์า. 2550 :

60) อธิการบดีคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันเป็นคณบดีคณะบริหารศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้เขียนหนังสือเรื่อง “พุทธเศรษฐศาสตร์วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ” ซึ่งเป็นผลงานจากการวิจัย ทำให้เศรษฐศาสตร์แนวพุทธหรือพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์ ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน ได้ให้คำนิยามของพุทธเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นวิชาว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุซึ่งสันติสุขจากการมีชีวิตอยู่ในโลกของวัตถุภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรจำกัด

พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นเป้าหมายที่สำคัญของปัจเจกชนและสังคมที่สันติสุขเพื่อความสุขที่เกิดจากความสงบร่มเย็น มีจุดเน้นที่สำคัญคือ ความเข้าใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุที่ทำให้มนุษย์เกิดความทุกข์ เพื่อช่วยให้มนุษย์ได้พ้นทุกข์หรือเข้าใจความสุขในความหมายที่แท้จริง

พุทธธรรมที่สำคัญที่อาจจะนำมาประยุกต์กับวิชาพุทธเศรษฐศาสตร์ มีดังนี้

1. การพึ่งตนเอง
2. การใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท
3. การเป็นอหิงสา หรือเว้นจากความรุนแรง
4. การเป็นสัมมาอาชีพะ
5. การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
6. การพยายามละกิเลสและความโลภ
7. การมีความซื่อสัตย์สุจริต

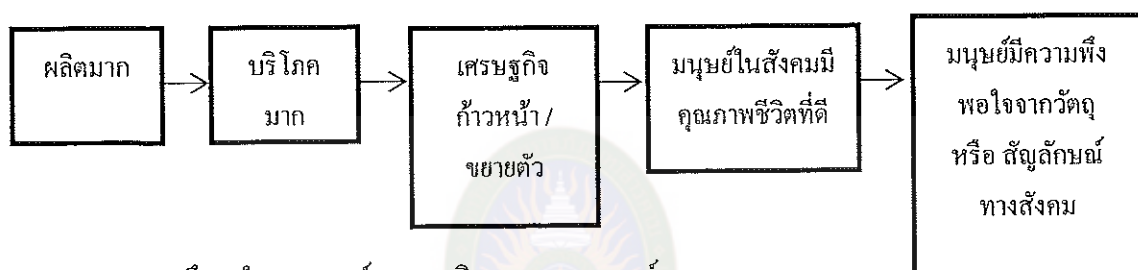
สรุป ในขณะที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักในโลกปัจจุบัน ได้เน้นให้ทุกคนพยายามแสวงหาความพึงพอใจสูงสุดจากได้รับหรือ การมีวัตถุหรือบริการ ซึ่งความจริงแล้วความพึงพอใจอาจจะเกิดได้จากการอยู่ในสภาพที่ดีหรือสิ่งแวดล้อมที่ดี หรือเกิดจากการทำงานหรือสร้างสรรค์ รวมทั้งการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์

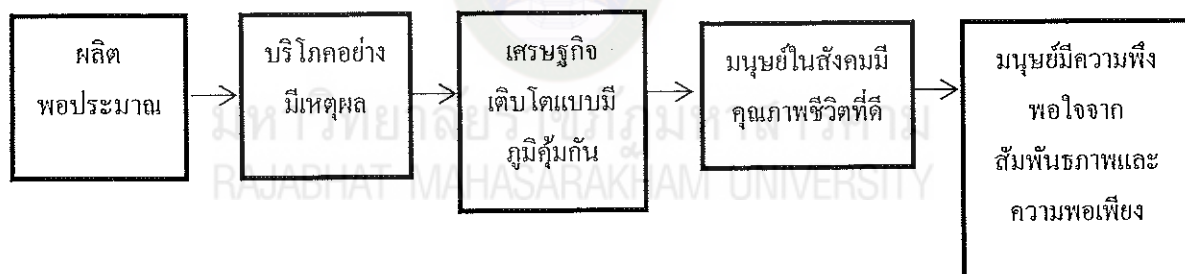
กระแสหลักจะเน้นแต่ประเด็นการได้หรือการมีแต่เพียงอย่างเดียว โดยลืมนึกถึงจริงที่ว่า การมีความสัมพันธ์อันดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หรือหลักความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมเป็นที่มาของความพึงพอใจของมนุษย์ได้ โดยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นทางสายกลางหรือ มัชฌิมาปฏิปทา จึงมีความสอดคล้องและมีหลักการเช่นเดียวกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นจึงอาจเรียกได้ว่า เป็นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา

โดยผู้วิจัยได้เปรียบเทียบความพึงพอใจของมนุษย์ตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมและเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

ความพึงพอใจของมนุษย์ตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม

ความพึงพอใจของมนุษย์ตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

แผนภาพที่ 12 เปรียบเทียบความพึงพอใจของมนุษย์ตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมและเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

16.2 ทางสายกลางตามหลักพระพุทธศาสนา

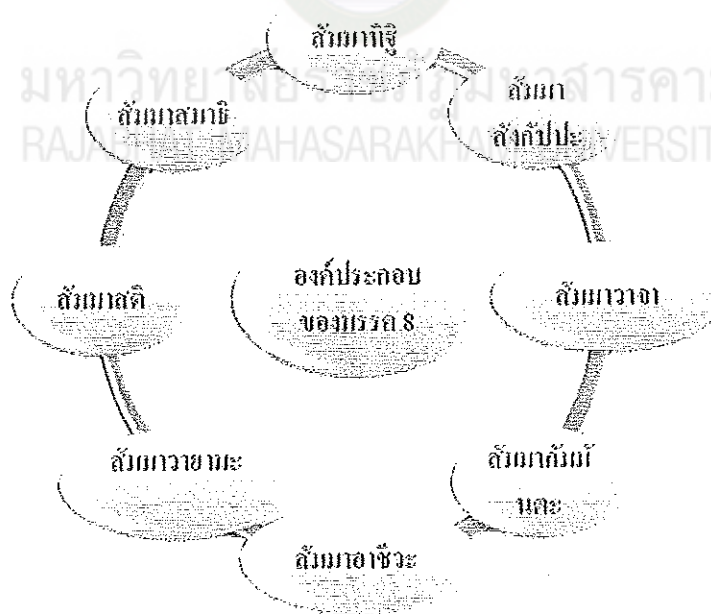
ทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การปฏิบัติและการมีความคิดเห็นไม่สุด โด่งข้างใดข้างหนึ่ง ไม่หย่อนเกินไป ไม่ตึงเกินไป มีความพอดี พอประมาณ (สมพร เทพสิทธิ์า. 2550 : 68)

การปฏิบัติตามทางสายกลางต้องเป็นการปฏิบัติที่พอเหมาะพอดี ที่เรียกว่า มัตตัญญูตา เช่น กินพอประมาณ คนที่แก่ตัว พุดพอประมาณ ทำงานพอประมาณ การมีสังคมพอประมาณ คนที่เห็นแก่ตัว คิดแต่ประโยชน์ของตนเอง ไม่คิดถึงผู้อื่น ปราศจากความเมตตา

กรุณา ถือว่าไม่ได้ปฏิบัติตนตามทางสายกลาง โดยความเห็นที่เป็นทางสายกลาง คือ ความเห็นที่ ชอบและถูกต้องตามอริยมรรค 8 หรือทางอันประเสริฐ ซึ่งถือเป็นมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสาย กลาง ได้แก่ (สมพร เทพสิทธิ์า. 2550 : 69)

1) สัมมาทิฐิ	ความเห็นชอบ
2) สัมมาสังกัปปะ	ความคำริชอบ
3) สัมมาวาจา	การเจรจาชอบ
4) สัมมากัมมันตะ	การงานชอบ
5) สัมมาอาชีวะ	การเลี้ยงชีพชอบ
6) สัมมาวายามะ	ความเพียรชอบ
7) สัมมาสติ	การระลึกชอบ
8) สัมมาสมาธิ	การมีจิตตั้งมั่นชอบ

โดยผู้วิจัยได้สรุปว่า การปฏิบัติตามทางสายกลางเป็นการปฏิบัติที่พอดี ไม่นัก เกินไป ไม่น้อยเกินไปในทุกๆเรื่อง อันจะเป็นการช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีความพอดีใน การดำรงชีวิต โดยมีหลักในการนำไปใช้คือ อริยมรรค 8 และมีองค์ประกอบดังแผนภาพที่ 13

แผนภาพที่ 13 องค์ประกอบของมรรค 8

16.3 สมชีวิตา – ความเป็นอยู่ที่พอเหมาะพอดี (สมพร เทพลีทธา. 2550 : 71-75)

พระพุทธศาสนาแบ่งประโยชน์เป็น 3 อย่างดังนี้

1. ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ปัจจุบัน คือ ความสุขความเจริญที่พึงได้รับในชาตินี้
2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือความสุขความเจริญที่จะพึงได้รับในเบื้องหน้าหรือชาติหน้า
3. ปรมัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์สูงสุด ได้แก่ มรรค ผล นิพาน

ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ดังนี้

1. อุฏฐานสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยความขยันความเพียร
2. อารักขสัมปทา คือ การพร้อมด้วยการรักษา
3. กัลยาณมิตตตา คือ การมีเพื่อนดี
4. สมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร

พระธรรมวิสุทธิกวี (สมพร เทพลีทธา. 2550 : 72) ได้กล่าวถึงสมชีวิตาในบทความเรื่อง “เรื่องพระพุทธศาสนากับชีวิตที่พอเพียง” มีข้อความบางประการดังนี้

ชีวิตที่พอเพียง (สมชีวิตา) คือ การดำเนินชีวิตบนทางสายกลางที่ไม่ประหยัดเกินไป ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินไป ดำเนินชีวิตให้พอสมควรแก่ฐานะและรายได้ ไม่ประพฤติทุจริต โกงกิน โดยยึดหลักสันโดษในพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางชีวิตที่จัดเป็นชีวิตที่สงบสุขตามหลักพุทธธรรม ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลได้จะต้องเว้นอบายมุข มิฉะนั้นแล้วความทุกข์หรือความเสื่อม ความเดือดร้อนจะเข้ามาสู่ชีวิตได้อย่างแน่นอน ดังนั้น อบายมุข หรือทางแห่งความเสื่อม จึงมีความสำคัญมากที่ผู้หวังความเจริญแก่ตนพึงเว้นให้เด็ดขาด มิฉะนั้นแล้วก็จะต้องกับความทุกข์ ความเดือดร้อนอย่างแน่นอนและจะหาความสุขสงบสุขในชีวิตได้ยาก

16.4 อบายมุข 6 – ทางแห่งความเสื่อม

พระพุทธองค์ได้ ทรงตรัสไว้ในสิงคาลสูตรปฎิกักรรคที่ขนิทาย พระไตรปิฎกเล่มที่ 11 ว่า ทางแห่งความเสื่อมแห่ง โภคสมบัติ 6 ประการ ได้แก่ (สมพร เทพลีทธา. 2550 : 73)

1. คึมน้ำเมา
2. เที้ยวกลางคืน
3. เที้ยวดูการละเล่น
4. เล่นการพนัน

5. คบคนชั่วเป็นมิตร

6. เกียจคร้านการทำงาน

16.5 หลักสันโดษ

พระธรรมวิสุทธิทศกวี ได้เขียนเรื่องความสันโดษ ดังนี้ (สมพร เทพสิทธิธา. 2550 : 73)

สันโดษ คือ ความพอใจในด้วยของที่ตนเองมีอยู่และ ได้มาเป็นหลักธรรมที่สามารถสร้างความสุข ความสงบแก่ตนและสังคมรวมทั้งประเทศชาติได้มากประการหนึ่ง เป็นธรรมที่ทำที่พึงแก่ตนที่วิเศษอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นมงคลชีวิตข้อหนึ่งในบรรดามงคล 38 ประการ เป็นธรรมที่ชาวพุทธทุกคนควรนำมาปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง โดยศึกษาให้เข้าใจ และปฏิบัติตามที่ได้ศึกษาเข้าใจแล้วนั้น

สันโดษ มีความหมาย 3 ประการ คือ

1. ขณาลาภสันโดษ ยินดีตามมีตามได้ คือ สิ่งใดก็ตามที่เรามีอยู่และได้มาใหม่ เรายินดีและพอใจในสิ่งนั้น ไม่ว่าจะของนั้นจะมากน้อยเพียงไร
2. ขณาลาภสันโดษ ยินดีตามกำลังของตน หมายถึง การไม่ใช้จ่ายเกินตัว หรือทำสิ่งใดที่เกินสติปัญญา กำลังความสามารถ
3. ขณาสารูปสันโดษ หมายถึง การยินดีด้วยของที่สมควรแก่เพศ ภาวะ และฐานะของตน

โดยผู้วิจัยได้สรุปว่า ความสันโดษจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนที่เกิดในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน และปัญหาที่จะต้องเผชิญอย่างมากมาย หากบุคคลไม่มีความสันโดษ เป็นเครื่องคุ้มครองใจแล้วก็อาจเป็นภัยแก่ตนเอง โดยอาจก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิต รวมทั้งอาจก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและความเดือดร้อนอื่น ๆ มีมากมาย

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการเกษตรหรือพื้นที่ชนบทเท่านั้น หากแต่มีชุดความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธและสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในทุกเรื่อง ตลอดจนการบริหารจัดการในระดับต่างๆ และสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดจากการใช้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างสุดขีด อีกทั้งมีความสอดคล้องกับแนวคิดและบริบทของศาสนา วัฒนธรรม และสภาพสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างถูกต้องตามหลักการในประเทศไทยจึงเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมและเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่บุคคลในสังคมอันจะส่งผลให้ประเทศชาติสมดุลต่อความเจริญก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงในสถานะโลกาภิวัตน์ที่มีความผันแปรอย่างรุนแรง

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ (Attitude)

2.1 ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติมาจากภาษาลาตินว่า “Aptus” หมายความว่า “เหมาะสม”(Fitness) หรือ การปรับให้เหมาะสม(Adaptaion) ในทางจิตวิทยาถือว่าทัศนคติเป็นตัวแปรหนึ่งที่ไม่สามารถจะสังเกตเห็นได้โดยง่าย แต่จะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยกรรมวิธีที่ซับซ้อน สเปนเซอร์(Spencer)เป็นคนแรกที่นำคำว่า (Attitude) มาใช้ และต่อมาได้มีการให้ความหมายของคำนี้มากมายกว่า 80 ความหมาย (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2549 : 167)

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 521) ได้ให้ความหมายของ “ทัศนคติ”ไว้ว่า คือ แนวความคิดเห็น

อย่างไรก็ตาม นักจิตวิทยาสังคมและนักวิชาการทั่วไปต่างให้นิยามคำว่า “ทัศนคติ” แตกต่างกันไปตามหลักการและจุดเน้นแห่งทฤษฎีของตนดังนี้

สมยศ นาวิการ (2521 : 78) ได้กล่าวว่า ทัศนคติ คือความรู้สึกและการประพฤติในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง โดยเฉพาะต่อวัตถุบางอย่างอยู่เสมอ ทัศนคติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งต่อวัตถุบางอย่างจะมีทั้งความรู้สึกและความเชื่อ ถ้าหากคน ๆ หนึ่งมีทัศนคติที่ไม่ดีแล้วย่อมแสดงให้เห็น โดยนัยว่าจะมีความรู้สึกและความเชื่อในทางลบ

โสภา ชูพิกุลชัย (2522 : 51) ได้กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นการรวมความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็นและความจริงเป็นการประเมินค่าทั้งทางบวกและทางลบ โดยทั้งหมดจะมีความเกี่ยวพันกันและมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 34) ได้กล่าวว่า ทัศนคติเป็นเรื่องของระเบียบความนึกคิดที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละคนมิใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิดแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ประสบการณ์ หรือการเลียนแบบที่ตนได้เกี่ยวข้องอยู่

สุรพงษ์ โสชนะเสถียร (2533 : 122) ให้ความหมายทัศนคติไว้ว่า เป็นดัชนีชี้ว่า บุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อมตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมินเพื่อแสดงว่า ชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่งๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในตัวบุคคล ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 75) ได้กล่าวว่า ทัศนคติจะก่อตัวจากการประเมินภายหลัง จากที่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอกดังกล่าว โดยมักเกิดจากอิทธิพลของกลุ่มที่เกี่ยวข้องด้วยหรือ

กลุ่มทางสังคมที่ได้ไปเกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ทัศนคติยังขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะท่าทางซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติต่อบทบาทภายนอกอีกด้วย จากการศึกษาพบว่า ทัศนคติจะมีลักษณะมั่นคงถาวร ทั้งนี้เพราะทัศนคติที่ก่อตัวขึ้นนั้นจะมีกระบวนการคิด วิเคราะห์ ประเมิน และสรุปจัดระเบียบเป็นความเชื่อ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจึงต้องใช้เวลาเพื่อปรับตามกระบวนการดังกล่าวด้วย

เสรี วงษ์มณฑา (2542 : 106) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่เรียนรู้เพื่อให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะที่พึงพอใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึงการแสดงความรู้สึกภายในที่สะท้อนว่าบุคคลมีความโน้มเอียง พอใจ หรือไม่พอใจต่อบางสิ่ง เช่น ตราสินค้า บริการ ร้านค้าปลีก

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2542 : 41) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งผู้บริ โภคเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต โดยใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดและพฤติกรรม นักการตลาดนิยมใช้เครื่องมือการ โฆษณาเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์และตราสินค้า

สมเดช มุงเมือง (2548 : 99) ให้คำจำกัดความทัศนคติว่า หมายถึง ความรู้สึกโน้มเอียงหรือมีแนวโน้มที่จะทำใหบุคคลพร้อมจะแสดงพฤติกรรมไปในทางหนึ่ง ทั้งทางบวกและทางลบ ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือไม่ยอมรับต่อบุคคล วัตถุ สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่างๆ มีลักษณะค่อนข้างที่มั่นคง แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

สิวนารถ กิตติวัฒน์ (2551 : 8) ได้กล่าวถึง ทัศนคติไว้ว่า เป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเจอ จากความเข้าใจและการบอกเล่า ทำให้เกิดความรู้สึกไปทางใดทางหนึ่ง ซึ่งเมื่อมีทัศนคติไปทางใดทางหนึ่งแล้ว การที่จะเปลี่ยนแปลงให้รู้สึกไปอีกทางหนึ่งกระทำได้ยาก

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ (2551 : 54) ได้กล่าวถึงทัศนคติไว้ว่าหมายถึง ภาพสะท้อนความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ เช่น ตนเอง ครอบครัว งาน เพื่อนร่วมงาน และสังคม เป็นต้น บุคคลอาจแสดงออกด้วยความตั้งใจหรือ ความเคยชิน ทัศนคติเป็นระดับทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ทัศนคติจะมีความคล้ายคลึงกับค่านิยมที่บุคคลจะสามารถรับการถ่ายทอดและเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในสังคม แต่ทัศนคติจะมีรากฐานและความมั่นคงน้อยกว่า ทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติ โดยเฉพาะเมื่อมีข้อมูลใหม่หรือเมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551 : 62) กล่าวว่า ทัศนคติหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นได้จากคำพูดหรือพฤติกรรม

อิทธิ เทศภักดี (2552 : 7) ได้กล่าวถึง ทักษะคิด ว่าหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายในของบุคคลซึ่งสะท้อนถึงความโน้มเอียงของการปฏิบัติและอารมณ์ว่า พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อสิ่งต่างๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ในอดีตหรือสิ่งแวดล้อม

พิมพา หิรัญกิตติ(2552 : 94) ได้กล่าวถึงทักษะคิดว่า หมายถึง ความเห็นที่เกี่ยวข้อกับความชอบหรือไม่ชอบต่อวัตถุ คน หรือเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนถึงความรู้สึกของคนต่อบางสิ่ง

อัลพอร์ต (Allport G.W. 1935) ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม จึงเน้นให้เห็นว่าประสบการณ์เดิมก่อให้เกิดทักษะคิดได้อย่างไร และแสดงออกเป็นพฤติกรรมอย่างไร อัลพอร์ต ให้นิยามทักษะคิด โดยอธิบายความหมายจำแนกรายละเอียดเป็นลักษณะย่อยๆ คือ

1. เป็นสภาพความพร้อมทางจิตที่สร้างขึ้น โดยรับอิทธิพลจากประสบการณ์ ซึ่งอาจแสดงออกให้เห็นได้ทางพฤติกรรม เช่น โกรธ เกลียด รัก ฯลฯ
2. เป็นความพร้อมที่จะตอบสนอง คือ เมื่อมีทักษะคิดที่ดี หรือไม่ดีต่อสิ่งใดก็พร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นตามลักษณะของทักษะคิดที่เกิดขึ้น เช่น ชอบวิชาจิตวิทยาสังคม ก็มีความต้องการที่จะเรียนหรือสนใจวิชาจิตวิทยาสังคมอยู่เสมอ
3. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกลุ่มและจัดระเบียบไว้แล้วในตัวเอง คือ เมื่อเกิดทักษะคิดต่อสิ่งใดแล้วก็จะเกิดต่อเนื่องกัน และจะติดตามมาด้วยพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น โกรธก็จะหน้าบึ้ง หน้างอ เป็นต้น
4. เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ หมายความว่า ประสบการณ์มีส่วนช่วยในการสร้างทักษะคิดได้ดีหรือไม่
5. เป็นพลังสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก

เคิร์ชและครัทช์ฟิลด์ (Kerch And Crutchfield. 1948 : 52) เน้นเรื่องการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลที่เกิดจากการรับรู้ กล่าวคือ ทักษะคิด หมายถึง ผลรวมของกระบวนการที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจ อารมณ์ การรับรู้ และการตระหนักถึง ซึ่งกระบวนการนี้เป็นผลมาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จะเห็นได้ว่านิยามนี้ไม่เน้นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล (overt behavior) แต่เน้นประสบการณ์เฉพาะส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

ฟิชเบินและเอจเซน(Fishbein&Ajzen. 1975 : 102) ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะคิดเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก ทักษะคิดเป็นความรู้สึกและความเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอใด ๆ ในทางที่ยอมรับหรือปฏิเสธซึ่งมีผลทำให้บุคคลพร้อมที่

จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมตามแนวคิดนั้น เป็นความรู้สึกในด้านบวกหรือลบของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมโดยตรง

โรเจอร์ (1978 : 208 – 209 อ้างถึงใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. 2533 : 122) ได้กล่าวถึงทัศนคติว่า เป็นดัชนีชี้ว่าบุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุและสิ่งแวดล้อมตลอดจนสถานการณ์ต่าง โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรม ในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมิน เพื่อแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบ ต่อประเด็นหนึ่งๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคลที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสารอันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

ซีฟมาน และคานุก (Schiffman&Kanuk. 1994 : 657) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่เรียนรู้เพื่อให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึง การแสดงความรู้สึกภายในที่สะท้อนว่าบุคคลมีความโน้มเอียง

คอตเลอร์(Kotler. 2000 : 175) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงของการปฏิบัติและอารมณ์ของบุคคลที่ประเมินค่าบางสิ่งบางอย่างว่าพอใจหรือไม่พอใจ สิ่งนั้นอาจเป็นวัตถุบางสิ่ง หรือแนวคิดก็ได้ พอใจหรือไม่พอใจต่อบางสิ่ง เช่น ตราสินค้า บริการ เนื่องจากเป็นผลของกระบวนการทางจิตวิทยา ทัศนคติไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง แต่ต้องแสดงว่าบุคคลกล่าวถึงอะไร หรือทำอะไร

นิวคอมบ์(Newcomb. <http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm/>. 2550) ให้คำจำกัดความของทัศนคติ ไว้ว่า ทัศนคติซึ่งมีอยู่ในเฉพาะคนนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม อาจแสดงออกในพฤติกรรม ซึ่งเป็นไปได้ในลักษณะ คือ ลักษณะชอบหรือพึงพอใจ ซึ่งทำให้ผู้อื่นเกิดความรักใคร่ อยากใกล้ชิดสิ่งนั้นๆ หรืออีกลักษณะหนึ่งแสดงออก ในรูปความไม่พอใจเกลียดชัง ไม่อยากใกล้ชิดนั้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการกระบวนการรับรู้ การคิดวิเคราะห์ อารมณ์ และแสดงออกมา เป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ ทั้งนี้ การแสดงออกนั้นจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคม โดยการตอบสนองจะแสดงออกในลักษณะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

2.2 ความสำคัญของทัศนคติ

ทัศนคตินั้นมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคลอย่างยิ่ง ดังที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551 : 63) กล่าวว่า คนแต่ละคนจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากน้อยแตกต่างกัน ซึ่งแม้จะเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือจับต้องยากแต่ทัศนคติเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตขึ้นอยู่กับทัศนคติของบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็ก เรื่องใหญ่ เช่น การใช้จ่าย ศาสนา การศึกษา และการเมือง

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ (2551 : 45) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันและอนาคตของแต่ละองค์การ โดยทัศนคติที่มีต่องานองค์การ จะส่งผลต่อความกระตือรือร้นทุ่มเท และคุณภาพในการทำงานของบุคคล

พิมพา หิรัญกิตติ (2552 : 94) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นตัวแปรที่ได้รับความสนใจในการวิจัยทางการตลาด เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมของผู้บริโภค (Customer Behavior) การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคเกือบทั้งหมดมักขึ้นอยู่กับทัศนคติ ดังนั้นในการวิจัยทางการตลาดจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงการวัดทัศนคติของผู้บริโภค

สุบิน ยูระรัช (<http://www.bloggang.com/mainblog.php/?id=inthedark&month=27-06-2007&group=2&gblog=27.2551>) กล่าวว่า การวัดทัศนคติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของคน เพราะการรู้ถึงทัศนคติของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ว่าเป็นไปในทิศทางใดและมีความเข้มมากน้อยแค่ไหนย่อมจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถทำนายพฤติกรรมที่อาจจะเกิดขึ้นของบุคคลนั้นได้ และสามารถวางแผนดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งกับบุคคลหรือกลุ่มคนนั้นได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2.3 องค์ประกอบของทัศนคติ

เกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคตินั้น นักจิตวิทยาและนักวิชาการต่างได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติไว้สอดคล้องตรงกันดังนี้

วิภาพร มาพบสุข (2540 : 539) ได้กล่าวว่า ทัศนคติมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ด้านความคิดความเข้าใจ (Cognitive Component) เป็นความรู้ความเข้าใจที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อคนเป็นโรคเอดส์ เพราะคนเป็นโรคเอดส์จะทำให้สังคมเสื่อมถอยทางศีลธรรม มีทัศนคติที่ไม่ดีกับคนว่างงานเพราะเห็นว่าคนว่างงานมักจะเป็นคนเกียจคร้านไม่สู้งาน มีความเสื่อมศรัทธาต่อพรรคการเมืองบางพรรค เพราะเห็นว่าพรรคการเมืองพรรคนั้นไม่ซื่อสัตย์ ชอบประพฤติดูจริต

2. ด้านอารมณ์และความรู้สึก (Affective Component) เป็นการแสดงความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ตามประสบการณ์ที่ตนได้มาในทางบวก หรือทางลบและเห็นด้วยหรือไม่เห็น

ด้วยองค์ประกอบทางอารมณ์นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทัศนคติ ตัวอย่างเช่น นายจ้าง ไม่ชอบเรื่องการพนันทุกชนิด แต่ทราบว่าลูกจ้างคนหนึ่งชอบเล่นการพนัน เขาจะรู้สึก ไม่ชอบลูกจ้างคนนั้น

3. ด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นความพร้อมที่บุคคลจะ แสดงออกให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น เมื่อนายจ้างไม่ชอบลูกจ้างเล่น การพนัน เขาจะแสดงออกด้วยการไม่จ่ายเงิน โบนัสให้ตอนสิ้นปี เป็นต้น ความรู้สึกเป็นลักษณะ ทางอารมณ์ของบุคคลที่แสดงออกทางความคิด ความเชื่อ จะแสดงออกในรูปความรัก ความชอบ ความพอใจ หรือความไม่พอใจ

ศุภกร เสรีรัตน์ (2545 : 181) กล่าวว่า ทัศนคติมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ส่วนของความเข้าใจหรือความรู้ คือความรู้และการรับรู้ที่จำเป็นจะต้องมี การรวมกันของประสบการณ์โดยตรงของทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ แหล่งต่างๆ ตัวอย่างเช่นเรามีความเชื่อว่า “ไดเอท โท๊ก”(Diet Coke) เกือบจะไม่มีแคลอรี มี คาเฟอีน ราคาถูก และผลิตโดยบริษัทใหญ่ หรือ “มันฝรั่งมีแคลอรีสูง”ซึ่งความเชื่อนี้ไม่จำเป็น จะต้องถูกต้องหรือเป็นความจริงเสมอไป

2. ส่วนของความรู้สึก คืออารมณ์หรือความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดๆ ในลักษณะของ ความชอบ ดี หรือ ไม่ดี ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคอาจกล่าวว่า “ฉันชอบไดเอท โท๊ก” “ฉันชอบ โย เกิร์ต” เป็นการแสดงผลของการประเมินทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึกที่มีต่อผลิตภัณฑ์นั้น บุคคลอาจมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบจากความเชื่อเหมือนกัน จากตัวอย่างข้างต้นผู้บริโภค อาจมีความเชื่อว่า ไดเอท โท๊ก มีคาเฟอีน และคาเฟอีนทำให้ไม่่วงนอน ความเชื่อเหล่านี้ อาจ เป็นเหตุให้บุคคลบางคนตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกในทางบวก เช่น นักศึกษาที่กำลัง เตรียมตัวสอบ เป็นต้น ในขณะที่บางคนอาจตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกในทางลบ เช่น ผู้ที่ ต้องการดื่มบางอย่างก่อนนอน แต่ไม่ต้องการให้นอนไม่หลับ

3. ส่วนพฤติกรรมหรือการกระทำ คือแนวโน้มที่จะตอบสนองในลักษณะอย่าง ใดอย่างหนึ่งต่อวัตถุหรือกิจกรรม เช่น ตัดสินใจที่จะซื้อหรือไม่ซื้อ ไดเอท โท๊ก หรือแนะนำให้ ผู้อื่นซื้อหรือเสนอให้ซื้อตราใหม่ บางครั้งแม้ว่าผู้บริโภคมีทัศนคติในทางบวกต่อผลิตภัณฑ์ แต่ ก็มิได้หมายความว่า ผู้บริโภคจะรีบออกไปซื้อผลิตภัณฑ์นั้นทันทีก็หาไม่ เขาอาจจะยังไม่จำเป็น ในขณะนั้น อาจไม่สามารถซื้อได้เพราะยังไม่มีเงินพอ อาจจะต้องซื้อสิ่งอื่นก่อนที่มีความสำคัญ มากกว่าหรืออาจจะรอให้สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวเข้าร่วมพิจารณาคู่

ณัฐพันธ์ เจริญนันท์ (2551 : 43) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติว่า มี 3 ส่วน ได้แก่

1. ระดับความชอบ (Affection) เป็นทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสภาพแวดล้อม และบุคคลอื่น ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ โดยมีได้คำนึงถึงเหตุผลเป็นหลัก ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ ซึ่งอาจเกิดจากอคติบางประการก็ได้

2. ระดับที่มีการพิจารณา (Cognition) เป็นทัศนคติที่เกิดจากการประมวลข้อมูล และเหตุผลประกอบการใช้ภูมิปัญญาและวิจารณญาณของบุคคล ซึ่งบุคคลจะสามารถอธิบาย สาเหตุของการแสดงทัศนคติของเขาได้ และสามารถให้เหตุผลได้ว่าทำไมจึงมีความรู้สึกเช่นนั้น

3. ระดับปฏิบัติ (Action) เป็นทัศนคติที่แสดงออกโดยการกระทำของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อม โดยมีผลทำให้เขาทำการตอบสนองอย่างเป็นรูปธรรม แต่อย่างไรก็ดี บุคคลอาจจะแสดงพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับทัศนคติ ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนในการทำความเข้าใจ ตัวอย่างเช่น พนักงานที่ไม่พอใจในองค์การอาจจะปฏิบัติงานตามปกติและสร้างผลงานที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งเราเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “ความไม่ตรงกันในความรับรู้ (Cognitive Dissonance)” โดยบุคคลจะพยายามลดความเบี่ยงเบนลง เพื่อให้พฤติกรรมและทัศนคติสอดคล้องกันมากขึ้น จากตัวอย่างเดิมบุคคลอาจจะให้เหตุผลกับตนเองว่า เขาอาจจะมาสมัครงานใหม่ได้ง่ายนัก หรือเขากำลังจะหางานใหม่ หรืองานปัจจุบันที่ทำอยู่ก็ยิ่งดีกว่างานอื่นๆ อีกมาก

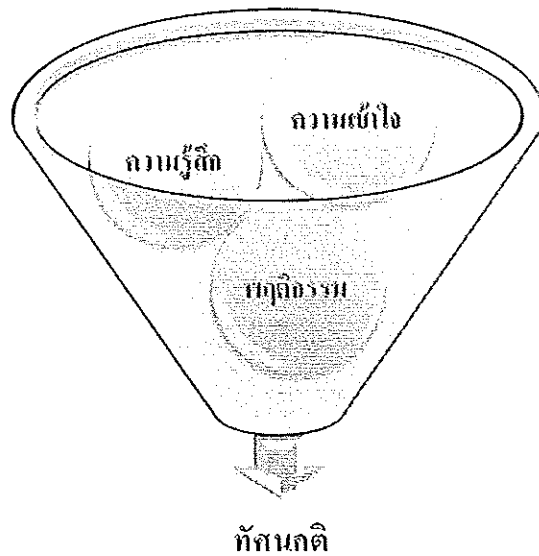
พินพา หิรัญกิตติ (2552 : 94) ได้กล่าวว่า ทัศนคติม้องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ซึ่งมีลักษณะเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ส่วนของความรู้สึก (Affective component) เป็นส่วนประกอบของทัศนคติที่สะท้อนถึงความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ฉันชอบดูหนังฟังเพลง ฉันชอบมีชื่อเสียง ฉันเกลียดน้ำอัดลมยี่ห้อนี้ เหล่านี้เป็นลักษณะที่สะท้อนถึงอารมณ์

2. ส่วนของความเข้าใจ (Cognitive component) เป็นส่วนประกอบของทัศนคติที่สะท้อนถึงความรู้สึกและความรู้ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้บริโภคเกิดความเข้าใจในคุณสมบัติของข้าวปลอดสารพิษและผักปลอดสารพิษที่ดีแล้ว ก็จะมีการตัดสินใจซื้อข้าวปลอดสารพิษและผักปลอดสารพิษนั้น แม้ว่าราคาจะค่อนข้างสูงก็ตาม ส่วนของความเข้าใจของทัศนคติประกอบด้วย ความเชื่อ (Belief) ความคิดเห็น (Opinions) ความรู้ (Knowledge) หรือข้อมูล (Information) ที่บุคคลหนึ่งมีอยู่

3. ส่วนของพฤติกรรม (Behavioral component) เป็นส่วนประกอบของทัศนคติที่สะท้อนถึงความตั้งใจในการกระทำ และความคาดหวังของพฤติกรรม ตลอดจนสะท้อนถึงแนวโน้มของการปฏิบัติ

ซึ่งทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กัน โดยสามารถแสดงได้ดังรูปต่อไปนี้

แผนภาพที่ 14 ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจ ความรู้สึก และพฤติกรรม

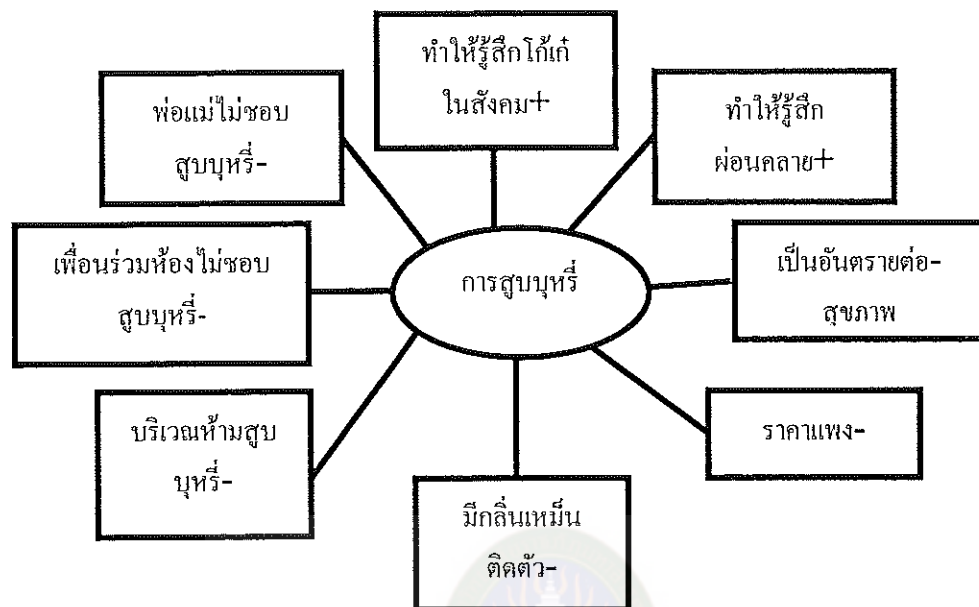
เซียร์สและคณะ (Sears and others. 1991 : 136-139) อธิบายว่า ทัศนคติล้วนแต่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการ คือ ความรู้ (Cognitive) ความรู้สึก (Affective) และพฤติกรรม (Behavior) กล่าวคือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (cognitive component) ประกอบด้วยองค์ความรู้ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่ หรือประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับสิ่งที่เห็นเป้าหมายของทัศนคติ (attitude object) และได้รับรู้ข้อเท็จจริง ได้รับความรู้ รวมถึงความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นเพิ่มเติมขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (affective or evaluative component) ประกอบด้วยความรู้สึกและอารมณ์ของบุคคลนั้นต่อเป้าหมายของทัศนคติ ซึ่งเป็นการประเมินค่าความรู้สึกเชิงบวก ได้แก่ ชอบ พอใจ เห็นใจ หรือความรู้สึกเชิงลบ ได้แก่ ไม่ชอบ ไม่พอใจ กลัว รังเกียจ ซึ่งจะสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral component) ประกอบด้วยความพร้อมของบุคคล ที่จะตอบสนอง (Readiness to respond) หรือแนวโน้มที่จะแสดงออก (Tendency to act) ต่อเป้าหมายของทัศนคติเมื่อมีการประมวลความรู้ และประเมินค่าความรู้สึกต่อสิ่งนั้นแล้ว โดยพฤติกรรมจะแสดงออกได้สองลักษณะคือ พฤติกรรมทางบวก ได้แก่ การยอมรับ สนับสนุน เข้าใจ ช่วยเหลือส่งเสริม และพฤติกรรมทางลบ ได้แก่ การทำลาย ขัดขืน ต่อสู้ ถอยหนี ฯลฯ

จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย (2549 : 171) ได้ยกตัวอย่างเพื่ออธิบายถึงองค์ประกอบของทัศนคติของนาวินที่มีต่อการสูบบุหรี่จากตัวอย่างต่อไปนี้

แผนภาพที่ 15 ตัวอย่างทัศนคติของบุคคลต่อการสูบบุหรี่ ที่มา : จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย (2548 : 171)

จากภาพ แสดงให้เห็นว่าทัศนคติของนาวินต่อการสูบบุหรี่ประกอบด้วยแกนหลักที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิดตระหนักถึงเรื่องต่างๆ หลายประการ และความรู้สึกต่อการจำแนกองค์ประกอบต่างๆ เกี่ยวกับการสูบบุหรี่ โดยเครื่องหมาย + หมายถึง ความรู้สึกเชิงบวก ส่วนเครื่องหมาย - หมายถึงความรู้สึกเชิงลบ

สิ่งแวดล้อมรอบเป้าหมายของทัศนคติ (ในที่นี้คือ การสูบบุหรี่) คือองค์ประกอบต่างๆ ที่รับรู้หรือได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ องค์ประกอบบางประการเป็นกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานสังคมทั่วไป ได้แก่บริเวณห้ามสูบบุหรี่ เทียบบินงดสูบบุหรี่ ฯลฯ องค์ประกอบบางประการเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคลอื่นๆ เกี่ยวข้องรอบข้าง ได้แก่ พ่อ แม่ เพื่อนร่วมห้อง ฯลฯ องค์ประกอบบางประการเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละบุคคลในสังคม ได้แก่ การไม่ชอบกลิ่น มีกลิ่นเหม็นติดตัว ฯลฯ และองค์ประกอบบางประการเป็นเรื่องเกี่ยวกับเป้าหมายของทัศนคติ (การสูบบุหรี่) เอง ได้แก่ ราคาแพง รสชาติของยาสูบ ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้คือองค์ความรู้หลักๆ เกี่ยวกับสิ่งที่เป้าหมายของทัศนคติ ซึ่งก็คือองค์ประกอบด้านที่ 1 คือองค์ประกอบด้านความรู้นั่นเอง

ถัดจากนั้นคือองค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบด้านความรู้ทุก ประเด็นล้วนแล้วแต่มีการประเมินค่าความรู้สึกทางบวกหรือทางลบต่อประเด็นนั้นๆ ต่อเนื่องกันไป รวมทั้งมีการประเมินค่าความรู้สึกต่อเป้าหมายของทัศนคติ (การสูบบุหรี่) ด้วย ซึ่งจากภาพที่แสดงด้วยเครื่องหมาย หรือ – แล้วแต่กรณี โดยจากตัวอย่างดังกล่าว นาวิณมี ทัศนคติเชิงลบต่อการสูบบุหรี่เนื่องจากเพื่อนร่วมห้องและพ่อแม่ไม่ชอบ เมื่อไปที่ต่างๆ ก็มีการ กำหนดบริเวณห้ามสูบบุหรี่ ไว้มากมาย มีกลิ่นเหม็นติดตัว และความรู้สึกส่วนตัวบอกตัวเองว่า บุหรี่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และมีราคาแพง แม้ว่าบุหรี่จะช่วยให้รู้สึกผ่อนคลาย และช่วยให้ รู้สึกโก้เก๋ในสังคมก็ตาม เมื่อประมวลความรู้สึกเชิงบวกและเชิงลบทั้งหมดต่อการสูบบุหรี่แล้ว ประเมินได้ว่าการรับรู้ข้อมูล ความรู้ทางลบต่อการสูบบุหรี่มากกว่าทำให้มาวินเกิดกลัวและไม่ ชอบการสูบบุหรี่ ซึ่งแสดงเครื่องหมาย – ในช่อง “การสูบบุหรี่” อันเนื่องมาจากการเชื่อมโยง ความรู้และความรู้สึกอย่างมีเหตุผลต่อเนื่องกัน

ในที่สุดองค์ประกอบทั้งสองจะนำไปสู่องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม เนื่องจากทัศนคติประกอบด้วยแนวโน้มที่จะประพฤติปฏิบัติไปตามที่มีทัศนคติต่อสิ่งนั้น จาก กรณีตัวอย่าง นาวิณ มีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุหรี่ ไม่ซื้อบุหรี่ ไม่รับมา สูบเมื่อเพื่อนอื่นบุหรี่ให้ หลีกเลี่ยงจากบริเวณที่มีคนสูบบุหรี่ รวมทั้งไม่คบสาวที่สูบบุหรี่เป็น แฟนเนื่องจากรังเกียจกลิ่นบุหรี่ที่ติดกายเธอ

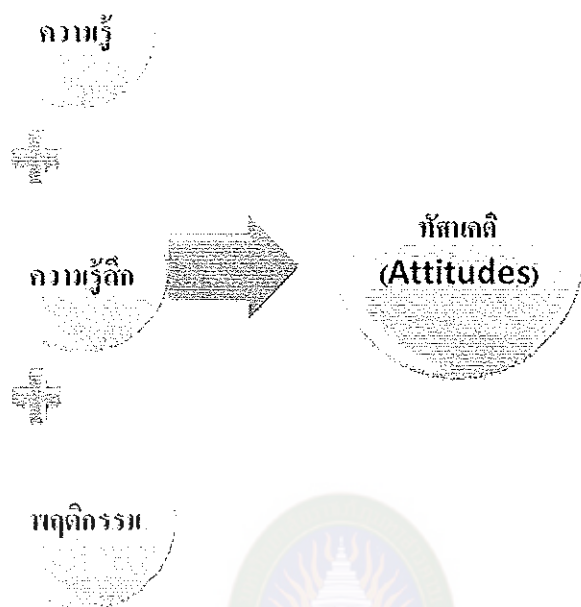
อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า บางครั้งองค์ประกอบทางพฤติกรรม อาจสวนทาง ขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นได้ เช่น ภายคิดว่า กลียดตัวกินไข่ กลียด ปลาไหลกินน้ำแกง คือ ไม่ชอบปลาไหล รู้สึกขยะแขยง แต่ไม่มีอะไรจะกินในภาชนะนั้นก็ จำเป็นต้องกินปลาไหล เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการ เป็นหลักการที่นักจิตวิทยาสังคมใช้สังคมใช้ใน เรื่องของทัศนคติ ซึ่งผู้นำไปใช้ต้องจำแนกองค์ความรู้เกี่ยวกับเป้าหมายของทัศนคติให้ ครบถ้วนชัดเจนตามหลักสำคัญของแต่ละกรณี

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปว่า ทัศนคติ มีองค์ประกอบ 3 ได้แก่

1. ความรู้ (Cognitive Component) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจที่บุคคลมีต่อ สิ่งหนึ่งสิ่งใด
2. ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง การแสดงความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่ง สิ่งใด ตามประสบการณ์ที่ตนได้มาในทางบวก หรือทางลบและเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย
3. พฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง ความพร้อมที่บุคคลจะ แสดงออกให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งนั้น

โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพที่ 16 ดังนี้

แผนภาพที่ 16 องค์ประกอบของทัศนคติ

2.4 คุณลักษณะของทัศนคติ

วิภาพร มาพบสุข. (2540 : 539) ได้กล่าวถึงลักษณะของทัศนคติที่สำคัญว่ามี 4 ประการดังนี้

1. ทัศนคติเป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือได้รับประสบการณ์ เช่น ประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการปกครองในระบบนี้ทำให้บุคคลได้รับสิทธิและเสรีภาพ
2. ทัศนคติเป็นดัชนีชี้ทิศทางในการแสดงพฤติกรรม ทัศนคติโดยทั่วไปมี 2 ทิศทาง คือ ทัศนคติทางบวกทำให้คนมีแนวโน้มที่จะเข้าหาหรือสนับสนุนสิ่งนั้น เช่น แม่บ้านเห็นด้วยกับการซื้อสินค้าลดราคา จึงมีแนวโน้มที่จะคอยสังเกตและเข้าไปจับจ่ายซื้อสินค้า ส่วนทัศนคติในทางลบจะทำให้คนมีแนวโน้มชอบหนี เช่น ประชาชน ที่มีทัศนคติไม่ดีต่อรัฐบาลจะพยายามคอยจับผิด และรวมกลุ่มกันต่อต้านรัฐบาล

3. ทักษะคิดสามารถถ่ายทอดได้โดยถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง หรือจากสถานการณ์หนึ่งไปยังอีกสถานการณ์หนึ่งได้ เช่น ประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธาต่อพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ก็จะเห็นด้วยและสนับสนุนการทำงานของพรรคการเมืองนั้น

4. ทักษะคิดเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากทักษะคิดเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคลโดยตรง ถ้าประสบการณ์ของคนเปลี่ยนไปย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของทักษะคิดด้วย เช่น ในอดีตคนคนหนึ่งไม่ชอบฟุตบอลเลย แต่ในปัจจุบันเกิดประสบการณ์โดยตรงที่บุตรชายตนเป็นนักกีฬาทีมชาติจึงทำให้บุคคลนี้ชอบดูฟุตบอลและสนใจฟุตบอลมากด้วย

2.5 หน้าทีหรือกลไกของทักษะคิด

Daniel Katz (1960 ; 163) ได้อธิบายถึงหน้าที่หรือกลไกของทักษะคิดที่สำคัญไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อใช้สำหรับการปรับตัว (Adjustment) หมายความว่า ตัวบุคคลทุกคนจะอาศัยทักษะคิดเป็นเครื่องยึดถือ สำหรับการปรับพฤติกรรมของตนให้เข้าไปในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนสูงที่สุด และให้มีผลเสียน้อยที่สุด ดังนั้น ทักษะคิดจึงเป็นกลไกที่สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของเขา ด้วยสิ่งเหล่านี้เองที่จะทำให้แนวโน้มของพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ต้องการมากที่สุด

2. เพื่อป้องกันตัว (Ego – Defensive) โดยปกติในทุกขณะ คนทั่วไปมักจะมีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับความจริงในสิ่งซึ่งเป็นที่ขัดแย้งกับความนึกคิดของตน (Self – Image) ดังนั้น ทักษะคิดจึงสะท้อนออกมาเป็นกลไกที่ป้องกันตัวโดยการแสดงออกเป็นความรู้สึกถูกเหยียดหยาม หรือติฉินนินทาคนอื่น และขณะเดียวกันก็จะยกตนเองให้สูงกว่า ด้วยการมีทักษะคิดที่ถือว่าตนนั้นเหนือกว่าผู้อื่น การก่อตัวที่เกิดขึ้นมาของทักษะคิดในลักษณะนี้จะมีลักษณะแตกต่างจากการมีทักษะคิดเป็นเครื่องมือในการปรับตัวดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ ทักษะคิดจะมีใช้พัฒนาขึ้นมาจากการมีประสบการณ์กับสิ่งนั้นๆ โดยตรง หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภายในตัวผู้หนึ่งหวังใช้เพียงเพื่อการระบายความรู้สึกเท่านั้น

3. เพื่อการแสดงความหมายของค่านิยม (Value Expressive) ทักษะคิดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมต่างๆ และด้วยทักษะคิดนี้เองที่จะใช้สำหรับสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมต่างๆ ในลักษณะที่จำเพาะเจาะจงยิ่งขึ้น ดังนั้น ทักษะคิดจึงสามารถใช้สำหรับอธิบาย และบรรยายความเกี่ยวกับค่านิยมต่างๆ ได้

4. เพื่อเป็นตัวจัดระเบียบเป็นความรู้ (Knowledge) ทักษะคิดจะเป็นมาตรฐานที่ตัวบุคคลจะสามารถใช้ประเมิน และทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัวเขา ด้วย

กลไกดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ตัวบุคคลสามารถรู้และเข้าใจถึงระบบ และระเบียบของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในรอบตัวเขาได้

สิวนารถ กิตติวัฒน์(2551: 13)กล่าวถึงหน้าที่หรือกลไกของทัศนคติว่า เป็นสิ่งที่จะสะท้อนพฤติกรรมให้เห็นถึงความรู้สึกที่ประชาชนมีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว ซึ่งทัศนคติที่มีจะแสดงออกทางพฤติกรรมต่อไป

2.6 การเกิดทัศนคติ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 64) กล่าวถึงการเกิด ทัศนคติ ว่า ทัศนคติ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่ง ทัศนคติ (Source of Attitude) ต่าง ๆ ที่อยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิด ทัศนคติ ที่สำคัญคือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิด ทัศนคติ ต่อสิ่งนั้นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เกิด ทัศนคติ ต่อสิ่งนั้นไปในทิศทางที่เขาเคยมีประสบการณ์มาก่อน

2. การติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น (Communication from others) จะทำให้เกิด ทัศนคติ จากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่น ได้ เช่น เด็กที่ได้รับการสั่งสอนจากผู้ใหญ่จะเกิด ทัศนคติ ต่อการกระทำต่าง ๆ ตามที่เคยรับรู้มา

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิด ทัศนคติ ขึ้นได้ เช่น เด็กที่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ จะเลียนแบบการแสดงท่าชอบ หรือไม่ชอบต่อสิ่งหนึ่งตามไปด้วย

4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติ หลายอย่างของบุคคลเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น ครอบครัว โรงเรียน หรือหน่วยงาน เป็นต้น

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 166) กล่าวว่า ทัศนคติก่อตัวเกิดขึ้นมาและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน คือ

1. การชูงใจทางร่างกาย ทัศนคติจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กำลังดำเนินการตอบสนองตามความต้องการ หรือแรงผลักดันทางร่างกาย ตัวบุคคลจะสร้างทัศนคติที่ดีต่อบุคคลหรือสิ่งของ ที่สามารถช่วยให้เขามีโอกาสตอบสนองความต้องการของตนเองได้

2. ข่าวสารข้อมูล ทัศนคติจะมีพื้นฐานมาจากชนิดและขนาดของข่าวสารที่ได้รับรวมทั้งลักษณะของแหล่งที่มาของข่าวสาร ด้วยกลไกของการเลือกเฟ้นในการมองเห็นและการเข้าใจปัญหาต่างๆ ข่าวสารข้อมูลบางส่วนที่เข้าสู่บุคคลนั้น จะทำให้บุคคลนั้นเก็บไปคิด และสร้างทัศนคติขึ้นมาได้

3. การเข้าเกี่ยวข้องกับกลุ่ม ทักษะคติบางอย่างอาจมาจากกลุ่มต่างๆ ที่บุคคลเกี่ยวข้องกับอยู่ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม เช่น ครอบครัว วัด กลุ่มเพื่อนร่วมงาน กลุ่มกีฬา กลุ่มสังคมต่างๆ โดยกลุ่มเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งรวมของค่านิยมต่างๆ แต่ยังมีการถ่ายทอดข้อมูลให้แก่บุคคลในกลุ่ม ซึ่งทำให้สามารถสร้างทัศนคติขึ้นได้ โดยเฉพาะครอบครัวและกลุ่มเพื่อนร่วมงาน เป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุด ที่จะเป็แหล่งสร้างทัศนคติให้แก่บุคคลได้

4. ประสบการณ์ ประสบการณ์ของคนที่มีต่อวัตถุสิ่งของ ย่อมจะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้บุคคลต่างๆ ตีค่าสิ่งที่เขาได้มีประสบการณ์มาจนกลายเป็นทัศนคติได้

5. ลักษณะท่าทาง ลักษณะท่าทางหลายประการต่างก็มีส่วนทางอ้อมที่สำคัญในการสร้างทัศนคติ ให้กับตัวบุคคล

ปัจจัยต่างๆ ในการก่อตัวของทัศนคติดังกล่าวนี้ ในความเป็นจริงจะมีได้เรียงลำดับตามความสำคัญแต่อย่างไรก็ดี ทั้งนี้เพราะปัจจัยแต่ละอย่างเหล่านี้ ตัวไหนจะมีความสำคัญต่อการก่อให้เกิดของทัศนคติมากน้อยย่อมสุดแล้วแต่ว่าการพิจารณาสร้างทัศนคติต่อสิ่งดังกล่าว

อัญญา พุกษาพันธ์ทวี (2542 : 12) ได้สรุปแนวความคิดของการเกิดทัศนคติว่ามี 2 ประการ ได้แก่

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติ ซึ่งเกิดในตัวบุคคล จากการได้พบเห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือได้ว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง และการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นรูปภาพ หรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ไม่เห็น และไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตัวเองถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม เนื่องจากทัศนคติเกิดจากการรับทราบเมื่อรับแล้วก็เกิดความคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งแง่ดีและแง่ไม่ดี ดังนั้นถ้าบุคคลใดไม่มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์นั้นเขาก็จะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งนั้น

2. ค่านิยมและการตัดสินใจ ค่านิยม เนื่องจากชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและการตัดสินใจไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันก็ได้ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะมีทัศนคติที่ดี หรือไม่ดีต่อสิ่งใดย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและค่านิยมหรือมาตรฐานของกลุ่มที่บุคคลนั้นดำเนินชีวิตอยู่

สิวนารถ กิตติวัฒน์ (2551 : 11) ได้กล่าวถึงการเกิดทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติเกิดจากประสบการณ์ที่ประชาชนเคยพบเจอ เกิดจากการเรียนรู้ การเลียนแบบ การอบรมสั่งสอน แล้วแสดงออกมาในทางใดทางหนึ่งตามที่ประชาชนรู้สึกต่อสิ่งที่ได้พบเจอ

จิตตินันท์ นันท์ไพบุลย์ (2551 : 79-80) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเกิดทัศนคติไว้ ดังนี้

1. การจูงใจทางกาย ทักษะคิดจะเกิดขึ้นขณะที่บุคคลกำลังดำเนินการตอบสนองความต้องการหรือแรงผลักดันทางร่างกายอยู่ โดยบุคคลจะสร้างทักษะคิดที่ดีต่อสิ่งที่สามารถช่วยตอบสนองความต้องการดังกล่าวและในทางตรงกันข้ามบุคคลจะสร้างทักษะคิดที่ไม่ดีต่อสิ่งที่ไม่สามารถช่วยตอบสนองความต้องการดังกล่าว เช่น ลูกค้ากำลังเดินซื้อของอยู่ในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งและรู้สึกอยากเข้าห้องน้ำกะทันหัน หากลูกค้าสามารถใช้บริการห้องน้ำที่สะอาดและหาง่าย ก็ย่อมเกิดทักษะคิดที่ดีต่อบริการของห้างสรรพสินค้าแห่งนี้ ถ้าเป็นไปในทางตรงข้ามคือบริการห้องน้ำที่ไม่สะอาดและหายาก ลูกค้าก็ย่อมมีทักษะคิดที่ไม่ดีได้เช่นกัน

2. ข่าวสารข้อมูล ทักษะคิดจะมีพื้นฐานมาจากชนิดและขนาดของข่าวสารข้อมูล que บุคคล ได้รับรวมทั้งลักษณะของแหล่งที่มาของข่าวสารข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นจากคำบอกเล่าหรือการใช้สื่อต่างๆ ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการเลือกเห็นสิ่งที่รับเข้ามาข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำไปเก็บสะสมและสร้างเป็นทักษะคิดขึ้นมาได้ เช่น สวนสนุกแห่งหนึ่งได้ประชาสัมพันธ์เครื่องเล่นชนิดใหม่ที่ให้เทคโนโลยีทันสมัย ด้วยรูปที่แสดงให้เห็นถึงความสนุกสนานที่แปลกใหม่ของคอนรู้นใหม่ ผู้ชมต่างถูกจูงใจให้เกิดทักษะคิดที่ดีไปด้วว่าเครื่องเล่นชนิดนี้มีความทันสมัยด้วยวัสดุอุปกรณ์ที่มีเทคโนโลยีสูง มีความแปลกตาไปจากเครื่องเล่นอื่น และให้ความสนุกสนานแบบโลดโผนเร้าใจ สำหรับบุคคลที่ชอบการผจญภัยที่ท้าทายความกล้าหาญ เป็นต้น

3. การเข้าร่วมกลุ่ม ทักษะคิดได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มที่บุคคลเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เพื่อนร่วมงาน และกลุ่มสังคมต่างๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม สามารถสร้างทักษะคิดต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เกิดขึ้นได้ เช่น บุคคลเข้าร่วมกลุ่มเล่นกีฬา กับเพื่อนร่วมงานเป็นประจำ ก็จะมีทักษะคิดที่ดีต่อการออกกำลังกายและการเล่นกีฬา เพื่อความสนุกสนานมากกว่าการทำกิจกรรมนันทนาการแบบอื่น หรือครอบครัวหนึ่งชอบใช้บริการร้านตัดเสื้อแห่งหนึ่ง ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวถูกใจใช้บริการร้านตัดเสื้อเดียวกัน ไปตลอดได้

4. ประสบการณ์ การที่บุคคลมีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสิ่งใดย่อมเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้บุคคลประเมินค่าสิ่งนั้นเป็นทักษะคิดได้ เช่น ลูกค้าเข้าไปรับประทานอาหารในภัตตาคารแห่งหนึ่งรู้สึกดีใจในรสชาติของอาหารและการให้บริการด้วยความเอาใจใส่ของพนักงานเสิร์ฟอาหาร ทำให้เกิดทักษะคิดที่ดีต่อภัตตาคารแห่งนั้น และคาดหวังเดิม ก็อาจทำให้ทักษะคิดเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดีได้ตามประสบการณ์

5. บุคลิกภาพ ลักษณะท่าทางของบุคคลส่งผลทางอ้อมที่สำคัญในการสร้างทักษะคิดของบุคคลได้ บุคคลที่มีความคิดกว้างและเปิด โอกาสที่จะรับสิ่งต่างๆ ได้ง่าย ย่อมเป็นคนที่สามารถเปลี่ยนแปลงทักษะคิดจะเป็นไปได้ยากและล่าช้า เช่น แม่บ้านบางคนชอบไปจ่ายกับข้าวหรือของสดในตลาดสด มากกว่าในห้างสรรพสินค้าที่มีแผนกซูเปอร์มาร์เก็ต ถึงแม้ว่า

สินค้าจะจัดวางไว้เป็นหมวดหมู่และสะดวกต่อการเลือกซื้อมากกว่า แต่แม่บ้านเหล่านี้จะยึดติดกับการเลือกซื้อตามความพอใจกับแม่ค้าขาประจำที่รู้จักคุ้นเคยกันมากกว่า เพราะได้ของตามลักษณะที่ตนต้องการ

GardonAllport(<http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm/>. 2550) ได้เสนอความเห็นเรื่องทัศนคติว่าอาจเกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. เกิดจากการเรียนรู้ เด็กเกิดใหม่จะได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรม และประเพณีจากบิดามารดา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนได้เห็นแนวการปฏิบัติของพ่อแม่แล้ว รับมาปฏิบัติตามต่อไป

2. เกิดจากความสามารถในการแยกแยะความแตกต่าง คือแยกสิ่งใดดี ไม่ดี เช่นผู้ใหญ่กับเด็กจะมีการกระทำที่แตกต่างกัน

3. เกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไป เช่นบางคนมีทัศนคติไม่ดีต่อครู เพราะเคยตำหนิตน แต่บางคนมีทัศนคติที่ดีต่อครูคนเดียว เพราะเคยชมเชยตนเสมอ

4. เกิดจากการเลียนแบบ หรือรับเอาทัศนคติของผู้อื่นมาเป็นของตน เช่นเด็กอาจรับทัศนคติของบิดามารดา หรือครูที่ตนนิยมชมชอบมาเป็นทัศนคติของตนได้

Krech and Crutchfield ได้ให้ความเห็นว่าทัศนคติอาจเกิดขึ้นจาก

1. การตอบสนองความต้องการของบุคคล นั่นคือ สิ่งใดตอบสนองต่อความต้องการของตนได้ บุคคลนั้นก็มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากสิ่งไหนตอบสนองต่อความต้องการของตนไม่ได้ บุคคลนั้นก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. การได้เรียนรู้ความจริงต่างๆ อาจโดยการอ่าน หรือจากคำบอกเล่าจากคนอื่นก็ได้ ฉะนั้น บางคนจึงอาจเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้อื่น จากการฟังคำติฉินที่ใครๆ มาบอกไว้ก่อนก็ได้

3. การเข้าไปเป็นสมาชิก หรือสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง คนส่วนมากมักยอมรับเอาทัศนคติของกลุ่มมาเป็นของตน หากทัศนคตินั้น ไม่ขัดแย้งกับทัศนคติของตนเกินไป

4. ทัศนคติส่วนสำคัญกับบุคลิกลักษณะของบุคคลนั้นด้วย คือผู้ที่มีบุคลิกลักษณะสมบูรณ์มักมองผู้อื่นในแง่ดี ส่วนผู้ปรับตัวยากจะทัศนคติในทางตรงข้าม คือมักมองว่า มีคนคอยอิจฉา ริษยา หรือคิดร้ายต่างๆ ต่อกัน

ออสแคมป์ (Oskamp. 1977 : 119) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดทัศนคติ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านพันธุกรรมและลักษณะทางชีวสังคม เช่น เพศ อายุ ศาสนา ฐานะ การศึกษา ฯลฯ ตลอดจนอวัยวะต่างๆ ของบุคคลที่ใช้รับรู้ และความผิดปกติของอวัยวะสัมผัส ซึ่งมีผลต่อความคิดเห็นไม่ดีของบุคคลภายนอก
2. ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล คือ บุคคลได้ประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง การกระทำด้วยตนเอง หรือได้พบเห็น ทำให้บุคคลมีความพึงใจ และเกิดความคิดต่อประสบการณ์เหล่านั้น ต่างกัน
3. อิทธิพลของผู้ปกครอง คือ เมื่อเป็นเด็ก ผู้ปกครองจะเป็นผู้ใกล้ชิดและให้ข้อมูลแก่เด็กได้มาก ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและความเห็นของเด็กด้วย
4. ทัศนคติและความคิดเห็นของกลุ่ม คือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโตย่อมจะต้องมีกลุ่มและสังคม ดังนั้น ความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อน กลุ่มอ้างอิง หรือการอบรมสั่งสอนของโรงเรียน หน่วยงาน ที่มีความคิดเห็นเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ย่อมจะมีผลต่อความคิดเห็นของบุคคลด้วย
5. สื่อมวลชน คือ สื่อต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนเรานั้น สื่อเหล่านี้ ซึ่งได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จึงเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความคิดเห็นของบุคคล

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดทัศนคติได้แก่ พื้นฐานทางครอบครัว พื้นฐานความรู้ ความต้องการ การเรียนรู้ วัฒนธรรม จริยธรรม สภาพแวดล้อม ระบบค่านิยม นอกจากนั้นยังมีปัจจัย ด้านพันธุกรรม ลักษณะทางชีวสังคม ประสบการณ์ อิทธิพลของผู้ปกครอง ความคิดเห็นของกลุ่ม รวมถึงสื่อมวลชนต่างๆ ที่มีบทบาทในชีวิตประจำวัน

2.7 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 5) กล่าวว่า ทัศนคติ ของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจโดยการได้รับข้อมูล ข่าวสารจากผู้อื่น หรือจากสื่อต่าง ๆ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบของ ทัศนคติ ในส่วนของ การรับรู้เชิงแนวคิด (Cognitive Component) และเมื่อองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบ ส่วนอื่น จะมีแนวโน้ม ที่จะ เปลี่ยนแปลงด้วย กล่าวคือ เมื่อองค์ประกอบของ ทัศนคติ ในส่วนของการรับรู้ เชิงแนวคิดเปลี่ยนแปลง จะทำให้องค์ประกอบ ในส่วนของ อารมณ์ (Affective Component) และองค์ประกอบในส่วนของพฤติกรรม (Behavioral Component) เปลี่ยนแปลงด้วย

วิภาพร มาพนสุข. (2540 : 541) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติไว้ ดังนี้

1. จากแหล่งข่าวสาร แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1.1 ลักษณะของผู้สื่อความ ลักษณะของผู้สื่อความจะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลนั้น มีลักษณะน่าเชื่อถือจะโดยคุณวุฒิ หรือวัยวุฒิก็ตาม ตัวอย่างเช่น การศึกษาอันหนึ่งพบว่าจากการบรรยายหัวข้อเกี่ยวกับการรักษาโรคหัวใจ โดยนายแพทย์จะมีน้ำหนักในการให้ความเชื่อถือของคน โดยทั่วไปมากกว่าจากการบรรยายของนักการเมือง นอกจากนี้ผู้สื่อความที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับผู้รับย่อมจะทำให้ผู้รับมีทัศนคติคล้อยตามหรือเปลี่ยนทัศนคติตามได้ง่ายกว่า เช่น นักเรียน โฆษณาขายสินค้าเกี่ยวกับกระเป่ารองเท้า แม่บ้าน โฆษณาขายสินค้าประเภทผงซักฟอกและเครื่องใช้ในบ้าน จะทำให้การโฆษณานั้นดูสมจริงน่าเชื่อถือ และมีเหตุผลมากกว่า

1.2 ลักษณะของข่าวสาร ลักษณะข่าวสารที่ดีจะต้องไม่มีความลำเอียง มีเหตุมีผล และมีการนำเสนอการสื่อสารแบบ 2 ทาง โดยเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีโอกาสซักถามและโต้ตอบระหว่างกัน ลักษณะของข่าวสารและการส่งข่าวซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนทัศนคติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารที่มีลักษณะการกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความกลัวให้มีอิทธิพลทำให้ผู้ฟังเปลี่ยนทัศนคติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารที่มีลักษณะกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความกลัวให้มีอิทธิพลทำให้ผู้ฟังเปลี่ยนทัศนคติได้มากขึ้น

1.3 สถานการณ์ ขณะที่ผู้ฟังได้รับข่าวสารอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ และถ้ามีสิ่งมารบกวน หรือสิ่งทำให้ไขว้เขว เช่น เสียงรบกวน ความคิดอื่นๆ หรือกิจกรรมอื่นๆ เข้ามาแทรกนักจิตวิทยา พบว่าในสถานการณ์ที่ผู้ฟังกำลังรับข่าวสารอยู่และเมื่อมีสิ่งมาสอดแทรกจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตัวอย่างเช่น ขณะที่พรรคการเมืองหนึ่งกำลังหาเสียงเพื่อแถลงนโยบายในขณะนั้นเกิดมีใบปลิวโจมตีและบิดเบือนนโยบายพรรคการเมืองนั้น สถานการณ์นี้กลับยิ่งทำให้ประชาชนสนใจและตัดสินใจเลือกพรรคนี้มากขึ้น เป็นต้น

2. การใช้อิทธิพลของกลุ่ม กลุ่มอิทธิพลทำให้ความคิดของคนในกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยการชักจูงสมาชิกให้คล้อยตามมติของกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มย่อมจะเปลี่ยนแนวทัศนคติตาม เพื่อสอดคล้องกับเพื่อนๆ ในกลุ่มของตนจึงจะได้รับการยอมรับจากสมาชิกคนอื่นๆ ตัวอย่างเช่น ทัศนคติในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของกลุ่มคนในครอบครัวเดียวกันมักจะเลือกตามสมาชิกคนกลุ่มใหญ่ของครอบครัวที่ชอบพรรคการเมืองนั้น

3. การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นการพยายามที่จะสร้างหรือเปลี่ยนความเชื่อของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยการใช้สื่อ คำพูด ภาพยนตร์ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ โดยผู้โฆษณาชวนเชื่อของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยการใช้สื่อ คำพูด ภาพยนตร์ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ โดยผู้โฆษณาชวนเชื่อจะตั้งเป้าหมายไว้ต้องการให้กลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องใดการ

โฆษณาชวนเชื่อจะทำให้บุคคลเปลี่ยนทัศนคติได้ง่ายกว่าวิธีอื่นๆ เพราะวิธีของการโฆษณาชวนเชื่อมักจะมีเทคนิควิธีการที่ต่อยึดความคิดความเชื่อของบุคคลตลอดเวลาอาจจะเป็นการใช้คำพูด การโฆษณาซ้ำๆ หรือการใช้อิทธิพลของกลุ่มช่วย

4. การได้รับประสบการณ์โดยตรง การเผชิญกับเหตุการณ์โดยตรงบางอย่างจะทำให้บุคคลนั้นเปลี่ยนทัศนคติได้ เช่น นักท่องเที่ยวในประเทศไทยส่วนใหญ่มิทัศนคติที่ดีต่อเมืองไทยแต่เมื่อได้รับประสบการณ์ที่เลวร้ายถูกข่มขืน ปล้นจี้ หรือชิงทรัพย์ ก็ย่อมมีผลทำให้นักท่องเที่ยวเกิดทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นต้น

เซอร์เบิร์ต ซี เคลล์มาน (Herbert C. Kelman. [http : www. Novabizz .com /NovaAce/Attitude.htm/2550](http://www.Novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm/2550)) ได้ให้คำอธิบายถึง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยมีความเชื่อว่าทัศนคติอย่างเดียวกันอาจเกิดในตัวบุคคลด้วยวิธีที่ต่างกัน จากความคิดนี้ Herbert ได้แบ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติออกเป็น 3 ประการคือ

1. การยินยอมจะเกิดได้เมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อตัวเขา และมุ่งหวังจะได้รับความพอใจจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลนั้น การที่บุคคลยอมรับกระทำตามสิ่งที่ยกมาให้เขากระทำนั้น ไม่ใช่เพราะบุคคลเห็นด้วยกับสิ่งนั้น แต่เป็นเพราะเขาคาดหวังว่าจะได้รับรางวัล หรือการยอมรับจากผู้อื่นในการเห็นด้วยและการกระทำตาม ดังนั้น ความพอใจที่ได้รับจากการยอมรับกระทำตามนั้น เป็นผลมาจากอิทธิพลทางสังคม หรืออิทธิพลของสิ่งที่ยกมาให้เกิดการยอมรับนั้น กล่าวได้ว่าการยอมรับกระทำตามนี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติซึ่งจะมีพลังผลักดันให้บุคคลยอมรับกระทำตามมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับจำนวนหรือความรุนแรงของรางวัลและการลงโทษ

2. การเลียนแบบ (Identification) การเลียนแบบเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้น ซึ่งการยอมรับนี้เป็นผลมาจากการที่บุคคล ต้องการจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรือที่พอใจระหว่างตนเองกับผู้อื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น จากการเลียนแบบนี้ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าให้เกิดการเลียนแบบ กล่าวได้ว่า การเลียนแบบเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติซึ่งพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความ โน้มโน้มใจของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น การเลียนแบบจึงขึ้นอยู่กับพลัง (Power) ของผู้ส่งสาร บุคคลจะรับเอาบทบาททั้งหมดของคนอื่นมาเป็นของตนเอง หรือแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกัน บุคคลจะเชื่อในสิ่งที่ตัวเองเลียนแบบแต่ไม่รวมถึงเนื้อหาและรายละเอียดในการเลียนแบบ ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

3. ความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Internalization) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ซึ่งตรงกับความต้องการภายในค่านิยมของเขา